KRONIKA
MÍSTNÍ OBCE
DLOUHÉ - RZY

1931 - 1948

Můj domov.

Kusem mého srdce
je ta víska malá,
vždyť tu pod doškami
kolébka má stála.

A kdyby se mě někdo ptal
kde je Boží ráj
zavedl bych ho jedenkrát
ve svůj rodný kraj

A kdybych mu ukázal
svoji rodnou ves
jistě že by zašeptal:
„Ráj jsem viděl dnes"

Vepsal rodák
Antonín Boš.

KRONIKA

MÍSTNÍ OBCE

DLOUHÉ-RZY.

Úvodem - Všeobecně.

Založena v roce 1931

starostou obce

Antonínem Bošem

ve Rzech č.p. 15.

Čtenáři a čtenářko,

otevíráš knihu naší milované obce
zapadlé na samých hranicích
Republiky Československé.

Zřízená je nákladem obce Dlouhé-Ry
léta Páně 1931, obsahuje děje od samých
začátku jak bylo možno toho času zjistit.

Zhotovil ji zdejší občan Petr Boš
ze Rzi čp. 6 * 7/8 1895 n. Hradek 254 + 1961 13/6 v Šťově u
Benešova.

V Dlouhé - Rzy léta 1931.

Boš Antonín
starosta obce.

Úvodní slovo

Usnesením obecního zástupitelstva ze dne 6. listopadu léta 1926 byl jsem já Antonín Boš chalupník ze Rzi č. 15 ustanoven prvním kronikářem ve zdejší spojené obci Dlouhé-Rzy.

Narodil jsem se dne 27 září 1891 ve Rzech č. 15 jsem tudíž zdejší rodák můj otec Antonín Boš, se narodil v čís. 38 v Dlouhém v roce 1850. Vychodil jsem obecnou pětitřídní školu v Novém Hrádku v letech 1898–1905. Moji učitelové kteří mě vyučovali byli: Em. Heller jeden z těch starých bavorů učitelů, který byl v Novém Hrádku jako učitel a varhaník. Asi roku 1908 odešel do penze do Prahy a varhanictví po něm přebral jeho syn Karel. Starý učitel Heller se svojí mnoho roků chromou paní a dcerou Julií jsou pochováni na hřbitově Novohradském a mají tam náhrobek, železný kříž. Ve II. třídě učitel Šmíneck a slečna Němcová, ve III. Franc. z ch, ve IV. v I. oddělení Jirsa který po válce byl co ředitel v Krči, v II. oddělení Hartman v II. I. oddělení Jirsa a v II. oddělení Tvarůžek toho času jako ředitel ve Slavoňově.

Náboženství vyučoval Jan páter Adamec (†1926 v Týnci nad Labem) a farář Kovář který potom působil ve Vel. Jeseníci

Po Adamcovi v Kovářově byl Dohohal (potom v Dobřanech) po Dohonalovi v roce 1902 Hloucí za p. farář Pospíšil, který asi po roce chusar odešel a od toho času jest na Novém Hrádku kněz jeden.

Vychodil obecnou školu pomáhal jsem otci v létě při rolnictví hospodářství v zimě jsem ručně tkalcoval. Asi po dvě léta byl jsem též na sezonní práci v Prusku za Kladskem v Labitši a v Michelau u Löwen mezi Opelln a Brigem.

Když vypukla válka v roce 1914 byl jsem 10 října 1915 odveden a 15 listopadu 1915 jsem narukoval do Čes. Lípy. Vojčhoval jsem v Žandově u Čes. Lípy, v Lucku na Wladimírem Volyňském, v Cholmu a v Podvysokie u Rohatina. Po odbytí 3leté vojně po převratě pomáhal jsem otci.

Roce 1921 jsem se oženil přejav pod otce chalupu s pozemky ve výměře 7ha 23a kterou mi otec postoupil, sám pak se uchýlil do výměnku. Nyní od roku 1921 jsem tedy majitelem chalupy čp. 15 ve Rzech s pozemky rolními i lesními. Tak jsem se v tomto povolání ujal psaní této kroniky

Autorův Boš.

Část prvá

Obec politická Dlouhé-Ray se skládá s místní obce Dlouhé a osady Ray v politickém okresu Nové Město n/Met, leží v Orlických horách mezi městečky Olešnicí a Kerynou Hradkem, roztroušená po obou stranách říčky Olešenky, netvoří žádnou náves. Leží na 50°22' severní šířky a na 16°15'30" východní délky podle Greenwiche. Osada Ray s 21 obytnými číšly má tu velice řídkou neli ojedinělou vlastnost, že zaniklé čís. 17, zelinář mlýn 18, uklizené 19, a Bartoňova vila č. 25 tvoří ostrov, enklávu, úplně odloučenou od hlavní vesnice Olešenou mezi obce Dlouhé, Poloumy a Olešnice. Osadu na 2 půly rozděluje katastr Dlouhý cípem který jmenujeme Ohrada.

Velikost

Celá obec Dlouhé-Ray měří 372 ha 20 a a na starou míru 1293 korcí 451 □° sáhů. Ray měří 89 ha 85 a = 312 korcí 215 □° Dlouhé 282 ha 35 a = 981 korec 237 □°

Hranice.

Osada Ray hraničí na severu s Dlouhým a to od okresní silnice pod Brodkem podél potůčku který teče Brodkem až k lesu zvaném Širokovský kde opustí Dlouhé na západěse stálnou podél lesa Širokovského přibližuje se před č. 7 ve Ruch a rovnajíc směrem jižním se

táhnou až do luk zvaní Balma, zdeze na malý
housek při potoku v Balmách obrací k východu
aby zase se vrátily před Suchánkovu chalupu č. 242
kat obce Nový Hrádek k severu. Za chalupou t. č.
Šourcovou č. hes. Nový Hrádek tvoří pravý úhel
a jde při steznému mezi polem k východu k lesu
přes pruhem stráň rovně přes obrezní silnici k řece
Olešence kteří tvoří na západě pak hraničí až pod
most u č. 1. A. č. továrny p. Černého ve Rzech. Od
Dlouhého katastru až ke tomuto mostu hraničí
Rzy s Novým Hrádkem: Zde se hranice setká-
vají s katastrem Sněžné, táhne se místy klikatě
přes vršky a pod údolíčkem Borovinou směrem
severovýchodním až do Polomek, kde u potoka
od Suranne setká s hranicí Dlouhou a ubírá
se podél potůčku k západu, u č. 13 ve Rzech
se obrací k severu přes vrch Telátkova lesa
aby se dostala k obrezní silnici. Enkléva Rzí
hraničí na severu a západě s Dlouhým na
východě s Olešnicí a na jihu nad hospodou
hospodou mýtí zanikla s Polomy. Dlouhé
hraničí na severovýchodě s Tasovem v
hrabství Kladském v Prusku.
Zemské hranice začínají od říčky Olešenky
od dub zvaného Tasovského mlýna mezníkem
dle staré úpravy hranic z roku 1869 č 218
táhnou se severozápadně podél Černého lesa
a honěť mezníkem č. 260. Na mezníku č.
224 je římská VIII. a na číslech 228 a 236 je
na stranu obrácenou do Čech CMMO 1827.
Od mezníku č. 260 jdou hranice obce severozápadně
až k silnici Vrchovského-Náchodskou podél

hat obce Borové, který patří do okresu i hejtmanství Náchodského, takže hranice zde jsou rozhraním i dvou hejtmanství. Dále jdou jižním směrem při katastru Novohrádkovém podél silnice přes Šibeník točí se na jihovýchod ke lesu zvaném Širokostý Na jihu hranici Dlouhé sousedou Rozy od lesa Širokostého k Olešence dále přes ní podél lesa u „Ptáčku až do Polomek odtud se vrací hranice při katastru Smržovském směrem východním podél potůčku až k Smržovům patřícím obci Polom. Na východě je na hranicích Dlouhých enklávu osady Rzů.

Co se týče číslování hraničních kamenů poznamenávám se, že toto číslování jest dle úpravy hranic roku 1869 a že hranice tyto byly upravovány mezi státní komisí pro úpravu hranice čsl. německé v roce 1928 a dle této úpravy jsou tyto kameny očíslovány jinak. A nic hranice naše s Pruskem vede od mezníkového kamene 14/12 až ku hl. kam. 17.

Geologie

Půda celé obce Dlouhé - Rzy je hlinitá lehká na vyšších svazích kamenitá na polích s většinou svahem je úrodné, prostě slabá vrstva. Na loukách jsou místa jílovitá rašelinná se spodkem nepropustným a takže tvoří bahna. Spodek je prachovou břidlice jen při styku hranic Borovsko-Tisovských je malý ostrůvek červeného písku (Dlouský obecní písník)

Horopis

Naše obec je mírně zvlněná pahorkatina předhoří hor Orlických vzdálená od hlav-

ního a nejvyššího pásma hor Orlických 7-8 km
Rovin málo mírné svahy jak Rtě tak Dlou-
hého sklání se k řícce Olšence u které se
nachází nejnižší body obce. Na levém břehu
Olšenky jest svah obrácen k severu a stáčí
se k západu, na pravém pak k jihu a
obrací se k východu. Nejvyšší bod obce je
kopec Šibeník 672 m nejnižší 530 m.

Vodopis.

Obcí Dlouhé - Rzy protéká říčka Olšenka
která sbírá vody ze dvou menších potůčku
tekoucích z Dlouhého a jednoho ze Rtě který
vzniká v Lužánek. Na potoku pramenícím
v Černém lese byl za starodávna rybník, který
však od nepaměti byl zaniklý a v roce 1926
panem Bartoněm zase obnoven. Polovina toho
bývalého rybníka je na katastru Dlouhé a polo-
vina na Rtěch. Plošná míra je 17a a míra
pojmutí vody 11.110 hl. Zda-li zanikl ve
zmíněném dvoru v Dlouhém který bylo po roce
1777 není jisto a jediné z toho důvodu po
návodu potůček který před znovuzřízením
protékal prostředkem, oddělával pozemky panské
od sedlačených; jinak by byly pozemky panské
jak podle břehy rybníků. Při potoku který vzniká
na horním konci Dlouhého byl nehdy na dvoře
rybník naproti č. 7 který dnes je zaniklý, dále
u čís. 10 na témž potůčku který byl rovněž za-
niklý ale vyhnutím pozemky toto místo rehoupla
obec znovuzřízen. Oba tyto rybníčky mohly
zaniknout za Rakouska Dlouhého dvoru v
letech 1777-1780. Nejvíce vody v těchto potůčcích

a v řece je v době tání sněhu a na podzim. Voda na Olšence skoro stálá má menší spád a je při ní vystaveno 6 podniků. 4 ve Rtyni a 2 v Dlouhém, pět s vodou vrchní a 1 na vodu spodní. Na pravé straně toku řeky na katastru Svorohradském je thalassnice č. 210 Nový Hrádek zavedené při chalupě č. 210 v roce 1803 se střední vodou. Na potoku Lehnicem od Lužan na kterémž je voda stále skoro stálá a vyskytá v době letního sucha jsou skoro malé podniky, hájdy a dvoje mechanické pily v obou s vrchní vodou a to č. 1 č. 17 a 19 ve Rtyni. Na Olšence vyskytá voda jen ve velmi suchých letech jako v roce 1904 a 1908 a v r. 1922 kteréhož roku se podnikatel při jeh projektech chtěl li pravat musel si zavést pomocí motory (č. 20, 2 v 1 ve Rtyni a 210 Nový Hrádek.

Podnebí.

Podnebí v naší obci je smesitelné podhorské, zimy jsou skoro tuhé až 15° C pod nulou V zimě 1928-1929 kdy panovaly kruté mrazy bylo pisatelem pozorováno nejvíce 27° C pod nulou. Bylo však v oboli pozorováno mnohem více až 36° C. V létě jsou skoro velká horka teploměr na slunci stoupnul nejvýš 40-44° C nad nulou. Panují zde časté větry severozápadní (severní též od hor) jihozápadní krajský, stále jihový chocení (od Sedlonova) též moravský, který bývá prudký obvlášť na podzim a kterémuž jest vystaven Dlouhý po kterémž větru prší. Nejteplejší místa ve Rtyni chráněna od mrazivých větrů jsou č. 28 č. 12 a 13.

Zvířena.

Nebudou se zde vypočítávati jednotlivé druhy zvířat, a ptáků, uvedeme jen případy výskytu které toho času pokládáme za zvláštnost. Že ssavců ježek obecný též epropský (ve lese při čp. 15 ve Brodě) zajíc obecný proti jiným krajům se vyskytuje málo, zabloudil též hraliK slivoňký, až ku stavení čp. 15 v zimě 1928-29, v roce 1926 poprvé se objevila oudatra, potkanů málo jen u vody. Hraboši aby pustošili úrodu nejsou případy. Veverky dosti často černá forma hnědá i červená. Ze šelem v zimě za lovem přijde liška až ku stavení z vlčnou (v zimě 1930-31 chodily až ku samému stavení čp. 15 za nimi vlci, zajíci, kteří chodili ohrnovat jáblonové sučte) Domácích psů jest v lesním 1931 v celé obci 26. Z těchto čistokrevní formy se nevyskytují mimo vlčáků, a sp. Bartoně ovčácký. Včís. 23 u hajného jezevčík. Někdy se objeví kuna, rozšiřuje se tchoř, lasička, na podzim 1926 jsem spatřil hranostaje. V roce 1911 byl střelen v lese při čís. 15 jezevec, a rozšiřuje se i toho času. Pěstují se vepři pouze na výkrm 1. ledna 1931 - 37 kusů. Skot domácí, drobný horský druh smíšení k ledna 1931 - 154 kusů. Koza domácí 71. 1/1. 1931. Ovce nemá průchodu. Vysoká zvěř se nyní nevyskytuje. Před 30-40 ti léty přicházela v hloučcích z hor Orlických do lesů u Čís. Černné. Spustí se do světové války vyskytovalo v menších hlupách, ve válce byli

vystřílení. v Nyní (1931) zříaks přijde jednotli-
vý kus. Kůň toho času v čís. 2 ve Rzech jeden
a v Dlouhém č. 1. též jeden. v Ke konci 1931 prodá-
Koncem roku 1931 v obci jeden kůň. (Přechodně)
Z ptactva někdy na podzimu objahuje bejlaků
olivových hus (husa rohů) stěhující se do teplej-
ších krajin, pěstuje se velmi málo husa domáci-
jen pro peří, z dravců p. Bartoň v čís. 29. Rzy
držel v zajetí orla skalního, vydrže velmi
přes nejtužší mráz (v zimě 1927-28) který v
létě přilétal spoustu oliváků z okolí;
kaně lesní (stěhovavý) kralujee, ojediněle
jestřáb stálý, v vysokých lesích například
sleptice, z kůru dom. pěstují se nejvíce
vlašky v novější době americká plymouth
též liliputánky který nu se lidově říká
běžušky a kvadlíčka. Jako vzácnost před
léty též holohrbá sedmihrdelka. Dále
hřepelka se svým „pět peněz", horopíseň.
těch málo. Málokdy letívek. Kulihrádek
(lejska obecná (na hořejším Dlouhým) málo-
kdy slunka otavní, v létě od Opočna zalétne
rácek chochtavý. Domácí holub jen v č. 33
v Dlouhém v 29 Rzy. Z div. holubů: rousáče,
kadlička divoká. Též kukačka se svým
kuku nezapomíná nad náš - a pro nesí
okolí jen jedna páteř. Z mandelíkovi-
tých ledňáček na Olšinec, sova pusťák
sýc obecný, z datlů v starých lesích
datel černý se svým klí klí klí klí, stra-
kapoud, žluna, z pěvců nejrozšířenější
pěnkava se svým pospěš, pospěš bude brzo

večíř. Dále vlaštovky, skřivánek, čížek, linduška, rehek, červenka, a za nejlepšího pěvce pohlídám který zde hrásně prozpěvuje pěnice černohlávek. Též střízlíka. Přezimují: Sýkora, strnad, vrána, straka, sojka za mírné zimy někdy kos. Též krkavky. Z obojživelníků skokan hnědý, ropucha. Z ryb pstruh v Oličnice, kterého pěstuje Bartoň ve svých rybnících. při nevíle. Velice vzácka se vyskytne rak. Pulec. slimák. Z plazů slepýš obecný. Ostatní nevíme. Z hmyzu: za zmínku stojí vcela (t.č. u Hamerského č.13 a hajného Páska č.53. Sršně nevíme, ale v jedné chalupě patřící k Všeckému Hrádku jsem je viděl. Vos mnoho, též čmeláci. Kobylek pozdních, mravenci mnoho obzvlášť na lukách vlhkých červených. Svíby v některých starých chalupách v dvou nejvýše třech, rusi nevím, štěnice vůbec nejsou. Blechy se velice množili v starých stavenících kde měli pavlačové stropy s mazaninou..

Ochrana přírody.

Památných přírodních míst v obci pod ochranou min. škol. a památkového úřadu nemáme. Co by stálo za zmínku je v Dlouhém u č.1. stará lípa která pamatuje dvůr zrušený 1777

Obyvatelstvo.

Při posledním sčítání obyvatel v prosinci 1930 bylo v naší obci napočítáno 275 obyv. V roce 1921 - 296 obyv. a to 114 ve Rzech a 182 v Dlouhém. V roce 1910 bylo v Dlouhém Rzech napočteno 315 obyv. V roce 1900 - 372 obyv. V roce 1890 - 395 obyv. Rzy 155 Dlouhé 240

V roce 1881 v 66 domech v Dlouhém (264) - Rzech (328) 391 obyv.
V roce 1854 — 398 obyv. v celé obci Dlouhé-Rz.
pořídil rychtář Fraus Přibyl v roce 1846
bylo jen v Dlouhém 335 obyvatel. Jak vidíte
obyvatelstvo stále ubývá. Příčinou toho jsou
továrny, z nichž nejbližší vyjeďte k protokla
táhne k nim. Mnoho rodin na Vrčkovsku
v Kačíně a t. d. Národnost. Obec naše se na
samých hranicích zemských též i národnost-
ně jest stále ryze česká. Jsou sice rodi-
ny a byli, že v nich buď otec nebo matka
jsou národnosti německé přes to se nadrželi
češtinu a to za starých časů záslu hou
Vavřinečného hostečí s češtinu bohoslu-
bami v novější době zvláštním škol. Při
sčítání lidu v roce 1921 byli v obci napočteni
2 němci a v roce 1930 nevíme posud, pou-
vadž provádělo sčítání lidu cizinec a
my dodnes ač to již je přes rok nevíme výsledek
Připomínáme, že sčítacích listů by zde bylo
ale bylo ke snad nedůvěra. Sčítání každým
rokem provádí člověk zdejší poměry znalý.
Náboženství. V roce 1880 bylo ve Rzech: 105 katolí-
ků, 17 Evang. Helvetského vyznání a 6 Bakar.
v Dlouhém 264 katolíků v roce 1921 264 kat
2½ evang. 6 čsl. a 1 bez vyznání. V procen-
tech 89% kat. 8% evang 2·5% čsl. ½% bez vyznání.
Různá katolická tvoří většinu, v roce 1921 pře-
stoupilo 6 kat. k čsl. Vzdělání: Před mou
krátkým rokem bylo zde několik analfa-
betů, ones již vymizeli. Toho času nejstar-
ší člověk v obci umí číst a psát umí.

Rozdělení půdy.

	Role	Louka	les	past.	past a cesty
Dlouhé	128·24 ha	45·89 ha	95·86 ha	7·67 ha	3·33 ha
Rzy	44·63 „	24·11 „	13·15 „	3·04 „	7·23 „
Obec	172·87 ha	70·- ha	109·01 ha	10·71 ha	9·56 ha
% Dlouhé	45·25%	16%	34%	2·25%	3%
Rzy	50%	30%	14%	3%	3%

Polní hospodářství.

Polní hospodářství kryje obživu zdejších lidí jen z poloviny, při nejúrodnějších letech 1926 jen z jedné třetiny. Proto se zde provozuje ruční tkalcovina; z četnějších rodin si hledají obživu v lesích, při stavbách, v mechanických tkalcovnách, na službách atd. Pole jsou méně úrodná pro vysokou polohu (650 m.n.m.) trpí častými severovýchodními větry. Luka jsou převážně pastvin, stráví se z nich asi jedna třetina jednosečná, stařinové. Lesy v Dlouhém patří všechny od 1. března 1926 Bartoňovi, který za předvlečenou cenu zahnul od panství Colloredo-Mansfeldova Opočno, náhradou za vyvlastnění pozemky na Skalicku. Lesy v Dlouhém patří do revíru Friedberg v Novém Hrádku, správcem revíru je toho času 1931 Antonín Holý. (Správcové kteří působili pamatují a jmenují: Arnošt, Kamprát, Heller, Píša, Šupuk, Pánek, Holý) Hájovna je na Okraově č. 33. hajným t.č. Pánek (30 let) Lesy ve Rzech. Vysokých lesů ve Rzech není větší les je při č. 3 - 6 kreci prostředního stáří a při č. 15-6 krecí vysázen 1897.

Dospělého ovocného stromoví je velice málo

nejvíce třešní nula dých stromků je vysázeno
dost obvzlášť v posledních letech, v Dlouhém
roa doby vyvlastnění pozemků staropachtýř-
stvých (1923) Ve Rzech zásluhou Em. Hammerschi-
ho, který před válkou vedl se stromky obchod
(Vale Věhoře) se mnoho stromků též vysázelo.
Největší počet ovocného stromoví je tohoto času
u čís. 15 a čís. 13 ve Rzech.

V Dlouhém patřily všechny pozemky mimo
zastavěné plochy Colloredo-Mansfeldovi až
do roku 1922. Hospodáři je měli v nájmu
který se prováděl vždy po 6ti letech veřejnou
dražbou. To vysvětluje, že pole, luka, pastvy
žádný nezveleboval, nic se nich nemivestoval
proto že, kdyby si svůj najatý dal zlepšil
tak že by mu více rostlo, byl v nejistotě, zda-li
při nejbližším pachtu mu nebude nájemné
zvýšeno, neb díl zlepšený jiným sousedem
vydražen. V posledních letech však se polní
hospodářství začíná zvelebovat, hospodáři
začínají užívati umělých hnojiv a strojů
Letošního roku v Dlouhém nalátičeh: 1 motoro-
rá 13. řentovou a 10 ručních. Ve Rzech: 2 mo-
torové, 1 na vodu čističku, 2 řentovy, 1 řentorová
na vodu a 2 ruční. 6 secích strojů a 1 vyorávač
bramboru. Hlavně se sejí žito v roce 1921 asi
1/6 plochy role, oves 1/3 plochy role, brambory 1/6
a jetel 1/3. Při sčítání zemědělských závodů
v roce 1930, 27 května bylo oseto:
pšenice ozimá 0, (1921 - 4 ha 10 a) pšenice jarní
0 (1921 - 58 a) žito ozimé 22 ha 06 a (1921 - 20 ha 73 a)
žito jarní 2 ha 41 a (1921 - 18 a) ječmen jarní 2 ha 22 a.

(1921 - 15 ha 42 a) oves 7,2 ha 07 a (1921 - 5 ha 11 a)
brambory 18·75 (1921 - 15 ha 44 a) jetel 2,7 ha 59 a
(1921 - 5 ha 73 a) Zelené krmení 2 ha 04 a (1921 8 ha 23 a)
Ostatní plocha role pod úhory.
Úhor dobytka. Dobytek se zde drží pro tah
a užitek, zčásti simenský, zčásti zkřížený
se starým horským plemenem. V každém
stavení se drží slepice, kachní slepice, husa,
holubi málo, krůty a perličky nikde.
Jako všude jinde i u nás bylo polní hospo-
dářství primitivní, pole se obdělávala há-
kem, na podzim se hákovalo „přes brázdu"
t.j jedna brázda se brala a na šířku brázdy
vedle se nechalo stát. Háku se užívá v naší
obci výjimečně ještě dnes. Většina polí bylo
úhorem, které byli několikaleté. Oves se sel
tak zvaný žlutáč, který pozdě dozrával takže
lidé měli často žně kolem 1. října, přišel-li
deštivý podzim mnoho ovsa shnilo, ano byly
i takové případy, že ho sušili i v kamnech.
Mlátilo se cepama po celou zimu za 25 kr
denně. Stodoly byli malilké vrátka úzká,
nízká, takže málokdo mohl vjeti s vozem
do stodoly, proto se mlátilo na mezi mlá-
tičku z Dlouhém v roce 1880, koupil ji
Em. Bek v čís. 21. Ten s ní jezdil pak od čísla
k číslu a tak se na ní mlátilo některý
rok po dva měsíce denně. Mlátili od rána
od 6 hod. až do 8-9 hod večer za 30 krejcaru
ke stravě. Za ten obnos mlatci točili celý den
z prachu z malých nízkých stodůlkách
Při každé druhé tůře dal hospodář pálku

(1/8 l.) čisty kořanky na občerstvenou. Obilí se valo to je přichazovalo voršoufení, při čemž lehké plevy zůstaly na blízku a těžší zrní létalo elo zadu.

Mimo rolní hospodářství, provozuje se ode Thalcovina
nepamětí nějaké vedlejší zaměstnání v naší obci to je ručí i strojní thalcovství jinak textilnictví. Před dávnými časy bavlnu nezn.ali, zpracovával se jen len. Ten se buď sel a nebo se kupoval, thalci kteří thali kupovali hotová přádentha. V každém stavení se za stavem nedělalo, ve větsině snad v polovině chalupách přádli ze lnu příži a přadénka prodávali. Plat od jednoho přadyntka byl 1 a ½ krejcaru a musel být dobrý přádník aby jeden za den upřadl. Přádenka se prodávala za 11 krejcaru. Ve Rzech č. 12 u Ptáčku učkali u přeráku, skupovával hotová přádenka po okolí a nosili mu je a on s nimi chodil do Dobrušky a tam je prodával. V některých chalupách thali plátno, člunek se prošlupem házel z ruky do ruky, dělalo se plátno, kopy 60 loket dlouhé 60 cm široke a to buď s koupených přádenek a nebo domes upřádených a kopu pak jako svou prodali a měli na ní snad 20 krejcaru. Zboží bylo dvadvacatůto je 22 chodu. Kopy skupovával Vogel ze Smržného č. 1, handloval s plátny vozil je do Kácherec. Kolem roku 1835 se zde začínalo tka a tam thát z bavlny elo

kteříž doby se zde o bavlně nic nevědělo.
V tom čase se též objevily člunky s kolečkama
veliký div. Zboží se dělalo ručně, bavlna
nechtěla chytat škrob, husy se dělali velice
řídky t. zvaní krytaje 30 loket
dlouhé, dvoukopový platili 90 kr. později
1 zlatý 20 krej. Zboží se odvádělo faktorinu
Na okolí: v Olešnici asi pět, Jirkus, Čtvrtečka
který to vozil do „Káníc" na Hradec
Bos. Kolínu roku 1870 začala se objevovat
barvené bavlna začaly se dělat jednobarevný
kanafasy později asi za dvě léta přádaná
vaný. Za dlouhých zimních večerů svítilo
se loučemi, bukovými nebo olšovými,
petrolej se objevil asi 1865. S loučemi se
stalo mnoho neštěstí, úhel se utrhal pomalu
na stavých podlahách a stěnách místy
opálena. Tohr času tkalouje se též ručně
v Dlouhém asi 33 ručních stavů, ve Rzech
8 ručních stavů a 50 stavů strojních mecha-
nických. Do mechanických tkalcoven okol-
ní ze Rzí 8 lidí v Dlouhého 14. Tkají se vět-
šinou 55 tové kanafasy, příkávané hladké
někde i zefíry. Ruční tkadlec má plat
od 100 m 70-80 Kč, tvíd válkou 7-9 K

Obchod

Obchod:

V Dlouhém je jeden hostinec Petr Čtvrtečky který v roce 1906 koupil, 1907 vyhořel a ten
rok znovuzřízen, zároveň smíšený obchod
potravinami v čís. 32 na Pile je brusírna
skla Pavla Vymetálka. Ve Rzech je jeden
hostinec v roce 1907 vystavěn Frant. Studrtě.

jeden nubýn Jos. Čížka ve Rzech, smíšený obchod starý č.č. 5 v roce 1830 zanikne v zará-
dě se nový v Vend. Martínka č. 4. Mechánic-
ké tkalcovny tři a to: Jos. Černého, kterou v roce
1912 postavil Jos. Čížek a ve válce ji Černý
koupil tohoč. stojí pro finanční tíseň
Černého za pro hrsť, který pracuje v textilním
průmyslu, dále Ant. Šmrcha ve Rzech č. 23
který je s 20 stavy v chodu a Augustin
Hejzlar ve Rzech č. 18 se 16 stavy.

Doprava:

Se dopravou do naší obce za starých ča-
sů to bylo velice nepříhodné a nákladné.
Když nebyly železnice, jezdilo se vozem
koňmo s povozy a to do Vratislavi, Brna,
Hradce a t.d. Když potom nastaly žele-
znice pomíry v dopravě se změnily. První
železná dráha v Rakousku počala jez-
dit roku 1845 a nádraží stanice v
Nové Městě 7 kletují zřízena 1875
když 27 června počala poprvé jezdit že-
leznice Choceň - Habřitadt. Stavbou silnic
v okolí se poměry stále lepšily. Tak v roce
1892-93 Bohdašín - Nový Hrádek. Dříve se
jezdilo pod faru k pánskému nubýnu a
dupačce. a Klavní ruch se otevřel stavbou
okresní silnice z Olešnice do Rohole vlastně
jen od Lehnikova nubýna ve Rzech č. 18 do
Rokole v roce 1915. Stála s odbočkou do Dolu
-a do Smržného 96.000 K. 18.000 vymohl jako
subvenci poslanec Dr. Horský, zvolený 1907.
Nesmíme také zapomenouti, že v letech
1907 a 1908 byla zde vymířena železnice

a sice po levé straně Olešenky a to od Olešnice
přes cukrárnu pod č. 17 přes Ohradu dále pod
nad řekou nad č. 11 kde byla projektována
zastávka dále nad č. 22,3 lesem nad
strukou nahjna č. 2 a dále k Tisu. Trať
měla vésti od Dešťného k Olešnici přes
Tis k Dobrušce a Opočnu. Mapy a plány
byly již hotovy a stály velkou spoustu
peněz. O dráhu se zasazoval zejména pol.
na radě říšské Dr. Rudolf Horský ale pro
nedostatek peněz ve státní pokladně Rakou-
ska se věc odkládala, potom vypukla válka
a stavba na dráhu úplně zapomněla. Za
starých časů prošt tiž nestával a rozkazy
od úřadu v Opočně a později v Novém Městě
roznášel vzláštní posel, který od těchto ú-
řadu písemnosti roznášel; když byl v roce
1882 na Novém Hrádku zřízen poštovní
úřad, počalo se to od úřadu posílati pro-
střednictvím této pošty. V začátcích listovní
poštu, balíky přenášel vzláštní posel pěší
později se to dopravovalo koňmo a dnes to
přináší pošta automobilová nebo též autobus
který dne 1. listopadu 1922 začal pro-
jíždětí Nové Město - Olešnice a na Hrádek
zajíždí. Tento autobus začal zmíněné-
ho dne 1. listopadu 1922 projíždětí po
okresní silnici přes naší obec a jsou
zde zřízeny dvě zastávky: Studrův hostinec
a u Zelinkova nahjna - rozcestí Dlouhé.
Jezdí dvakrát denně před 6 hod. ranní a
před polednem k Městu a po deváté a po

sedmi k Oleśnici. Jízdné stálo od Studršovy
do Místa 10 Kč. Toho času jíž asi po dvě léta
mimo rozmíhu času jezdí denně třikráte
za poplatek do Místa od Studršovy 8 Kč 75.
Kolo toho času ve Rzeči č. 2 jeden kůň, v
Dlouhém č. 1 jeden kůň přes léto. Co se povozu
dotýče mají v hraničním čísle vůz i dva
automobil osobní ve Rzeči č. 23 u Aut. Šmrčka
dále 2 motocykly v č. 23, a 18 ve Rzeči. Tato
motorová vozidla byla pořízena po válce,
u Šmrčka auto 1925. Před válkou přijel li
po Rzeči automobil byla to velká vzácnost
dnes však jich přijede den co den značný
počet jak osobních tak i nákladních. První
bycikl se objevil v obci kolem roku 1900 dnes
je v polovici čísel. Jeroplán několikrát v
roce nad obcí proplyne ač to dříve před
válkou nikdy nebylo. 1928 autobus Hrázek Všehrd

Osídlení.

V Dlouhém stává toho času (1931) 37 stave-
ní obytných i se školou ve Rzeči pak 21.
Živnostných v celé obci je 14 a sice v Dlouhém
čís. 3, 10, 11, 35, 42, 43, ve Rzeči 14, 16, 17, 19, 20, 24, 25, 26.
Vejpřeslicen toho času v Dlouhém o 28 - devět.

Dějiny

O dějepisném vzniku naší obce není
aspoň pokud mi je známo, žádného
písemného dokladu, nikde nic není
psáno, ani z lidu žádný nic nevypravu-
je a nic o tom neví. První nejstarší
záznam jsem nalezl v pamětní knize
při hostelé Novohrádeckém, kde je opsána

smlouva mezi dvěma držiteli panství Frimburského z roku 1537 a sice mezi Janem Trčkou z Lípy a na Lipnici a jeho strýcem Zdeňkem mladším pánem na Vlašimě. V této smlouvě jsou uvedeni tito usedlíci v Dlouhém: Jíra, Jíra druhý příjmí Horák, Jan, Jíra Brožků a Mrázek Poměradž v této smlouvě se žádná zmínka učiní pokládáním za možné, že toho času Dlouhé a Rzy byli pod jedním jménem Dlouhé Teprv pozdějš když vznikl v Dlouhém dvůr dán dolejšímu konci jméno Rzy. Dle urbáře z roku 1547 otištěném v Hlasatelé Stráži ze dne 2/5. 1925 nalézají se v Dlouhém tito usedlíci: Prokop Vaněk, Havel Břízina, Jakub Petrů, Pavel Hruby, Matěj Purkrábků, Adam Šmídek, Jíra Brožů a Štěpán kovář chalupník. Roboty: Ti nadepsaní lidé podle jiných k té robotě náležejících mají zahradnímu vrcem zorati k petrůzelí hnůj od hrar ze dvora vyvesti, konopí trhati, rýti, cibuli nurker mák klíti. Dříví ku palivu na zámek naroubati, na hromadu pořádně shlidliti. Za tu robotu dávají při sv Havlu po 1. grošu.

Ve Rzech pak: Jan Velebný, Jíra Hromádka Jakub Bušků, Thomáš Němec, Havel Mikolášu Jíra Marek, Jan Knobloch a Jíra Veverka. Roboty nevvedeny jen platy nahažděho jednotlivce jako v obcích jiných. Zde o 10 let pozdeji se již zmínka o Rzech činí a sice jest zde jmenováno již 8 usedlíku. V Dlouhém jest z dřívějších uvádění jen Jíra Brožků, o

kterouž se činí zmínka též v dějinách Náchodu
a v Jiráskově spise Obrazy a studie ze stati ho-
ry Oliče v letech 1534 a 1535. Při sbírání starých
listin a památek jsem přišel v Dlouhém č. 30 u
Cyrina na větrnou vlajku z bývalého Dlous-
kého dvora na Dlouhém s letopočtem 1598
G S. Toho roku musel být buď dvůr rozšířen
nebo třebas po ohni který za starých časů
byly časté živnostníkem. Stará pověst mezi
lidem vypravuje, že kdysi za dávných
časů, celý Dlouhý vymřel a zůstal pouze
v Zelinkově nebyně čeledín a na hopoi
v č. 17 zamilé děvčeha a ti se vzali. (Zelinkův nebyn vyhořel 28/XII. 1899 č. 17-1802)
Půda po vymřelých rodech byla přidělena
ke dvoru. Pouze pozemky při č. 17 a 18 mezi
ve Rzech zůstali v majetku výše uvedeného
čeledína a děvečky a přidělený ke Rzům
aby nerušily souvislý panský majetek. Tako-
vým způsobem vznikla enklava osady Rzů
v Dlouhém a celý Dlouhý přišel v panský
majetek. Je pravděpodobné, že to bylo
r. 1614 kdy v Borovém řádila cholera
a odtud se šířila po okolí (Pamětní kniha
při faře v Novém Hrádku). V době znovuvy-
budování famosty Novohrádecké 1721, byl
Dlouhé jen dvůr žádná obec, ves Rzy však
jako obec již jest jmenována. V době vybudo-
vání famosty Novohrádecké 1721 bydleli na
Duchovské matriky tito hoši: v čís. 1. Remeš
v čís. 2 Koldrt, v 3 Půbyl, v 4 též, v 5 Půbyl,
v 6. Rukel, v 7 Drašnar, v 8 —, v 9 Cyrin.

v 10 též Grim, v 11 Laštovitz, v 16 Voudra,
v 18 Marvan, v 20 Mach. V Dlouhém dvoře
při soupisu lidu 1651 bylo 11 obyvatel z toho
3 muži, 8 žen, z toho 2 jako čeledí, a 1 rodina
(Archiv min. vnitra sign. r. 109/45 st. m.)
Po roce 1721, dle matriky Vovohrádecké jsou
připomínáni tito lidé: Jiří Hejzlar a
jeho žena Anna, Matouš Mlejnek, Jan
Světlík, Jiří Roubal, Josef Světlíka žena
Marie, Jiří Krahulec, Jan Čtvrtečka, Jan
Hrock, Matěj Zítko z č. d. Dvůr Dlouhé stálé
až do roku 1777.
Tehdy přední rádce Marie Terezie Raab radil
vrchnostem aby nevýnosné dvory zrušily a
pole dali pod dědičný nájem poddaným
že budou na tom lepší. Velkostatek v Opočí
udělal zkoušku u dvora v Dlouhém a v
Olešnici. Ve Dlouhém nastal ruch. Lidé se
sbohů zahnuli si místo hu stavbu a stavěli
chalupy z kamene a dříví z rozbouraného
dvora a z okolních lesů. Tak povstal Dlouhý
který stojí s nepatrnými změnami posud.
Lid užíval polí i pozemků jako dědičného
nájmu po 90 let. Roku 1848 vyšel zákon dle
něhož pozemky užívané jako dědičný nájem
připadnou po 30 letech užívatelů. Páni z Opočna
však přemluvili lid aby si pozemky najímali
pod výpovědní cenou. Tím byl dědičný ná-
jem přerušen a všichni osadníci připraveni
byli o pole a lesy, které by jim dle zákona
byli připadnuli. Velkostatek pak v roce 1873
při novém provážímání mezí roztrhal

nezvaničky vyhašel. Tak se pronajímali pozemky každých 6 let. Lidé byli nejchudší bezzemky. Jejich bylo pouze místo na kterém stálo stavení vše ostatní bylo panské.

Zákonem z 25 května 1819 o výkupu dlouhodobých pachtů byla dána usedlíkům možnost pole si vykoupiti za předvláčnou cenu. Při té příležitosti vykoupili také obec pozemek pro stavbu školy a kteréž místo by byl dostal vykoupit tehdejší Jos. Hartman č.p. 36. Též písník. Za 1 m² se platilo 3 až 18 haléřů dle jakosti půdy. Tím způsobem bylo vykoupeno 160 ha 91 a 84 m² od panství Opočenského (majitel Colloredo Mansfeld) Za pozemky se zaplatilo 125.112 Kč 52 hal., za ovocné stromy 11.241 Kč a 5% přirážka 6.801 Kč 65 hal celkem 142.834 Kč 77 hal. Právo vlastnické bylo na nabyvatele převedeno 29 listopadu 1824.

Vznik.

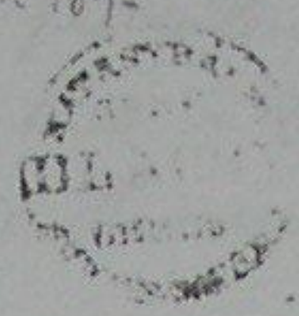
Vznik naší obce provází osazenstvo místo hlásti na konci 15 nebo na začátek 16 století. V roce 1537 se činí zmínka o Dlouhém a usedlíky, o několik roků později, byl z hořejšího konce zřízen dvůr a dobývalo zde jméno Rzy. Obec Rzy mohlo počítat od zrušení dvora v Dlouhý, kdežto obec Dlouhé stává teprve od roku 1777, dříve byl Dlouhé jen dvůr.

Název, razítko a pečeť

Úřední název naší obce zní Dlouhé-Rzy kteréhož názvu se dostalo po roce 1848. Rzy jako samostatná jednotka se svým vyjmutím pozemků prodávána až když po roce 1848 se

provádělo sčelování obcí menších ne větší
byly Rzy a Dlouhé spojeny v jednu pod 1.
starostu. Na Dlouhém když po zrušení dvora
1777 byla zřízena obec, měla též svého ry-
chtáře jako na Rzech. Prvním rychtářem v
Dlouhém byl Jiří Brázda z čís. 8. Ve Rzech
není. Zaříto do roku 1848 nebylo asi
žádné, jména by dříve v obcích se nevě-
dělo, což se vědělo na Opočně na zámku po roku
1848 bylo zaříto společné.

Jen 1892

Nebude od místa když se zde zmíníme o
názvech místních. Tak samo jméno Rzy
povstalo od suchých neplodných míst kde rostl
vřes, Dlouhé pak od roztahané dlouhé vsi s
které utvořily dvůr později území obce.
Dále místo Pod Borovinou od boroviny která
se rozkládá nad tímto údolíčkem, na svahu
na Hradeckých pozemcích též na staropan-
ském, Polanka od lesa Polanka, Brodek,
Bahna, Čeřichův les v němž se pásla telata
obecská, dále Ohrada, ovčí lávka pro niž honili
ovce do ohrady, na Pile v č. 32 byla panská pila,
na Velkém kuse pole které tvořilo velký obor,

ve dvoře místo hole stával dvůr, louka pod šípcha
ren, hluskárna a t.d.

Obecní křivení.

Od nepaměťových dob snad od vzniku naší obce
bylo se v naší čtvrti jmenovala snad jen Dlouhé a po
zrušení dvora Dlouhé zůstali též Rzy, jmenována byla
hu správě obce osoba z obce kterou jmenoval rychtář
jenm kterou byli souseloví, kteříž pojmenování trvalo
do roku 1848 a i do roku 1869. Do roku 1848 byly vše
chny obce každá sama o sobě se svým rychtářem.
Rzy byly od nepaměti přidělený rychtě Novohradecké
teprv později osamostatnily v Dlouhém jehož dvůr
taktéž spadal rychtě Hradecké měl svého rychtáře
po roce 1777.

Na základě cís. patentu ze dne 17 března 1849
zřízeny byly místní či politické obce a byla u-
tvořena z našich dvou obcí jedna pod jménem
Dlouhé-Rzy. Toho roku 1849 zrušeno bylo též říše-
dní vedení na zámku Opočenském a zřízena
hejtmanství, pro nás v Novém Městě Hradišti
nad Metují. Zmíněným cís. patentem z roku
1849 kterým zřízeny byly místní politické obce
dáno obcím samosprávu to je, že si občané mohli
vyhlédnouti správce obce sami. Představeným v jmen
kruce právní jmenovalo se r. 1849 - 1864 c. k. pod-
krajský později hejtman v Novém Městě Hradišti.
Když cís. diplomem z 20/10. 1860 byla zrušena
Rakouská ústava čili konstituce a dle níž právo
zákony dávati měnit a rušit náleží panov-
níkovi se sněmy a říšskou radou následoval
29/2 1861 cís. patent o zástupitelstvu říšském
a zemském čili o říšské radě a zem. sněmích.

Na to následoval zákon o zřízení zemských a konečně o zřízení obecním. Bylo to docela přirozeno. Když se vzdal panovník absolutismu, musila být dána správa věcí do rukou všemu lidu. Základní pravidla dle nichž mají být upořádány záležitosti obecní stanovena byla říšským zákonem z 5/III. 1862. Poněvadž zákon ten v čl. XXVI. praví že dle jeho pravidel základních vydány budou zákony a obecní řády zemské vydáno bylo 16 dubna 1864 na sněmu českém potvrzené panovníkem České zřízení obecní pro Čechy. Toto zřízení obecní bylo v rozličných dobách pozměňováno a doplňováno ale mimo jiné říci, že mimo volební řád do obcí a stránky finančního hospodářství, které po převratě byly zavedeny úplně nové s malými změnami trvá až dosud. Tedy mimo volební řád a finanční stránky a jiné malé změny je v podstatě takový jak bylo stanoveno říšským zákonem z 5/1862 a zem. zákonem pro Čechy z 16/4. 1864. Toto zřízení obecní ze 16/4. 1864 byl vydán též volební řád obecní a na základě tohoto se volilo a platil až do doby poprevratové do roku 1919. Kdo měl právo volič.é? O tom se o tom rozšiřovati, všeobecně uvedu jen to co by mělo význam pro naší obec a které případy stávaly v naší obci. Tak právo volit měli občané cizí (Dále duchovní k duchovní správě ustanovení všech vyznání křesťanských, právní úřednící státní, ústřojníci doktoři, učitelové.)

Národové obce, kteří jsou státní občané Rak. a platí
ze svého statku nemovitého, z živnosti, nebo příjmu
v obci přímou daň. Poznámka: Dle §9 obecního
zřízení mohla každá obec jmenovat mimo ře-
zidenty cizinu občany. Proto muselo hla-
sovat 2/3 výboru a to tajně Toše nemuselo odvolat
Takoví měli právo volit. Ve voličských seznamech
musely být zanešeni nejdřív voličové
kteří platí přímou daň a to v tom pořádku
jak velkou, pak musely být ti kdo mají prá-
vo volit ale daň neplatí, konečně musela
být uvedena suma veškeré daně. Podle tohoto
soupisu voličů zřízeny byly sborové volič-
v naší obci Dlouhé - Bzy byly tři z 9 výbory
Za tou příčinou rozdělena byla suma daně
na tři rovné díly. Ti, kteří mají právo volit
a platí dle čísel pořadí jdoucích řečeného
seznamu první třetinu veškeré daně nále-
želi do I. sboru, ti kteří platili druhou třetinu
do druhého a ostatní do III. sboru. Kdo platil
aspoň šestý díl veškeré přímé daně v obci měl
virilní hlas a nemusel být volen. V naší
obci to byl vždy zástupce velkostatku Opoč-
ského, který měl v Dlouhém veškeré pozemky
a tím zástupcem býval Vrchní hrádecký fort
nebo správce. Ten jako 10tý výbor zasedal a
nemusel být volen. Zde uvedu jak vypadala
vyhláška která vypisovala volbu v obci obec-
ního zástupitelstva

Vyhláška

kterou se ve všeobecnou známost uvádí, že volby obecního zástupitelstva se odbývati budou ve 3 sborech dne 9 prosince 1892 v způsobu následujícím a sice: III. sbor od 8–10 hod. před polednem

II. sbor od 10–11 hod. před polednem

a I. sbor od 11–12 hod v poledne

v místnosti obecního starosty

Václava Martínka ve Rzech č. 7

Obecní úřad Dlouhá Rzy 29/11 1892

Václav Martínek starosta

Voličský seznam

v I. sboru: Za jeho Jasnost knížete paní

1. Karel Heller přímé daně 37 zl 33 kr
2. Čížek Josef č. 2 37 zl 77 kr
3. Vaníček Antonín č. 18 24 zl 58 kr
4. Martínek Václav č. 7 16 zl 82 kr
5. Přibyl Josef hostinec č. 17 13 zl 26 kr
6. Přibylová Anna č. 3 12 zl 88 kr
7. Boj Antonín č. 15 10 zl. –
8. Šmerčk Jan č. 11 8 zl 06 kr
9. Hanerský Ant. č. 13. 7 zl 28 kr
10. Čudrý Ant. č. 21 7 zl. –

v II. sboru 13 voličů se 75 zl 43 kr a ve

III. sboru 40 voličů se 72 zl 67 kr.

Tímto způsobem zvolen byl poslední starosta František Čudrý. Volí se na tři léta. Jak se volby vykonávají. Za osoby které nejsou zletilé zástupci. Ti kteří nejsou v obci přítomni mohou volit plnomocníkem. Plnomocníkem volit musí vždy osoby ženské pohlaví jim právo voličské náleží.

r. r. 1889

Listek hlasovací.

Výbor „ František Šaurz čís. 4 v.
„ Jos. Hofmann „ 36 „
„ Vinc. Borůvka „ 28 „
„ „ „ „
„ „ „ „

Náhradník „ Jos. Beck „ 21 „
„ Jos. Mader „ 25 „

Tiskem a nákladem B. Hůgma v Novém Městě n/Met

Plnomocníkem voliti mohou ti volicí kteří nemají v obci bydliště. Zvolen byl kdo obdržel nejvyšší počet hlasů. Nejdříve volil III. sbor, zvolenire vypočítal a následující sbor je též zvolil.

Zde se zmíním též o volbách do okresního zástupu. Byly 4 kurie.

V I. volili velkostatky v okresu a platí nejméně 200 K daní

V II. Průmyslníci a obchodníci také 200 K

V III. Zástupci měst a městysů t. j. obecní zástupitelstev.

Ve IV. obce venkovské t. j. obecní starostové s 1 členem kteréhokoli obec. výboru ze svého středu za každých 500 obyv. vyšle.

Volbu okres. starosty potvrzoval císař.

Po převratě byl starý volební řád zrušen a odhlasován z jara 1919 revolučním nár. shromážděním volební řád nový podle něhož se u nás volilo poprve 15 června 1919 a pomíň

starostou dle tohoto nového volebního řádu zvolen p. Petr Čtvrtička z Dlouhého č. 1. Volby děje se podle zásad všeobecného rovného přímého a tajného práva volebního a poměrného zastoupení podobně jako volby do Národního shromáždění. Volí každý státní občan muž či žena od 21. roku věkem svého. Osoby ty se volby musí zúčastniti, nebo jsou trestány jest-li se dostatečně neomluví. Jest to tedy povinnost volební. Jsou omluvné důvody jako stáří nemoc vzdálenost a t. d. Každý musí volit osobně nikoliv jinou než jako tomu bylo dříve. Volen může býti každý volič 26 roků starý a není vyloučen z volitelnosti. Musí se o toto členství nechávati podpisem na jedné kandidátní listině. Kandidátní listiny vytisknou se pak ve formě hlasovacích lístků všechny stejné. Voličové nemají práva na kandidátce nic měniti škrtáním přepisováním, tyto změny nemají právních účinků. Jsou tedy voličové vázáni jak změnám tak pořadím tak v jména kandidátce volebních skupiny a nemohou proto o tak zvaných váhaných kandidátkách. Volební strany mají nejpozději 19 dnů před dnem volby podati dvojiny kandidátní listiny, které musí míti 100 voličů podepsáno. Volba je vždy v neděli dopoledne a prodávati lihoviny je jest zapovězeno. Každý volič dostane tři dni před volbou kandidátní listiny všech skupin. Když je jedna kandidátka v obci tu volba odpadá. Volbu řídí komise která dá každému voliči obálku, tu

nevidělu vloží do ní jeden lístek ostatní stranou odloží a obálku vloží veřejně do urny. Po skončeném hlasování spočítají volební lístky vyloučí se neplatné PK komise rozdělí počet mandátu na jednotlivé volební skupiny. Pro rozdělení mandátu mutuo nejprve vypočítá průměrný počet odevzdaných hlasů na jeden mandát členské (mandát) a sice tak, že součet hlasů platně odevzdaných pro všechny skupiny S dělí se počtem mandátů M zvětšeným o jeden. Jest tedy formulka ta S : M + 1 = voleb. čís. Ostatní se postupuje tak, že každé skupině přidělí se tolik míst (mandátu kolikrát jest ono průměrné voleb. čís. obsaženo v počtu hlasů platně odevzdaných pro tuto skupinu. Zbylé mandáty přidělí se skupinám jež vykazují největší zbytek. Zvolení jsou pak z jednotlivých skupin za členy zástupce ti kandidáti v pořadí uvedeném na kandidátní listině kterým byly mandáty pro jich skupinu. Ostatní jsou pak náhradníky. V naší obci v které bylo při volbách obecních dne 16. října 1927 odevzdáno 156 hlasů se volí 12 členů obecního zástupitelstva volební číslo bylo 13. Byly dvě kandidátky. Pro jednu bylo odevzdáno 110 hlasů : 13 = 8 a zbytek 6 hlasů pro druhou 46 hlasů : 13 - 3 a zbytek 7. Má I. skupina 8 mandátu II. skupina 3 a 1 na největší zbytek celkem 4.

Správa obce.

Správu obce obstarával a obstarává po jejím schválení starosta který nejvíce čas od času dle obecního zřízení to musí být aspoň jednou za

měsíce schůzi na které se projednávají různé záležitosti: jako chudinství oprava cest, rozpočty, účty a t.d. Dle starého volebního řádu jich zasedalo se starostou sedmet, devět volených členů, vyjímajíc starostu zástupce velkostatku Opočenského hradeckých lovů. Dle nového řádu se starostou 12 všichni volení. V naší obci mame tu vzlášťnost což v republice asi málo případů je, že máme svou pokladnu ve Rzech a svou také v Dlouhém pro jednotlivé finanční otázky týkající se jen jedné obce aniž by měla na tom druhá zájem hlasuje se ve schůzích společně. Dle posledních čtyř období je 5 výborů ze Rzí a 7 z Dlouhého. Pokladník který přijímá a vydává peníze nesmí býti členem výboru ani starosty, musí ale nového řádu se starostou být mimo starosty. V Rzech jím byl nehdy můj otec nyní Josef Šmerčák v Dlouhém byval jím Emanuel Beh č. 22, Šmolík Josef č. 10 František Neubauer č. 13, tohoto času za něho úřadování Adolf Balcar č. 20. Zvonění obstarávání v Dlouhém Josef Čáp č. 2 ve Rzech Antonín Renč za plat 100 Kč ročně (Čáp 120 Kč). Obecního posla zastával nehdy (říkali rozkazovač) Stan. Šmída č. 19 Rzy po něm Josef Přibyl Dlouhé č. 32 též Pilsku, po něm Ems. Černý Dlouhé č. 15 který též nosil místnímu jako policajt, po Černém Jos. Svetlík Dlouhé 19 (Reinhorzka) po tomto od posazení 1929 Petr Klaneta Dlouhé 28, za plat 360 Kč ročně.

Soudnictví a právo.

Rozhodování ve sporných občanských správních a trestních věcech bylo svěřeno od vzniku naší obce až po rok 1848 Opočenským vrchnostmi, kteří měli soudce nad našimi lidmi vykonávalo. Každé panství bylo jakousi samosprávnou jednotkou. Provádělo soudy, vedlo matriky a policejní moc vrchnost úřady. Tresty byly ostatně hrubé nelidským příslušníkům. Člověk prodaný mohl za opravu panského nářadí žádat krále podáním supliky, kterou napsal nějaký "vokolní" písař. O suplikách rozhodovala královská rada tj. nejvyšší úředníci. Za Marie Terezie byly zřízeny krajské soudy. Nejstarší záznam trestního člověka z naší obce je o Jírovi Brožkovi z Dlouhého z roku 1534.

Po roku 1849 na základě cís. patentu ze 17/3. byl po zrušení úřadu na panství Opočnském zřízen pro nás okresní soud v Novém Městě Hradišti, kde se všechny přes vzniklé v naší obci projednávaly. Aby se nemuselo shromáždění soud, zřízen byl u obecního úřadu narovnávací, za účelem narovnání mezi stranami sporujícími 10 února 1873, to znamená že menší nedorozumění se mohou rovnat dohodou v obci u starosty. Berní platy po roku 1848 se platily v obci (daň pozemková se domovní) posledně je u nás vybíral starosta Em. Mádr (starostou 1895-1899. Před rokem 1848 byly místo daní urbariální povinnosti, které se musili robotou odrobovat. Tu práci v obci řídil rychtář, který chodil každých 14 dnů na Opočno k rychtáři

K tomu se druží by gruntovní povinnosti jako:
ouroh svatojirský, ouroh svatohavelský,
starozrobilní povinnost, za ouuurtní služ bez-
za vychování pasovských rolí. U nás v Dlouhém
pauzovaly povinnosti vesle urbariálních,
ke kterým byli povinni v každém čísle
povinnosti za užívaní pozemků jako dlouhé
nájemné. Nájemné odvádělo se v naturá-
liích i v penězích. Odvádělo se žito oves a seno
(měřilo se na míry, vázy a sen vážilo na centy.)
Po roku 1892 se platilo jen v penězích. Nájem
byl dosti vysoký. Z 10 korců se platilo přes 30 zl.
Seno vybrané od hodu vozil na Opocen Hartman
z č. 36 Dlouhé, který měl koně. Peníze vybírali
(nájem) rychtářové a nosili na Opocen.

Vojenství.

Na tomto místě chci napsati něco o vojen-
ské službě týkající se naší obce a též něco
co s vojenstvím souviselo a souvisí a sice od
samých začátku jak mně bylo možno se dopá-
trati a zjistiti. V čase kdy naše obec vznikla
bylo vojsko dobrovolnické sloužící za žold. Teprv
když se vojsko nedostávalo verbovalo se na voj-
nu to je projížděli vojenské hlídky hrajíce
a naládě hodné chytali a zařazovali k vojsku
To se dálo obvzláště za válek jako třicetileté
turecké, Prusky ch a t. d. Branné povinnost
nastala za Marii Terezie. Odvádělo se k vojsku
na dlouhý čas na 14 let, později na 12, 10, 8 i 6
roce 1866 za světové války na tři léta. Když se
mluví o službě 14 ti leté, 10, 12 ti leté nesmíme
si představovati že vojáci po ten čas ustavičně

exercírovali na síbunky na cíšlot chodili, služba
zaléčela v jiných prácech. Vojáci byli ovšem te ostaší
roztrháni po vesnicích po chalupách v mnoší ves-
nici vjednom nebo dvou číslech a zde dlouhé vy-
bírali, z dlouhé chvíle pomohli hospodáři při práci a
protože nebylo dříve četnictva pořádek
udržovali různé přestupky v provinilce trestq
li a t.d. Znaší obce množí uvésti též dohody.
Jak v Dlouhém č. 14 byl Matiáš vojákem i se
ženou Johanou kterýmu se narodila roku 1802
dcera Terezie, v tom čase Jindřich Šmidlach
se ženou Kateřinou dcerou jakéhosi vojáka
od 1. hordonu bydlel v čís. 8, 22 a 16 (1900) a
t. d. ve Prech p. h v č. 3 mělina hovtýnu též
vojáci též garda jim řídal. Z dlouhé chvile
exercírovali před okny na dvorečku nebo za
nepohody ve světnici, též pořádek v místě
udržoval. Přiklad vyprávěný Marii rozv.
Přibylovou v č. 3 Rzy, provdanáza Ptáčka v č. 12
Rzy narozená 3. září 1845 († 8/12. 1931.)
Máslaři Ptáčka matka v čís. 210 v Novém
Hrádku (u Rac) t. č. továrníka p. Václ. Studrše
(Ptáčch máslaři bydlel v čís. 25 Rzy) uhradla
slepici přišla před tu gardu v čís. 3 před soud.
Musila si lehnout na lavici, jeden vojáčk roztočil
prut, přetáhnul ji prutem přes zadní část těla
až bába vyskočila na metr sto výše. Dotyčná
bába byla prý zlodějka v obci známá. Ta-
kovýmto způsobem vojáci zjednávali pořádek
Z Hrádku Honěk byl v čís 3. nadmíru ja-
kýmsi komandantem jehož přísnostee
vracila vjeho počínadle „Jen u Boha je

milosrdenství, u mě mi holiv. Zdá se, že číslo
chalupa, kde byl na bytě vojáci nebyly povin-
ny robotou. 8 let sloužil u vojska Josef Grun
z Dlouhého čís. 30. Byl odveden na Opocně
1849, viděl císaře Franta Josefa když na-
stoupil na trůn, vyprovodal prý jako dievče.
Maširoval pěšky do Itálie, s kterou vedlo
Rakousko právě válku (1859) a ve které pro
hrálo území Lombardii. Kulky prý nám
přísky z sebrovávali se za mramorový kříž. Můj
otec Jan Boš 1833 odveden na Opocně, ura-
zil cestu do Itálie pěšky, maširoval do Itálie
7 neděl a 2 dní, tři dni šli čtvrtý den nastěhy
odpočinek, dostal regnus byl suprabitrovaný
a léčil se v Karlových Varech 6 neděl. Pro tu
nemoc služba zkrácena. Josef Průbyl z čís. 32
Dlouhé byl odveden 10 dubna 1864 na měsíc 20/V.
nemluvil za příčinou války Němcka s Dánskem.
Odvádělo se ještě na 8 let a 2 čty k domobraně.
Ale dobu službenou se již zkracovala posílali domu
dříve říkali na orlab. Kdo chtěl mohl na voj-
ně zůstat. Druhý den v Hradec ještě s jedním
ze Šerče uvezli ke kanonýrům a i tuned vo-
jeli do Itálie to již vlakem přes Brno, Vídeň
přes Štýrsko-kde viděl mnoho železných pecí, tří
Semering (18 tunelu) do Lublaně, Aldine, Padovou
do Verony odtud pěšky do Mantovy na hra-
nicích Lombardie a Benátska, kde stojí pev-
nost a tu Průbyl prodělal cvičení, 10 srpna
šli poprvé na nepřítele. 1866 válka. Ten rok jedna
z nás vstali a viděli jak 2 husaři uhání tryskem
do Itálie a za chvíli jeli zpět. Za okamžik

dostaně se ku tvrzi štábní ubytovnu zaujali.
dále následoval pouk „tajer" a zpustili kanonádu
do Lombardska. Po nedlouhé palbě se ustalo a
vojsko se pustilo vpřed a tu spatřili jak Italové si
chtěli zříznout zásoby, skladiště s municí, potra-
vinami, dvéry z jichlanek, vše opuštěno a prak-
Potraviny rozdělovaly vojsku se vše v nestřídalo.
Potom jeli napřed přes Lublaň na Budapešť,
kdež odpočívali a jel pro koně do Petrovaradína
v Banátě ale nemocnice, kdež viděl srbského který
se vracel z války od Jeřábu s ruhou. Srbo si
to počítal za štěstěnu, protože tou ruhou dříve
než šel na vojnu vyfasoval otce. Aut. Šmaj-
dr z čísla 23 v Dlouhém kdysi též byl ve válce,
na Václavicích raněn, nosil v boku kulku
kdy ji 60 roků (r. 1826) a nevěděl si ji vyjmout do
hrobu. Antonína Hanerského ve Rtech č. 13 bratr
byl též ve válce 1866, vlezl za střelby na Vác-
vících do prázdného chléva, když se rozkoukal
viděl, že tam ještě někdo je a k svému úžasu
poznal, že to je Prušák, který když na rakous-
kého vojáka pozoroval, že se ho bojí, začal k
němu začal: „Neboj se mě já tě nechám já
mám také doma ženu a děti. Po válce 1866
byla služba tříletá, k zemědělci k landverům
brali na dvě léta. Ve zvláštních případech na
žádost též na 8 neděl. To potrvalo až do světové
války. Odvádělo se nejprve k 18 regimentu jehož
sídlo bylo v Hradci Králové, uniforma tma-
vomodrá, výložky na límci stojatém podle kte-
rých se pluk poznával tmavočervené. Jeden ba-
talion (prapor) od nějaké doby byl pořádkou

na jiných místech, za mé paměti to bylo
v Tyrolích a prozdějí před světovou válkou
v Hercegovině v Nevesinji. V Tyrolích plná tři
léta sloužil Jindřich Boš ze Rau č. 6 asi
1906-1909, v Hercegovině můj bratr 1912-1913
Adolf Boš z čís. 6 1912 až přes začátek světové
války potom v Tyrolích Ferdinand Šurček
z čís 9 Rau 1911-1914 do Vánoc.

V červenci 1914 když vypukla světová válka
zaujímal vojenský život téměř veškerou
mysl a hovor všech občanů naší obce.
Po mobilisaci 26 července 1914 při které
odrukovali hned druhý den ze Rau Šurček
Josef čís. 11 z Dlouhého Marvan čís. 22, Vogel
čís. 25 následoval odvod za odvodem ročník
po ročníku od 17 let do 50 let až téměř všech-
no mužské obyvatelstvo až na malé výjim-
ky bylo na vojně takže ku polnímu pracem
doma zbyli ženy a děti.

Když vypukla válka sloužili aktivně:
Ferdinand Šurček č. 9 (od 1911) Adolf Boš
čís. 6 (od 1912) Josef Boš čís. 15 (od 1912) Frank
Grun Dlouhé č. 40 od 1913.

26. července 1914 narukovali při první mobili-
saci

Josef Kor[illegible] ze Rau čís. 5 † 1923 z následků zranění
Josef Šu[illegible] ze Rau čís. 11.
Josef Klejzar ze Rau č. 18
Antonín Šurček ze Rau čís. 23
Josef Claj Dlouhé č. 2
František Marvan Dlouhé 22
Vendelín Krahulec Dlouhé č. 14.

Ferdinand Školo Dlouhé čís. 10. † padl.
Hugo Vogel čís 25. Dlouhé.
24 srpna 1914 narukovali z ročníku 1891, 1892
a 1893, kteří byli 1914 řádně z jara odvedeni:
Josef Remeš ze Rzi čís. 3.
Od 1 do 15 září 1914 druhá výzva od 36 do
42 let:
Theodor Zelený Dlouhé čís. 37.
Jaroslav Ptáček Rzy čís. ?
z okolí: Václav Marvan z Polanek Suřiné 88.
3 října 1914 odvedení a 26 října 1914 nukov.
Fraut. Smrček ze Rzi čís. 28. † padl.
Jan Boš ze Rzi čís. 6. † ve Vídni zemřel.
František Pavel ze Rzi č. 9.
František Černý z Dlouhého čís. 6
Rudauf Josef z Dlouhého čís. 14. 13
z okolí: Fraut Mádr Dol. Oleš padl, Robert Martínek
Suřiné a Jaroslav Bek Suřiné (polanka) 116.
16. listopadu 1914 odvedení a 16 ledna 1915
20-28 letí narukovali.
Josef Stuarš ze Rzi čís. 28
Alois Průbyl z Dlouhého č. 39.
1. února měl nukovat Em. Kubín z Dlouhého čís
ale 2 dní před tím zemřel.
20 února 1915 odvedení z ročníku 1891 až 1895
a 15 března 1915 narukoval:
Petr Boš ze Rzi č. 6.
23 března 1915 z roč. 1896 odveden a
15 dubna 1915 narukoval Jos. Školo Dlouhé č. 9.
10 června 1915 odvedení a 16 srpna 1915
narukovali:
Ludvík Dusilek z Dlouhého č. 31. † padl

Adolf Balcar z Dlouhého čís. 20
Antonín Smola z Dlouhého čís. 8
Josef Čížek ze Rui čís. 2
Petr Klaus z Dlouhé čís. 28.
16 června 1915 odvedeni z 15 října 1915 narok.
z ročníku 1897
Josef Suk Dlouhé č. 27 + na frontě)
Josef Haul Dlouhé č. 24 (zůstal po válce jako dělostřelec)
Karel Čtvrtečka z Dlouhého čís. 1
Josef Černý z Dlouhého čís. 6.
z okol: Albín Černý z Hradiska jel honěm na hopec ho
+ následkem válečných útrap v Srbsku.
17 října 1915 odvedeni z ročníku 1895, 1896,
1891, 1872-1878 a 15 listopadu 1915 nukoval:
Josef Svec ze Rui č.č. 23 nyní čís. 22
Antonín Boš ze Rui čís. 15
Ludvík Přibyl Dlouhé č. 32
Petr Čtvrtečka Dlouhé č. 1.
Stanislav Lepš Dlouhé č. 4 (se nevrátil)
František Smola Dlouhé č. 8 (se nevrátil)
17 ledna 1916 nukují stáří 45 let - 50 let
kteří byli 10 října 1915 odvedeni:
Josef Suk Dlouhé č. 27
Jan Cyrus Dlouhé č. 30
Ferdinand Lepš Dlouhé č. 4
Karel Josef st. Dlouhé č. 24.
11 května 1916 nukoval:
Josef Pánek Dlouhé 33
František Ptáček ze Rui č. 20 (přišel o oko)
6 a 15 srpna 1916 nukoval: kteří byli 22. května
1916 odvedeni:
Josef Boš z Dlouhého č. 38

Josef Andrš ze Rzi č. 22
František Ulman z Dlouhého č. 13.
Petr Klamtz z Dlouhého č 28 podruh.
Josef Hartman z Dlouhého č. 36.
Ferdinand Lepš z Dlouhého č. 4. (nevrátil se)
12 Února 1917 narukoval
Antonín Šuréček ze Rzi čís. 11.
Tedy ve válce na vojnu odešli z Dlouhého
čís. 1. Karel Štrtečka * 1897 svobodný - vrátil se
Petr Štrtečka * 1895 svobodný vrátil se
čís. 2. Josef Čáp * 1885 svobodný vrátil se
čís. 4 Stanislav Lepš * 1895 svobodný nevrátil se †
Ferdinand Lepš * 1897 svobodný nevrátil se †
Ferdinand Lepš * 1865 ženatý 5 dětí vrátil se
čís. 5 Adolf Kubín * 1878 svobodný vrátil se
čís. 6. Ferdinand Černý * 1890 svobodný nevrátil se - jeřáb.
František Černy * 1892 svobodný vrátil se
Josef Černý * 1897 svobodný vrátil se
čís. 8. František Smola * 1896 svobodný nevrátil se †
Ant. Smola * 1890 svobodný vrátil se
čís. 9. Josef Smola * 1896 svobodný vrátil se
čís 10. Ferdinand Smola * 1890 ženatý 1dítě nevrátil se †
čís. 12. František Bek * 18 ženatý 4dítě nevrátil se †
čís. 13. František Ulman * 1878 ženatý vrátil se
Josef Ulman † 1893 svobodný vrátil se.
čís. 14. Vendelín Krahulec * 1887 ženatý 1dítě vrátil se
čís. 15 Emanuel Černý * 1866 ženatý 4dítě vrátil se
čís. 20 Adolf Balcar * 1880 ženatý 2dítě vrátil se
čís. 22 František Marván * 1878 ženat 2dítě vrátil se
čís. 24. Josef Haul * 1897 svobodný - dělostřelec.
Josef Haul * 1868 ženatý 6dítě vrátil se
čís. 25 Hugo Vogel * 1878 ženatý 3dítě vrátil se
čís. 27. Josef Suk * 1866 vdovec 1syn vrátil se

† Čís. 27 Josef Suk * 1897 svobodný nevrátil se
Čís. 28. Petr Hlaváč * 1884 ženatý 6dětí vrátil se
Čís. 30. Jan Cyrus * 1865 ženatý 2děti vrátil se
† Čís. 31. Ludvík Dusilek * 1886 svobodný nevrátil se
Čís. 32 Ludvík Přibyl * 1891 svobodný vrátil se
Čís. 33. Josef Pánek * 1897 svobodný vrátil se
† Čís. 34. Jan Čáp * 1882 ženatý 2děti nevrátil se
Čís. 36. Josef Hartman * 1882 ženatý 1dítě vrátil se
Čís. 37. Theodor Zelený * 1874 ženatý 5dětí vrátil se
Čís. 38 Josef Boš * 1885 svobodný vrátil se
Čís. 39 Alois Přibyl * 1890 svobodný vrátil se
Čís. 40 Frant. Cyrus * 1892 svobodný vrátil se
Rez Čís. 2. Josef Čížek * 1885 svobodný vrátil se
Čís. 3. Antonín Remeš * 1867 ženat 4dětí vrátil se
Čís. 3. Josef Remeš * 1893 svobodný vrátil se
Čís. 5. Antonín Kozdas * 1885 ženatý 3dětí vrátil se
Čís. 6. Adolf Boš * 1891 svobodný vrátil se
† Čís. 6. Jan Boš * 1893 svobodný nevrátil se
Čís. 6. Petr Boš * 1895 svobodný vrátil se
† Čís. 9. Ferdinand Šmerčka * 1890 svobodný nevrátil se
Čís. 9. František Pavel * 1893 svobodný vrátil se
Čís. 10 Ant. Lichý * 1878 ženatý 2děti vrátil se
Čís. 11. Josef Šmerčka * 1887 ženatý 1dítě vrátil se
Čís. 11. František Šmerčka * 1890 svobodný vrátil se
Čís. 11. Antonín Šmerčka * 1898 svobodný vrátil se
Čís. 15 Josef Boš * 1889 svobodný vrátil se
Čís. 15 Antonín Boš * 1891 svobodný vrátil se
Čís. 18 Josef Hejtler * 1885 svobodný vrátil se
Čís. 22 Ondřej Josef * 1893 svobodný vrátil se
Čís. 23. Šmerčka Ant. * 1883 ženatý 1dítě vrátil se
Čís. 23. Josef Šmerčka * 1877 ženatý 5dětí vrátil se
Čís. 27 Josef Ondřej * 1890 svobodný vrátil se

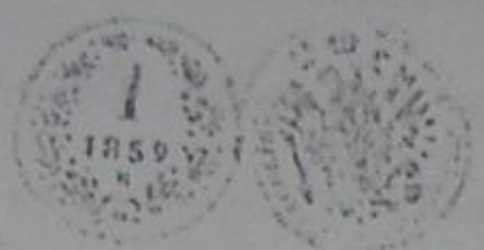
Čís. 28. František Šmerčák * 189[illegible] rodinný nevrátil se. ?
Během války ubylo z obce 57 mužů z nich 10 zemřelo buď padli nebo podlehli válečným útrapám, 1 se otcova nevrátil z Ruska zůstal tam a zůstal na vojně jako dělostřelci.
Podtržení účastnili se polního tažení a na frontě dostával podtržení byli zajati
Pro pozůstalé po padlých, nebo po těch kteří následkem válečných útrap zemřeli a pro ty kterým následkem války byla zkrácena schopnost výdělku byl zřízen zákonem po převratě v republice Československé zde
Zemský úřad pro péči o válečné poškození v Praze který poškozeným vyplácí podpory. Jako vdova po padlém a nebo zemřelém následkem války béře toho času: Anna Kordasová Kly č. 5 - 75 Kč, Bohová Anna Dlouhé 12 - 142 Kč Marie Vašíchová Rzy 18 - 75 Kč, Alžběta Svorcová Rzy č. 8 — 75 Kč. měsíčně. Mimo toho béře každá vdova na každé nedospělé dítě příplatek 50 Kč měsíčně a to do věku 18 let. Mimo toho pobírají podpory jako invalidé: Josef Šmerčák pro sebe a 2 nezletilé dítky 76.50 Kč, Josef Studeš Rzy pro sebe a 2 děti 45 Kč, Petr Čtvrtečka pro sebe a 1 dítko 72 Kč a Fialová Anna pro 3 dítky 150 Kč. měsíčně. Živitele rodin kteří byli na vojně, jejich příslušníci a rodiny o kterých bylo prokázáno že jsou živiteli dostávali za války podpory k výživě. Ten stav potrval i po převratě za republiky až nenáhla vyrovnal, uspořádáním a zavedením branné povinnosti v republice.

Služební povinnost ve vojsku v republice Českoslo-
venské bez rozdílu 18 měsíců. Příslušníci
ročníku 1900 kteří byli odvedeni v roce 1920.
1921 nebo 1922 dále příslušníci roč. 1901 kteří
byli odvedeni 1921 nebo 1922 a příslušníci roč.
1902 kteří byli odvedeni 1922 byli zavázáni
po skončení 18 měsíční služby ještě k další
10ti měsíční službě tedy celkem 2 léta. Toto
platí o příslušnících uvedených ročníků kteří
nenastali odvod a byli odvedeni rozdílně. Jinak
byli všichni branci odvedení 1923-1925
zavázáni k skončení 18 měsíční služby
ještě k další 4 měsíční službě celkem 22 měsíců
Závazek tento byl zákonem o délce služby
z roku 1927 rozšířen i na osoby odvedené
1926 a později takže toho času (1931.) na
přechodnou dobu je služba 18ti měsíční.
Délka této přechodné doby nebyla zákonem
1927 stanovena. Podle úpravy má 18ti měsíční
služba potrvat potud, pokud si vojenská
správa nezaopatří potřebný počet dělesbopří-
cích poddůstojníků a instruktorů. Bylo
projeveno očekávání že se tak stane ve 2-3 letech.
Na konec slouží uvésti o vojenství, že za Rakou-
ska byl na vojně vše jinenrain, při cvičení
při škole, komandr němceky, kdo neznal
německý jazyk hodnost nedostal. Kdo
nebyl za Rakouska odveden musil platit
vojenskou taksu.

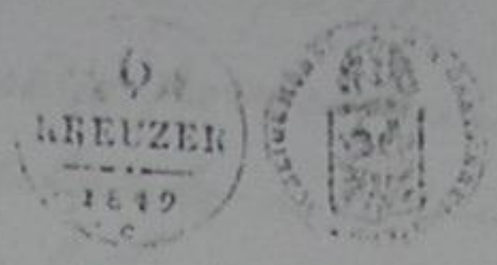
Měna.

Ve středověku který se čítá do objevení
Ameriky 1492 byl základem měny groš

Drobná kovová mince Rakouská.
před světovou válkou i za války

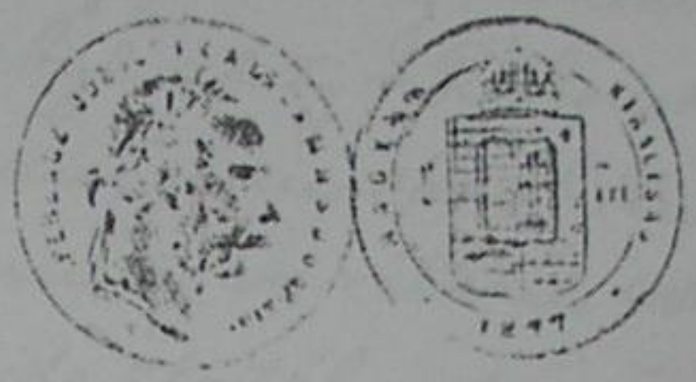
krejcar

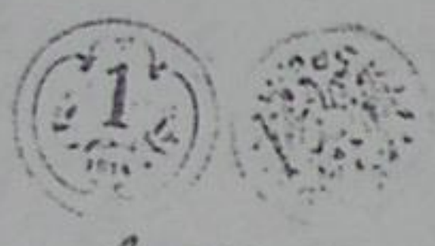
šesták

Dvoukoruna

Zlatník

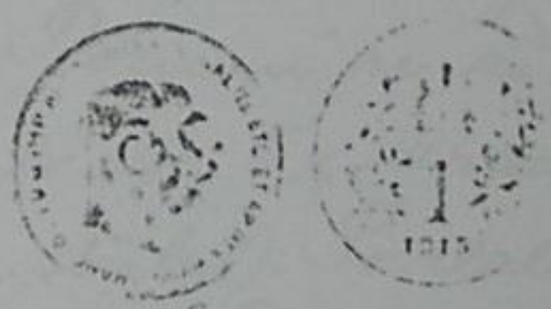
halíř

desetihaléř (pětník)

dvacet haléř

koruna.

které se ctaly na kopy. Groš byl ražen nejdříve v Itálii od roku 1266 ve Francii a roku 1300 zaveden do Čech Václavem II. Groš nazýval své místo pro nechodnocenem denáru, zavinění stálým znehodnocováním peněz. Proměnilo se rozumělo slovem groš o proměnění smyslu mince obrobná. Totéž platilo i o denáru. Po groši který zanikl během 30 tileté války nastoupily zlatý krejcary, do roku 1858 zlatý měl 60 krejcarů potom 100. Zlatý panovaly do roku 1892 do kterého roku byl zlatý v Rakousku a tudíž i u nás základní jednotkou. Sluší zde uvésti, že rozvratem měny ve válkách Napoleonských, kdy hodnota zlatého drůvější ceny klesla po státním bankrotě 1811 na pátý díl začal lid užívat jména zlatý šajn krejcar šajn, to znamenalo ve stříbře v plné hodnotě jaká byla před rokem 1811 před státním bankrotem, anebo zlatý v bankovcích znehodnocený. Rozumí se, že v znehodnocených penězích bylo vše 5x dražší než za peníze v šajnech (ve stříbře). Po zlatém nastoupila koruna a haléř. V Rakousku se razila od roku 1857 byli dvě za zlatník a po zavedení korunového čísla po roce 1892 zlatník se ztrácel pomalu z oběhu až platil až do samého převratu 1918.

Zlatník

Dvakoruna

Koruna

Místo zlatníku byly o něco menší dvoukoruny a pětikoruny. Místo krejcaru který platil do roku 1892 nastaly haléře z dvouhaléře.
1 krejcar = 1 dvouhaléř = 2 haléře.
A tak za starých časů se v naší obci a jinde užívalo pojmenování peněz:
Denár, groš které se čítaly na kopy, po třicetileté válce zlatý, krejcar, dále dvoukrejcar, dobrák - 2½ krej., čtyřkrejcar neboli grošek čtyrak - 4 krejcary, groš - 5 krejcaru, šesták - 6 krejcaru, dvanáctka - 12 krejcaru, čtvrtník - 25 krejcaru, po roce 1811 lid též užíval šajn, kterýž jméno se přidávalo až do roku 1858 kdy šajny pominuly a nastaly zdaty - krejcary rakouského čísla, po zavedení korunové měny 1892 se pojmenování zlatý udrželo až do převratu (v obecné mluvě) 1918. Dnes 1931 již vymizelo, šestáky t.j. dvacetihaléře se dvoji podmes, ovšem jen v mluvě. Ve válce se stala nadvýroba peněz přišly do oběhu papírové dvoukoruny a koruny lid jim říkal úplavice a cena peněz čím dále tím více klesala a věci životní pobřeby během války a nejvíce po válce až dvacaterounásobně podražily. Zlaté mince desetikoruny a dvacetikoruny úplně zmizely s oběhu i se stříbrnými. Po převratě po 28 říjnu 1918 užívalo se stejně stále peněz rakouských hotově nechranoceným až zákonem z 25 února 1919 všechny bankovky obíhající na našem území se okolkovaly.

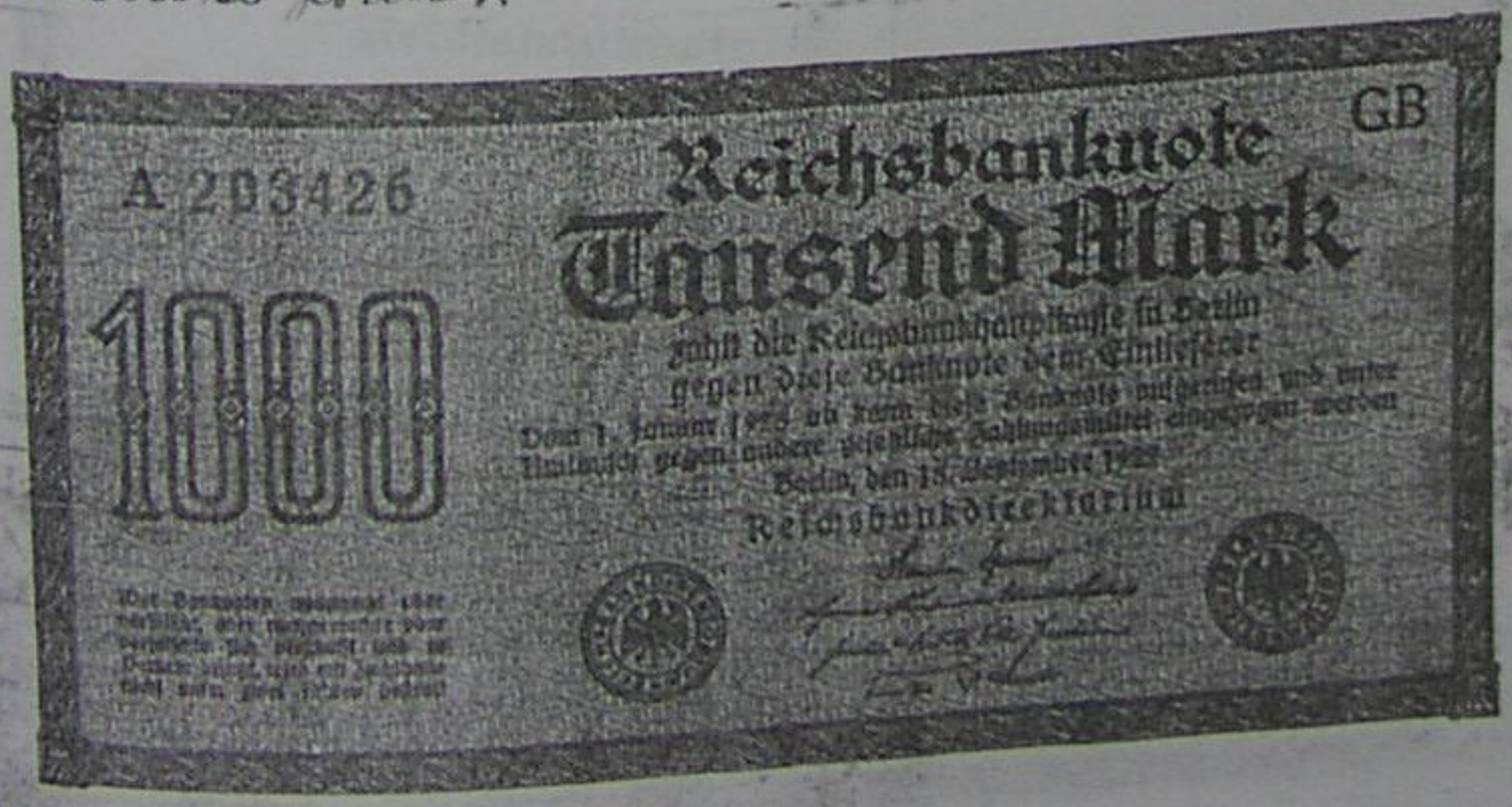
Peníze se musely vyměnit nekolkované za okol-
kované. Naše obec je vyměnila v obnosu hospodář-
ské záložně v Novém Městě T.Mor. dne 3 března
1919. Ten den si tam šel buď sám každý anebo
peníze dal starostovi Mudrovi který je tam
vyměnil za okolkované. Po tomto dni neokol-
kované peníze nepřijal. Menší sumy peněz
se vyměnily celé, větší jen z polovice, polovice
se jich zadržela k případnému prozatímnímu zaplacení
dávky z majetku, k účelu nabýti prokladu
československého státu a tím stoupnutí kursu peněz
by měly větší cenu. Tyto okolkované bankovky
na kterých se vyskytovaly kolky též padělané
postupně vyměňovány za státovky po 5.000 Kč
1.000, 500, 100, 50, 20, 10, 5, a 1 Kč. Podle zákona
z 1. března 1921 a 22 června 1922 razí se
kovové mince po 5 Kč 1 Kč 10 hal. 5 hal a 2 hal.
Do této doby platily železný šestáky válečné (20 hal)
Papírové pětikorunny a korunny jsou od r. 1826
ztaženy, 20ti korunny, 50 korunny, 100 a 500 korunny
jsou již druhého opraveného vydání, proti se
nechali přizpůsobit peněžohaze. 1928 jsou
raženy nové desetáky ale ty platí spíše za mince
obchodní. Desetní koruna má 8/10 hodnoty
korunny předválečné.

Něčím zmínku ještě o penězi v Německu
Tam měly před válkou marky v platě se
za 1 mark 58 krejcaru až 1.60 = 1 K 20 h.
Válkou se Němcům měna také rozkodno-
tila a po převratě kdy byli Němci nuceni
plniti mírové smlouvy udělala jejich
měna kotrmelec. V novosi o penize měnici

tiskli a tiskli stále z nového papíru a tak
rostli do nesmírného počtu, ač v poslední době
1924 již pozbily ceny. Tiskly se posledně už
jen bilionmarky, miliommarky by málo
platily. Všecky marky papírové se válely
po cestách. Každý umouněný kluk měl v
roztrhaných kapsách miliony. Nebylo po-
moc peníze příšly úplně v nic neboť více stál
jejich tisk než-li byla skutečná jejich cena
Někteří si zavedli jinou měnu tak zvané
Renten-Marky, který se rovnal 1 papírovému
bilionu. Dnes se platí za tento mark 8 Kč.
Rovněž na ta místo příšly peníze Rakouské

Míry a váhy

Místo dnešního metru který nastal po roku
1800 jako desetimiliontý část čtvrtpoledníku
bývalo loket t.j. asi 60 cm. Dále byly stopy,
palce, coule, plochy se měřily na čtvereční
sáhy, korce, měřice jitra. Toho času plochy to-
hoto se v obecné mluvě měří na korce.
Mělo se na žejtliky holby, čtvrce, věrtele, korce
Vážilo se na kvintliky (4 do lotu) loty (17½ g) libry
56 dkg, dvoulibry, centy a t.d. Pojmenování centy
užívá se podnes.

Reichsbanknote

Fünfzig Millionen Mark

50

zahlt die Reichsbankhauptkasse in Berlin gegen diese Banknote dem Einlieferer. Vom 1. September 1923 ab kann diese Banknote aufgerufen und unter Umtausch gegen andere gesetzliche Zahlungsmittel eingezogen werden

S·2508571

Berlin, den 25. Juli 1923

Reichsbankdirektorium

Reichsbanknote

Zehn Millionen Mark

GB–31

152269

zahlt die Reichsbankhauptkasse in Berlin gegen diese Banknote dem Einlieferer. Vom 1. Oktober 1923 ab kann diese Banknote aufgerufen und unter Umtausch gegen andere gesetzliche Zahlungsmittel eingezogen werden

Berlin, den 22. August 1923

Reichsbankdirektorium

Za starých časů nebyl pojištění žádný
rozuměl pojišťovny nestaraly. Pojišťování
proti ohni v naší obci začalo po letech 1871
až 1872. Ten rok bylo pojištěno v obci Dlouké
Roty 11 hospodářů a sice:
Jan Jaroš Dlouhé č.37 na stavení 400 zl a platil
pr. 4 kr. Ferdinand Přibyl Dlouhé 7
na 300 zl a platil 90 kr, Josef Černý Dlouhé 6
na 380 zl a platil 38 kr. Ant. Přibyl Roty 3
na 300 zl a platil 30 kr. dále Frant. Svora Dlouhý
na 600 zl, Jan [illegible] na 400 zl a t. d. Dneš-
ního dne jsou pojištění v každém čísle a to
na stavení i na sklep. Všejrei hospodářů
je pojištěno u první české vzájemné pojišťov-
ny v Praze, dále u německé pojišťovny ve
Velké Zdobnici, kde se sazby platí dosti vy-
u banky Slavie v Praze, ně holdk i lidové
Národní pojišťovny. Jsou lidé pojištěni na
15 až 30 tisíc Kč na stavení. Sluší připo-
menouti, že se tohoto pojišťování jeden
čas dosti vyhýbalo k prospěchu některých
a mnoho ve většině případech z nouze. V
letech 1890 až 1900 byly zde ohně velice
často a to jak v obci tak i v okolí. Podle
Roty v údolíčku „pod Borovinou byl člověk
jménem Martinek (Kovačiny Svržní čís. 65)
též podborovinský Martinek a ten měl
bytu stržjcem 17 ohňů v okolí. Ten ač žrnat
docházel polní pěšinou přes kopec do Rzi
každodenně, někdy i kolikrát denně za ženou
mnoho let chorého Františka Ptáčka čís. 12

spolu drželi. Skutkolitý prumer, který byl přetržen když se Martinek zastřelil dne 16 července 1906 na svém poli na mezi. Tělo Martinek se na světě nehol nebal ani vrátu ani čtrnáctiletého nepřeváděl se strašlivých kousků. Pytlačil, ryby chytal, na ekscibitora šroubek s pařezem hodil, před čtrnáctiletými když spolu mělo jíti se při strojení rožen bodll a t. d. Mě pisateli této kroniky jest toho času 40 let a pamatuji jen v naší obci a okolí na 200 hůří i více. Jmenují jen ze Rzech čís. 1, 12, 16, 17, 18, 24, 25, 26 v Dlouhém čís. 1, 3 a od blesku 4 a 5 čís. 10, 11, 12, 17. 35. Tyto já pamatuji. Ve Rzech znovu postavený jen čís. 1, 12 na jiném místě a 18 v Dlouhém čís. 1, 4, 5 a 17.

Peněžní ústav.

Za starých časů žádných bank, zástavních a spořitelen nebylo. Lid v naší obci měl-li kdy nějaké větší obnosy, měl je uložený doma v truhlách v prostěh, truhle a t. d. Potřeboval-li si vypůjčit ten neb onen k svému zamýšlenému soused a ten mu bez všech úpisů aby to nikdo nevěděl půjčil. Kdo potřeboval obnos větší obstaral si vypůjčit u duchodenské kasy v Opočně ovšem že za jisté záruky. Za doby hladu a nouze prostředky tak zvané rychetní sýpky. Rychta Smiřenská k níž se přidala i rychta ze Rzů v Dlouhém (za času nebyla Zlenr po roce 1777) zřídily sýpku společnou. Do této sýpky byla odváděna dávka obilní sklizně. Sýpky ty zrušily po roce 1850. Zbylé obilí prodaný a peníze uložený v tak zvané kontribučenské záložně, jež byla opravována zvoleným výborem a pokladníkem z peněz na

na ně připadajících brali nepatrný
úrok. Ze založen těch byla též v roce 1882
utvořena okresní hospodářská záložna v
Novém Městě, ale letos v naší osadě. Rozumí
v této záložně prosté každý držitel pozemku
a tito pomáhnici ve Rzech volí jednou za 3 léta
delegáty do okresní hosp. záložny, který se kaž-
doročně dostavuje k ozvučení valné hromady.
V Dlouhém takového nic nemají, neboť tam
nestával v době rozhlášení zájezdů jeden dvůr.
Členského jmění v roce 1927 bylo v této zá-
ložně 178.099 Kč. Dále občanská záložna v
Novém Hrádku peněžní ústav nám nejbližší
založena 1882. U těchto dvou peněžních pod-
niků ukládají si rolníci úspory svá-
a nebo si v čase potřeby za jisté záruky vypů-
jčují. Služí u této věci připomenout, že vůl-
kov nebyl v naší obci zničen nikdo, ba nao-
pak může se dokázat, že od větší díl občanů
u něj pomohl, obzvláště ten kdo před válkou
byl odkázán. Volných peněz se zde do akcií
nevkládá spíše jest zde rozchvátán několik
státních stavebních losů. Občané v Dlouhém
když činili výkup pozemku ne zřídka
dlouholetého rychtu, část jich splatili pe-
níze hotově, část větší si vypůjčili v záložně
v Novém Hrádku. Koupě těch pozemků se
lid některak hospodářsky nemůže spíše pozne-
sl, poněvadž ty pozemky dostali koupit různě
ně levně, proti ceně jiných předmětů.
Příklad: Jan Cyrus Skadlec a chalupník
v Dlouhém č.30, prodal z mýtného bavlny

kus, zefír z koupil ze to 3 ha slobrého pole
(běané v Dlouhém vzhledem k velikému
pohroku kterýmž učinili výkupy pozemku
při dnes stojí peněžné slobré.
Sociální poměry:
Jak naše chudé krajina samo sebou nese
bývalo v obci naší od pradávna chudo a nouze.
Obživu poskytovalo zde rolní hospodářství a prade
ní lnu. Těmíne si dnes obtížně představiti
jak za dávných časů v obci naší byli lidé živi
když brambory dnes hlavní potrava do naší obce
přišly dosti pozdě, muselo to být po letech 1780
a hordži, když do Čech za bramborové války
1778 a 1779 je trium. li do Čech Braniboři. Též
thalerova nebyla jak nyní dnes zavedla se
v obci teprv ho roku 1835. K tomu he všemu se
družilo nevolnictví, robotě, které naše obce ač
zastrčená nebyla sproštěna. Původně nebylo v
Čechách žádného osobního poddanství. V tu
dobu obec naše asi nestála. Volnost a svoboda
lidu venkovského zrušena usnesením sněmu
ve dne 14. března 1487., činž tento na dobo
k půdě určitého majitele připoután a tím u-
činěn počátek k dlouholeté odvislosti lidu.
Známo, že s nyjařmením lidu venkovského z
něhož vychází živobytí síla pro všechny stavy osta-
tní, hrálo v zápětí i úplné poklesnutí celého
národa a jazyka českého, který byl tehdy
času všude opovrhovaný a jen v takových chal-
upách jako jsou v obci naší v zastrčených
nalézal útulek.
Skelte dovedla se vždy vyhnouti ukládání nových jak daní

a břemen která libovolně na bedra poddaných
uvalována. Opravdu mnohý tehdejší chudák
by si zasloužil aby byl za svatého umučedlní-
ka prohlášen. Lid dobře cítil že postavení jeho
je proti všem právům božským a lidským
a snažil se všemožně nedůstojného života se
zbaviti. Dějiny roboty od začátku charakte-
risují z jedné strany bouře, vzpoury a hro-
ftobití, z druhé strany výpovědi a palouby, které
tisíci svědectvích, ale pomíru brzy uvolňo-
valy, brzy přitvrzovaly. České povstání roku 1618
pro něž náš lid plamálo byl zaujat přípra-
vilo ho o poslední zbytky svobody a kdo co
ceníjšího zbylo z lepších časů, bylo uloupeno
vpády cizích vojsk. Všeobecné útrapy již
r. 1627 přinutily ho k vzpouře se se zbraní
v ruce proti novým cizáckým pánům, kteří
takořka přes noc stali se pány obrovských lat-
fundií a z nelostatku pracovních sil mnohé
poddané, k nimž nevázaly je žádné určité
zájmy k stálému konání robotních prací
poucharajíce jim k obdělání vlastních po-
zemků jen dobu nutnou přípravné i dny svá-
tění a nedělní. Poddaný klesl tím pod
důstojnost člověka a stal se pouhým složím
a dobytkem.

Vrchnost naší obce byla na Freiburgu
který kolem roku 1534 koupil Jan Trcha z Lípé
a na Lipnici r. 1750 hop zrosil českých a tím
přešel Freiburg i s naší obcí jako panství
Opočenské, panství to Trčků. Ve válce třice-

tělité Trhové obnášeli z velkovrchy, pivečí jich
zabavení z rozdání na věčné služby, některým
Jeronýmu Colloredovi z Walsee z bratru
jeho Rudolfovi poloviny mazůrčiku. Tak se
dostal Opočen v ruce cizí našim lidem ne-
přátelskými. A těmto lidem byli povinni robo-
tovi obyvatelé Dlouhého a Rtě.
Obraz utrpení lidu našeho nebude nikdy
možno v celku vypsati, jelikož nebylo pravidla
ale nějaké by se vrchnosti řídili. Písemní
zprávy z těch dob jež by vrhaly nejlepší svě-
tlo na tehdejší poměry z archivu v zámku
Opočenském zmizely. Poddaný nesměl nikde
dožadovati se zastání než u soudu vrchnos-
tenského v Opočně. Útiskování lidu poddaného
vedlo ke vzpouzám proti purkmistru a vrchnostem
procházel Čechách a také na Opočensku
jako roku 1738. To vedlo k tomu že byly vydá-
ny různé patenty na zmírnění této roboty.
Robotní patent z roku 1738 obnovoval robotu
jako patent ~~z roku~~ z roku 1680 na tři dny v týdnu
Vrchnostem zapovězeno zvyšování cen soli, libo
volné odhadování jeho sirotků dobytka a podob-
ně, ouroky a platy ruěby z různé dle urbáře
a každý poddaný dostal vlastní rejstřík
do něhož se mu jeho povinnosti a splátky zapa-
matovaly. Trestnější, na pohoře, odpovídání,
pozdržení mocné trestáno co nejcitelněji na
těle anoi na životě provinilců. Poddaný mohl
si stěžovati jen své vrchnosti v Opočně a teprv
v tom případě nevyřízena-li jeho stížnost do

určité osoby, mohl se nebylo-li ke hrajskému
nim zůstředěno k samému nemožnému ge-
benuiu. Ale nejpřísnější zakázáno obětovati
nejvyšší plnění vyšlášením seloských deputací
a rovněž hrozeno tresty písařům klamných
stížností. Provinila-li se samovrchnost roko-
dovat o trestu farmářů, úředníky pokutovat
úřad krajský. Jak vidětí nekupuly z tohoto
patentu poddaným mnohé výhody, jelikož
nejen tělnějí se dotklo ustanovení, kterým
vrchnosti samé ponechalo právo vyšetřování a
soudu nad poddanými činů množmo ne-
uložiti nejhrůzkladnější berprávě.

Povinnosti poddaných jak jinde už podotknuto byly trojího v naší obci druhu.

1) Povinnosti urbariální, k nimž byl každý
zdravý povinen za svou osobu.

2. Povinnosti gruntovní, platy z pozemků vlastních
potom i desátek svatojiřský a svatohavelský, za
ouvertus plnění a za vyskrování panských voli.

3. Kdo měl najaté pozemky nájem.

Poslední pozdvižení selské v roce 1775 při-
chazely hrůzné živelné pohromy, takže se zdá-
lo jako by sama příroda spolčila se s nepřátel-
ským lidem a společně s nimi usilovala o jeho
zničení. Dva roky za sebou 1770 a 1771 téměř
celé léto pršelo a mohutnou vyhynulo skoro vše
obilí což mělo za následek hlad a drahotu. Aby
obchodníci obilí samovolně nevyjížděli ustano-
vila vláda po vyšetření poměrů 11 března 1771
vrchností takzvanou cla, již měl být prodáván korec
pšenice za 4 zl, korec žita 3 zl 45 kr, ovsa 1 zl 30 kr

Jěstě všech zásob nebývalo byla vláda nucena tři
neděle po tě cenu odvolati a hned měsíc nějaké obě
prodávalo jáhnoll. Tak plátilo se na horu psenice
15. Vrz, horec žita 18 zl. na hore hrachu 15 čočky 14 zl.
Tehdy chudý lid sbíral různé trávy, jetýlku, kopři-
vy, lebedu, kalužpán, míchal to s otrubami vařil a
jídával. Zamořující byli obilláni vyhladovělými chudými
V té době bylo i v obci naší velice zle. Následkem
této bídné stravy vypukly mnohou zhoubné nemoce
a mor.

V následujících pěti letech 1772 a 1773 posti-
hly severovýchodní Čechy mrazy pohromou. Polní
osení zničeno úžasnou spoustou myší. V roce
1774 nemoc dobytka. V tu době před obavou úplného
vyhubení a vyhladovění selského lidu, zavedli se
přísné rychetní zápisky do kterých selský lid musel
odváděti určité dávky zbližní aby v mírodných
letech byl zpět nasazen. Z těch později když po-
hly zavedením dopravoval protiváhu v různém
byly zřízeny obecní hospodářské záložny.
Když v roku 1770 nařídila císařovna Marie Terezie
sčítání lidu, aby byl zjištěn počet branců mě-
vojenští komisaři podávati zprávy o stavu lidu
selského. Z zpráv jež z našich krajů sbory podávají
nanejvýš žalostný obraz bídy a zpustlosti. Nejhůře
se dařilo poddaným na jižní Moravě neb na panství
Liechtensteinských úřednících. Mnoho půdy leží la-
dem a scházelo mnoho rukou k práci.
Lid venkovský je k nečistotě náchylný v malých
jizbách tísní se mnoho lidí, kteří leží v hadrech
na peci nebo na peci. Následkem toho vzmáhají
nakažlivé nemoce a počet léčených je nepatrný.

O školu se nikdo nestaral, děti jsou zanedbány a nevzdělány. Mnoho nářadí bylo nakoupeno a nové
robotě je stínáno prutvůní (bylou). Sůl v náložení
je spatně vyměřena jeho na 1 sáni nějaké
připadá 40 vesnic. Roku 1628 nebylo na
panství Opočenském kněze, roku 1630 měla
Dobruška katolického děkana, jenž zároveň
spravoval - ano kněží nebylo všechny fary
panství Opočenského. Tudíž obyvatelé Bruš v
dvoru Dlouhé měli svého kněze v Dobrušce.
To bylo do roku 1721, kdy obnovena byla
po třicetileté válce farnost Vorohrádecká.
Císař Josef II. za hladových let objížděl své země
byl nevýslovně dojat výjevy které se okem jeho na
skytly. Na svých cestách dostal se až do nasc-
ho kraje a dle vypravování ve Smiřicích ve
stodole ubere se Čtvrtečku (tolo čas u č. 40) spousť
hnuť. Trpce se mu dotklo když tu a tam vidě
poraženě se u silnic mrtvoly obětí to hladu a
moru. V Parubicích vyptával se jednoho ro-
botníka rolaře mu je robotě obtížnou a dostal
za odpověď: „Jakživ né pane když 4 dny musíme
na robotu, pátý den na lor, šestý den na
hrobu s vrchností a sedmý den patří Bohu.
Tuto všem byl panovník dojat tak, že prý
sám vybídl je „aby šli na pány". Nechtěl to
snad říci tak jak tomu rozuměl robotník, řekl
to z neznalosti češtiny, chtěl tím říci aby šli
k pánům. A poddaní rozuměli prý tomu do
slova a na kraji začalo z celého srdce osudné
jitření. Za opočenska bylo několik sedláků

předvlastenci stát Rej prověšena. Roku 1775 svolán byl
do Hradce Králové rychtáři z celého kraje kterýmu nero-
zumělému lidu čtením přečten ten jeden a pustojní-
ho nový patent, kterým zrušena robota proti přivýšku
na polovici, a stanovena náhrada za nevykonanou
práci. Poddaní jež neměli movitého majetku -
prvními robotě jen 13 dní v roce nebo k náhradě
1 zl. 30 kr, domkáři 26 dní neb náhradě 3 zl. Polární
robotou prvními určena náhrada 6 zl. Jen ve
dělších živnostmi mocen poddaný k 2-3 denní robo-
tě týdenní. V neděli a ve svátek muselo se robo-
tat. V době podzimní a zimní určena doba robo-
tní na 8 hod. denně s 1 hod. odpočinkem. V době
jarní a letní byla robota 12 hodinová s odečtením
2 hod. na odpočinek, ale v čas silné práce mo-
hla tato doba pracovní být prodloužena. Každé
neděle měla být oznamována robotní práce aby
rolník v týdnu mohl si práci náležitě rozložiti.
Dle duchodenských knížek které jsem nachytal
platili v Dlouhém chalupníci za nevykonanou
práci 3 zl 28 kr, které musely buď odpracovat
anebo zaplatit. To by byli tak zvaní domkáři.
Můj otec o robotě vypravuje toto: Tetka Marie
Bosová * 5/7. 1811 chovala za svobody na robotu
na Opočen hrabat Valdů v roce za svou vlastní
osobu, že ta povinnost začala asi 16 let, provádíno
na Sedlečko za Hlavizna a tam měli roboty 8 dní
v týdnu s párem koní na Opočně. Bylo to velké
místo, zdravovat se musely samy. Kdo nebyl roboty
schopen zdravotně byl osvobozen. Včel chalupář
v Brči na robotu nemusel, že to patřilo k městu.
a tam byla jiná práva. Robota byla zrušena

zákonem ze dne 7 září 1848. Robota byla zrušena
za výkupné a všem úřadům vrchnostenským
kteří dosud vykonávaly nějakou moc soudní
nebo správní odňata jejich pravomoc. Tuto obno-
bození lidu selského slovíčkem. Výkup za zrušení
roboty měli poddaní dle zmíněného zákona pla-
titi do 30 let, do těch zvaných k zemským výra-
zovacích louních. Všichni občané - majitelé chalup-
v Dlouhém měli dle tabelí o vyvazení gruntu
každý 13 dní práce ročně s právem předkupním
a 13 dní nezáplatně, počítalo se na den 5½ hr
Výkupné měl každý zaplatiti 15 zl 10 kr.
Ve Dvorech pak kde nebyly poměry panské a kde
byla také poměrnost gruntovní: Čís. 1. Kolář Fran.
robotu ročně 78 dní úrok v penězích 18 3/4 kr výku-
pné 47 zl 35 kr. Čp. Čís. 2. - 130 dní roboty a
výkupné 78 zl. 30 kr. Vaněčka Ignatz č. 15,
roboty ročně 78 dní, úrok ročně 4 7/8 kr, cena
za den 5 7/8 kr. výkupné 50 zl 30 kr. Ptáček Josef 71
roboty ročně 96 1/2 dne výkupné 59 zl. Plocek
Vilém č. 17 - 18 roboty ročně 104 dní výkupné
65 zl. To je všechno co jsem pohledal ze starého
vypsati o poddanství v této knize a co se stalo
v naší obci zjistiti. Byly to opravdu v oblasti
sociálním smutné doby a obzvlášť ten jak jsem
se zmínil když nastala neúroda:
Jak jsem se zmínil padlo mnoho lidí za
oběť pro roce 1772. Rovněž velká neúroda a
hlad byl v roku 1805 a jak v paměťní knize
při hostále Nerohýrádlem stojí živili se tehdáž
lidi jetelem, šťovíkem aj. Po roce 1809 když
Francouzi v těchdejších válkách do Vídně se

drah, nastaly v Borovém lepší časy, že se
vyskytly hlaholovina jako obživa nejvyššího lidu.
V roce 1811 nastala tíž velká drahota.
Strych žita stál 100 franků pšenice 105 franků.
1845 kopa bramborů stála 150 kr, v bankovkách
kopec žita 13 fr v bankovkách, 1 strych pšenice
17 fr. bank. štuka 12 franku v bankovkách.
Staří lidé vypravují, že za starých času ne-
byli takoví časy jako nyní, kdy je svět zvyklý
dobře se šatit a dobře jíst z bílé mouky buchty
což to tehdá přijmy nebyly, to se peklo placky
z otrub, braumbůrky jako vlašský ořech velké
se pekli v troubě a pečené se jedli se šlupinou
jídla se z plesnivého chleba kramatka a t.d.
Oděv i mužský se nosil z režného plátna nebo
barchánu a jak můj otec vypravuje, že v celém
Dlouhém nebyl sorkenný oblek, a že první sor-
kenný oblek v Dlouhém nosil pod hrobkou
Hartman č. 36. To bylo po roce 1850. Moje matka
vypravuje, že když přišli do Šumného k muzi-
ce z Dlouhého hoši, že jim ve Šumném říkali
štruksový chlapi. Více se tíž všímla obuv, chodi-
lo se více boso a kamarádi a já, že když řeny
šli na Hvězdek v nedělí na ranní, vzali střevíce
do ruky z ulice brozy a teprv u Hřebenu se
obuli aby obuv nešetřili. To jsou zbytky četnost
ze starých nuzných časů

Po zrušení dvoru v Dlouhém 1777 povstaly
teprv obce Dlouhé a lidé užívali role pod
dědičný nájem a při tom byli povinni
robotou každý chalupník 26 dnů v roce,
při tom platil z polí nájem v naturáliích,

pozdějším pouze v penězích. Po zrušení roboty
v roce 1848 se zdálo, že obyvatelstvo v Dlouhém
vzešla jitřenka lepších časů, však netrvalo
to dlouho. Páni z Opočna, zvyklí z dřívějších
dob držeti lidstvo v nevolnictví, pošouchlými
způsobem připravili náš dobromyslný lid
o dědičný nájem pozemků a připravili
nájemní dražbou. To bylo v roce 1867.
Pole se dražbou najímala na 6 let. Při tomto
nájmu, kdy ředitel z Opočna chtěl z naji-
mitelů pozemků po poli měti v Dlouhém
svátek. Chalupníkové se pěkně oblékli a
ten-ten zasvětili. A jak by ne. Složen o
dům na plných 6 let. Proud obvyčejný nájem
byl 1867, prosloul 1915. Smutným zjevem bylo
kolikrate i to, že musil jeden druhému pole
vydražiti, vyhnati vysoko. Potom páni co
chtěli do nájmu nedali a rozešels. Mému
dědu Janu Božovi sebral tímto způsobem
6 honců pole a rozešeli. Stromek na pozem-
ček si žádný přivlastniti nesměl, pole
se nelidsko a vůbec nehnojilo, provětrá-
žádný nevěděl do budoucna nic určitého,
Zeutour, bez povolení žádný si nesměl posta-
viti, a musel platiti z něho nějaký podruhé
A tomuto drukému nevolnictví byla učiněna
přítrž zákonem ze dne 27. května 1919 vyku-
pem pozemků na základě dlouhodobého praktu
Tímto zákonem se stal v sociálním ohledu
a i v hospodářském ohromný krok k lepšímu
životu, neboť obyvatelstvo pomněné za malý
peníz bylo vykoupeno z dlouholetého

úpadku a zaviloste na práci. Pozemková
reforma učinila z odjakživa poroženého lidu
v Dolních lidi volní svobodné a je zlatým
mezníkem v dějinách vývoje a života obce.
Každý chalupník role si může role svobodně
obdělávat, hnojit, stromy na nich vysazovat,
je zužitkovat.

V předcházející stati jsem zakončil, že si stojí
obyvatelstvo peněžně dobře, to znamená proti
dřívějšku, že se stal pozemkovou reformou v
oblasti sociálním značný pokrok. Ale po druhé
někteří chtějí onu rozdělení a stonásobného
majetku využít tím způsobem, že role
chtějí zase prodat a odtud se odstěhovat
a usadit se jinde v kraji kde je život
snadnější s přízní vnějšími živelními pod-
mínkami. A role naopak se usadí ta-
kové, kteří chtějí s málo penězi se dopídit
chalupy s rolemi hospodářstvím, uchytí
se zde a začnou s dluhy. To jsou zjevy nezdra-
vé které nasvědčují úpadku obce, a jejího
hospodářského založení. Jsou již cesty jak
padly, že se nabízejí pozemky zpět pánům
velkostatkům ovšem že za cenu desaterou sob
nou a i vyšší. To se děje pobřídku v touze
po obohacení.

Vedlejším zaměstnáním v minulých chal-
upách a v minulých i hlavním je ruční
tkalcovina. Za ručním stavem sedává se
v obi mimo tkalcovnu, nebývá a hostinců
ve všech chalupách. Pozemky jsou zde
mení výnosné, a musí se prodávat nejlaci

vedlejší zaměstnání, aby se hotový peníz
na bílou mouchu vydělal. Za slávnějších
časů jak se zmiňuje jinde bylo to přídělní
hm, dnes to je ruční tkalcovství. V době kdy
tkalcovské výrobky jdou na odbyt je v naší
obci dobře, peníze jsou k vydělání. Ale hůře
je v čase textilní krise jaká panuje letošní-
ho roku 1931. a v roce. Tkalci pracují velice
usilovně, ze špatné barvy, bere zbytku a
v čeledějších rodinách je opravdu bída a
nouze. Poslední dvě léta panuje veliká
nezaměstnanost nejen u nás ale po celém
světě, je to volna nezaměstnanosti světové
rázu prvořadého. Ministerstvu sociální péče
byla na rok 1931 povolena dotace 180 mil Kč
na zmírnění bídy a nezaměstnanosti:
Byli zavedeny stravovací akce, nezaměstna-
ným rozdávány poukázky na odběr
potravin u kupců. Na Náchodsku bude
tohoto času je hejtmanem vládním radou Dr
Bayer rozdáno těchto poukázek za statisíce
v samotném Broumově od srpna 1930 kaž-
dý měsíc za 2.000 Kč. Když na Východo-
sku od srpna 1930 se tato akce provádě-
la a u nás na Broumovsku v roce 1931:
ještě nebylo nic, na můj popud bylo
do Státní správní rady v Praze sta-
ženo a vyřízení ministerstva je obživou obyvatel-
stva. Usnesen by byla deputace na okresní
úřad za ve prospěch nezaměstnaných a
úmyslů pracujících by se zahrnulo a na
poukázky na Náchodsku by se poukázalo

Výsledek ouí deputace byl, že sloužasi obec od
Jedna k.r. dlojara dlošlo asi na 1.100 Kč poukázek
a do dneška nic nic. Jen pouze na Vánoce 1921:
došlo po předběžném soupisu nezaměstnaných
na 360 Kč poukázek 30 ti a 20 ti Kč na odběr po-
travin a kupců pro děti nezaměstnaných.
Byli již za mé paměti doby, že thalcovina vážela,
bylo to v roce 1908 po anexi Bosny a Hercegoviny
Rakousko-Uherskem asi po jeden rok, dále
ve světové válce doby obchodu a průmysl přiro-
zeně se zastavil. Po válce se však thalcovský prů-
mysl hnul, mnoho lidí, kteří se chytili thalco-
vského oboru zbohatlo, neboť na jednom husi
se vydělávalo až na 2.000 Kč; továrny - thalcovny
se stavěli o přehot, thalcovny se stavěly víc
i v jiných státeh, stala se nezdravý roba - dnes
je v tom oboru těhový obrat, že se thalcovny
ničí a bourají. (Ve sněžném na drahcích thalcovny
velkow na 14 stavu zbořili a cihly prodali. V Tesíně
stal se Kočičar této hrusi oběti, že musel z thalcov-
ny utéci a thalcovna, na podzim 1931 vyhořela. a proto
se v dražbě za 7.000 Kč.) Thalcovna ve Brod č.p. 1.
již rok stojí, nepracuje se. Na zlepšení v
thalcovském průmyslu není dnes ještě naděje.
Rovněž dobytek, obilí je lacine, řezníci kupu-
jí kg živé váhy hov. dobytka za 2,3 Kč. Kolik
lidí hovězího se vyseklo po domácku za níz-
kem lepšího zpeněžení. Ve vepřích při pokl-
su cen chovatelé prodělali.
Ze sociálních zákonů zákon o 8 hodinné pra-
covní době přijatý ve sněmovním 19 pros.
1918 č. 91 Sb. a k němu prováděcí nařízení

z 11. ledna 1919 č. 11 Sb. z. a n. nepřinesl v naší oboru žádného zlepšení v ruce. Při ručení tkalcovině a rohožin hospodářství se nedá uplatnit. Též zákon ze dne 12/12 1919 č. 29 Sb. z. a n. z roku 1920 o úpravě domácího průmyslu, nepřinesl žádného zlepšení.

Nemocenské pojištění zavedené v Rak. zákonem z 30/III. 1888 č. 33 ř. z. rozšířen po převratě na všechen pomocí nařízení a prodloužena doba z 26 týdnů na 39 zák. z 15/V. 1919 č. 268 Sb. Zákon z 22/XII. 1920 č. 689 rozmnožil počet mzdových tříd na 17 zvětšil nemocenské na 2/3 pojištění mzdy a dobu na 1 rok. Tohoto pojištění se u domácích tkalců kteří pracují v době zimní pro faktory neužívá jen pouze u těch kteří pracují stále. Uplatňuje se továrnictkaček, kteří jsou zařazeni do třídy.

Úrazové zavedeno zák. z 28/XII. 1887 říšský nepolitický. Zákon o placení dovolené z 3/4. 1925 č. 67 se v rodinách továrnictkaček nepraktikuje. Opozdilkové reformě píšeme na jiném místě.

Starobní pojištění dle zákona z 1/III. 1928 č. Sb. běží zde 10 starců.

O péči válečných poškozenců se článku vojenství Čsl. červený kříž má zde asi 10 členů.

Za masarykovu ligu, obrozující péči o mládež havlíčkovců v obcích rozpočtu pamatujeme nejakým milodarem.

Tělesná výchova.

Po válce v letech 1923-1926 byla v Dlouhém založena odbočka Sokola, byla asi 6 cvičících ale pro vzdálený styk s jednotou Novohrádeckou zanikla. Před válkou založený čsl Orel

pro Nový Hrádek a okolí měl mé místnosti
u p. Šuerse hostinec ve Rzech a to potrvalo do
jara 1931. kdy pro neshody s polkem s Šuerem
se po 20 letém pobytu odstěhoval a mně Orel
svůj příbytek dne 17 ledna 1932 v Dlouhém u p.
Čtvrtečky. Orel měl ve Rzech dne 11 září 1921 svůj
župní sjezd na louce p. Lichého ve Rzech č. 10
mezi řekou a ohradní zdí. Tentokrát účast
byla obrovská bylo též přítomno i bývalé ministr
Dr Veselý. Rovněž bychom se zde mohli zmínit
o sboru dobrovolných hasičů který má ve
svém programu tělesnou výchovu.
Sbor dobrovolných hasičů v Dlouhém který
založil bývalý p. starosta Petr Čtvrtečka roku 1911
má dnes členů cvičících a přispívajících
Požádal při svém založení cvičení které se vydařilo
Pořídil si stříkačku za K 400 K a účastnil se
již v okolí mnoha sjezdů a cvičení i práci
záchranných. Prvním velitelem byl p. Petr Čtvrtečka po něm od roku 1930 je p. František Harvan 22.

Sport.

Co se sportu týče na to je naše obec opravdu chudá. Zabírá zde ale sport vše čím si i občanstvo krátí dlouhou chvíli:
Lyžařství které před válkou bylo zde ač v hvězdách opomenuté osobě se zde obvláště u mladých ujímá. Dříve se na sněžnicích málo jezdilo dnes má sněžnice každý školák. I lyžařské výpravy, což se před válkou vůbec nevyskytovalo jsou každou zimu časté, obvláště od Východu k Vrchmezí. Budí zde obdiv ze různé koláče ustrojené v oděv mužský

prosenická cesty na lyžích.

Sousedské besedy o přástvy jsou o nich, vyprávěje můj otec úplně pominuly. Za starých časů se pěstovaly přástvy s předením při nichž bylo všelijakého besedování a pobavení. Dnes tu a tam ještě drsná peří v domácnostech se kterých pěstují lnu a připravují děvčatům do výbavy přízi. Skrze se různé pohoštění svobodné i vdané nejvíce na sobotu večer zimního času když jsou delší večery a dlouze se přede do půlnoci i přes půlnoc. Při tom se o všemožné situaci ve vsi pohovoří, děvčata si zazpívají, svobodní hoši tu společnost navštíví někdy s harmonikou, nechtěj zasednou mezi dražky pro obveselení až hospodyně stůl uklidí a předloží večeři obyčejně nějakou rýži pečenou nebo jáchelník, kávu s holáči aby dělnice na práci se pobčerstvili a šli zbytek noci prospati. Hoši kteří se obyčejně před večeří vytrat. doprovází pak děvčata. Zajímavý sport byl pokládal houlení kuželek které před válkou a po ní bylo při hostincích vžité dnes hanspejzy zanikly jsou obrostlé trávou. Hrají se též karty v soukromém stavení i v hostincích při pivě. Hry hazardní zapovězení jakýmsi jsou dnes oko, Lerbl, štyrka se u nás nehrají, v okolí o nich vším stýkáme. Hraje se preferanc a mariáš. V novější době je po hostincích vidět malé přenosné kuželníky na které se hraje kdo naměří více, dříve se jmenoval to čumarina. Zde v hostincích sousedství nevysedují a nebesedují. Tancaři

zábavy byly v Dlouhém v poválečné době velmi často a velmi četně navštěvované. Ovšem ke cti mládí přispělo i společenské a svobodnější smýšlení. Společenské jindy k zábavě nechyběl ani v masopustě oblíbený hasičský bál na ostatky a v pondělí o posvícení. Ostatní byli jen svobodní. Za starých časů dle vyprávění přítomnost zábavě hrál flašinet, tančící mládí rozplétal flašinetáři 2 hr, koupil si holbu piva a tancoval až do rána. V mých dětských letech v masopustě pořádali sousedky tanční zábavy tak zvané zástěrky při nichž musel mít všichni nové stejného vzoru zástěry, tedy již některý hladký na to ušetřil hus a na zástěry ho rozprodal. Též zábavy tak zvané mierendy v národním hrojící se pořádali: Masopustní baby a zástěrky se pořádali na hospodě u Příbylů a ve mlýně u Vavřínů. V těchto zábavách se vybíralo vstupné 20 hr - 25. V minulých dvou zaniklých hostincích (1893 a 1902) se dost karty nahráli, též i v chalupě na ohradě u Měšťanů č. 40, kde velkým harmonikem byl mnoho let chromý Měšťan. Toto č. 40 dne 26 června 1930 shořelo.

Turistika

Přes naší obec Dlouhé - Roy vedou též turistické značky.

1. červená: Jirásková horská cesta vychází z Nového Města 7 stupňů vede přes Pekelné údolí Oleškovy, Nový Hrádek, Dlouhé, Olešnice Černý kříž, Vrchmezí - Šerlich stále po hřbetě Orlických hor na Otin, Bartošovice, Mlsochov

vž do Jablonné nad Orlicí a měří 93 km.
2 žluté. z Nového Města do Náchoda přes Čes.
Čermu na Nový Hrádek do Rou, Smiřic
Dobrany, Sedlišting, Lomy, Tisovec Kačerov
Vaňurka Rybníč, Rokytnice, Zamberk, Zampach
Ústí nad Orlicí 97 km.
3. Zelená: Nový Hrádek, Dlouhé, Strážnice
Před 20 léty přišel li turista po obci bylo
to velkou vzácností. Dnes po Jiráskově
horské cestě přijde jich na tisíce nejvíce
v čase letním o prázdninách. Často jdou
ve velkých společnostech vž 200 i více.
Lid o nich říká, že se musí na ně sbírat
ovi, že se prochází, že by si přáli také prázdi-
ny od své činnosti práce. V obci jsou též
rozhledy z vyšších míst. Nejlepší rozhled
je z hopce Šibeničku na západ k Opočnu
ku Hradci na Krkonoše a k jihu.

Zdravotnictví

Za starých časů nebylo zdravotnictví tak orga-
nisováno jak to spatřujeme nyní. Nemoce
které se vyskytovaly v dobách válek a neúrody
měly volný pole svému zhoubnému dílu. Tahová
ochtění jako nyní proti nemocem se mnohdy nepro-
dělo. Mnohé zjištěné případy, že v letech předchozích
nemocí mnoho obyv. z Hlavičeletů o přechod V čís. 30
v Dlouhém zemřelo. v jednom týdnu 3 dítky
Nejbližší lékař byl v Novém Městě v Metuji
na Hrádku sídlel jen Felčar, mastičkář.
Na základě usnesení okres. výboru ze dne 29./9 1891
rozhodnul zemský výbor pro horské cesty ze dne
16. prosince 1891 by zdravotní službě vobvodu

Novomě stolení upravena byla přízemní síla
obvodního lékaře v Novém Hrádku. Po návrhu
výboru jmenován na 1 rok provisorně obvodním
lékařem v Novém Hrádku pan MUDr Josef
Knoblech lékař v c. k. všeobecné nemocnici
v Praze k jeho žádosti ze dne 13/c. 1892. Tento
zdravotní obvod se skládá s 12 osad obcí c to:
Borové, Zahrádčín, Bystré, Dlouhé, Dobřany
Jaurov, Meziměstí, Ctov, Hrádek Olešnický, Sen-
dražský, Sněžné a Tis. s plošnou rozlohou 53·03 km²
počtem obyvatel 7.751 duší a c. k. platí ze
výši 11.631 zl 65½ kr. Služné obnáší 400 zl
jež zaplatit musí obce obvodu tento tvořící dle
berní povinnosti, cestovné 200 zl za každý ze
70 km prostoru v celku 106 zl 06 kr. Pensi
lékaři vyplatí okres, jenž to od náležitých
obcí vybere. Borové přispěje dle plošné výměry
3·08 km² 6 zl 16 kr. Tudíž celkové služné
obvodnímu lékaři přijde 506 zl 06 kr.
Lékař před nastoupením služby musí složit
do rukou p. hejtmana přísahu předepsanou
a dne 1 července 1892 nastoupil místo.
Dr. Knoblech však v Novém Hrádku dlouho
nepůsobil, neboť se mu zde nelíbilo, chtěl
si malé výdělky. Lékař pro nedostatek příjmu
nedochtoří. Knoblech resignoval na místo
lékaře a od 1. února 1893 místo obvodního
lékaře uprázdněno a službu zastává doktor
z Olešnice a Nového Města Jeřek (Stefanides)
Okresní výbor jmenoval nového doktora Vilémа
Sýkoru z Brozníce na jeho vlastní žádost.
Místo nastoupil 1 ledna 1894 s platem

656 zl 6 kr, služné 500 zl cestovné 106 zl 6 kr tedy
měl platu o 100 zl více nežli okresní přednosty
Obec naše přispívala na to 50 zl. V roce 1897
byl jmenován nový Dr Váša Jaroslav. Okresí-Roz
mítí 372 ha 395 lidu přímé daně 696 zl
45 kr, příspěvek na doktora 14 zl 20 kr. Po Vášovi
byl v Hrušáhu lékařem Dr March, po tomto Dr. od 30/5. 1903.
Ferd. Sýkora který v roce 1927 šel do výslužby
a na jeho místo od 1 ledna 1928 nastoupil
MUDr Josef Havlas praktický lékař ze
všeobecné nemocnice v Opavě, narozený ve
Lhotě Vlahovanské ze selské rodiny. Člověk mla-
dý hbitý dosti hledaný ale za svoji práci
nechá si dobře zaplatit, že na to přijmy
z dejšího lidu neodpovídají. Činnost lékařská
jest nově upravena podrobným zákonem ze dne
28/VI. 1929 č. 114 Sb. o výkonu lékařské praxe.
Tento zákon má ustanovení 1. o tom, kdo a
za jakých podmínek jest oprávněn vykoná-
vat lékařskou praksi. 2 o titulu lékařském
3. o povinnostech lékařů a za 4 ustanovení trestní.
Lékařská praksa toho času záleží:
a) v rozpoznávání (diagnosa) nemocí
b) v rozpoznávání příčin smrti
c) v léčení osob
d) udržení zdravotního stavu člověka.
Lékařská věda oproti dřívějším felčarům, jejichž
činnost jest asi let devadesátých minulého století
zaprvé nesmírně pokročila a stále pokra-
cuje. Zmíním se co dnes náleží pod pojem
lékařské praksa aby čtenář této knihy za
nějaký čas věděl, jak za dřívějšího času byla

léčařská věda pokročilá. Pro rozsah léčařské praxe musíme zahrnouti výkony pro rozpoznání diagnostiku: vyšetření zdravotního stavu člověka, vyšetření jeho sekretů a exkretů, krve a t.d., vyšetření histologické (nauka o organisaci pletiv) sero- a bakteriologické, röntgenologické, kurativní činnost (každý zákrok který napomáhá k zlepšení zdravotního stavu a k uzdravení) a ochranu před nemocemi. Kurativní činnost záleží v používání léčiv mechanických a fysikálních prostředku jako: mechanotherapie, léčebné masáže, elektrisace, faradisace, röntgenotherapie, radiotherapie, léčení horským slunce diathermie, lázní a koupelí, dále výkony operativní, konečně psychotherapie včetně sugesce, hypnosy, magnetismu a t.d.

Jejich činnost v obci záleží beliti nad zdravotním stavem občanstva, každý vznik a zárodek nakažlivých nemocí utlumiti, desinfekci tomu čeliti a osobní přítomnosti tyto nemoce v domácnostech rozpoznati. Starostové obcí jsou povinni každé podezření onemocnění vyskytnuvší se v obci hlásiti. Lékaři je povinen po oznámení úmrtí mrtvolu ohledati ohledací list o tom napsati kde se zapíše vždy příčina smrti obyčejně senilis marasmus. (sešlost stárím). Ten ohledací list musí obecní úřad potvrditi aby do 8 dnů zapsal úmrtní zápis. Bez tohoto listu nesmí kněz mrtvolu pochovati. Lékař dohlíží též na obce ochrovati dětí jednoročních sedmiletých a ctrnactiletých. Očkování je povinné předepsané zákonem

z 15/VII. 1913 č. 412 Sb. z. a nv. proti nákaze jak
jíž uvedeno v 1. 7 a 14 z. nákaze. Očkování je vpra-
vování ochranné látky do těla aby se chránilo od
vniknutí nakažlivých zárodků (o. prevenční)
nebo poslední průběh nákazy v těle (o. léčebné)
Za světové války na vojně bylo očkování proti
choleře, tyfu a úplavici. Všechný vojín byl
očkován 15 x i více.

Za tyto práce výše jmenované brali obvodní
lékaři ony příspěvky od obcí. Sestátněním
městských a obvodních lékařů zákonem
č. 332/1920 Sb. a č. 236/1922 Sb. tyto příspěv-
ky odpadly a lékaři jsou od toho času za tyto
práce placeni státem.

Zajímavá se též zdá by se i zvířaty nepře-
nášetelné nemoce v kterémž ohledu je obávanou
nákazou vzteklina u psů. Jakmile byl
by některý pes podezřelý ze vztekliny musí
se to dle zákona ze 6/VIII. 1909 č. z. ohlá-
sit prostřednictvím obec. úřadu na bezpro-
střed. okresním úřadě, který vyšle na
místo zvěrolékaře, který nemoc zjistí a
nařídí se pak vše v uvedeného zákona kou-
tumačních opatření. Psi v jistém obvodu musí
být uvázáni, nákladem opatření nařízené
vedení a uvázání nebo zavření na místech
cizím pohlavním psům nepřístupných.
K dohledu by se toto nařízení zachovávalo
je při okres. úřadě zřízen zaspoň pohod-
ný nebo lepší drnomistr který jednou
za měsíc obce kontumačního obvodu přijde
sem se v každé obci na obecním úřadě

kdo si vyžádá potvrzení a vybírá honoráře za svoji obhlídku. Obec mu vyplácí za tuto kontumace za čtvrt roku vždy 70 Kč.
Též o hlumení zvířectva nikdo by se nepřeměšel, a tím chov hosp. zvířectva tím netrpěl, nejvíce hlumení slintavky a kulhavky a červenky a vepřů je postaráno. Slintavka a kulhavka za mé paměti v obci byla, červenka u vepřů kolikráte. Zvěrolékaři se na ohlášení mému okresní úřad dezinfekci místo se nařízením do odvolání uzavře a obyčejně se z té obce a okresu nesmí přivážeti dobytek.

Školství.

Obec naše byla od pradávna příškolena k Novému Hrádku kam zdejší občané posílali děti do školy. Ale dříve nebyla navštěvována dětmi pravidelně, jak naši otcové vyprávějí do školy děti některá rodina vůbec nevysílala neb jim tu když bylo po práci při kterých musely vždy jak je zde v chudé krajině přirozeno dětí pomáhat, vydělávat živobytí od útlého věku. Některý otec poslal dítě do školy jen pár dní na podzim po práci, když se i přestalo pást. Když přišel snih a zima přestalo se vůbec posílati a vůbec nešlo až přišel zase podzim. Vyskytují se toho času ještě lidé zde kteří byli ve svém věku jen několikrát ve škole. Toho času je v obci jeden člověk který dělá tři křížky při podpisu (Čtvrť Anlauf Dlouhé 16) nějakých se jde hůdně podepíše. Jiní číst a počet umí. Ale zjevy ty již budou mizet a budou vzácné.

První škola jak lze se dopátrat byla škola
při farním kostele v Novém Hrádku dřevěná
postavená v kouté farní zahrady tam co stojí
dnes obecná roku 1769. Do té chodil můj otec
a lidé starší, ta však v roce 1880 shořela
a asi po dvě léta se učilo v soukromých do-
mech školou náměstě a posléze v domě dole
u Lepšů proti Lepšovým hostinci. Do této
školy byl též přiškolen Smržné a Borová, když
si v těchto dvou přiškolených a přifařených
ustarali po 20 letém domáhání školy své
roku 1875, zůstali u Nového Hrádku přiško-
leny jen Dlouhé, Bzy, Tis a Bydlo. Nový
Hrádek byl však bez školy. Dříve než se po-
čalo se stavbou bylo nutno postarat se o výpů-
jčku. A tu okresní výbor v Novém Městě roku
učinil dne 3. června 1887 schválení obligace
na výpůjčku 9.000 zl obci městu Nového Hrád-
ku s ústavu pro úvěr pozemkový ve městě
Vídni na umoření 5½% splatkami amorti-
sní v době 50ti roku po 495 zl ročně k úhradě
nákladu stavbou nové školy vzešlého. (Vojnar
starosta, Tichý tajemník). Tou dobou byl tedy rush
se stavbou nové školy. Stará škola byla po-
jištěna za pojistka obnášela 1716 zl 3 kr. Sta
věla se na místě bývalé staré školy dřevěné jíž
ve větším rozsahu na přikoupeném pozemku
od farní zahrady za 128 zl. Plány kreslil:
I. stavitel Štěpán za 50 zl a II. stavitel Černý
za 100 zl. Cihly a vápno stálo 1.546 zl 52 kr
Stavbu si najal František Lepš člen místní školní
rady a bylo mu vyplaceno se všemi pracemi

soudními výlohami a úroky 14.752 zl 24 kr.
Mimo tyto byly ještě jiné výlohy a sice odhromady
18.164 zl, schodek k zaplacení 16.423 zl 92 kr, který
se musel mezi příšholní obce rozvrhnout. Na obec
naší přišlo k placení 3.301 zl 32 kr.

Mžy

Františka Příbyla čl. m. š. v. jmén stavbu nové školy v Novém Hrádku

Příjem

1. Na aschuraci ze staré školy, dle zvláštní ch účtu schválených a dosmístění školní rady vedených od roku 1886 . . . . 1716.03 zl
2. Za úroky se zbytku této aschurace dle účtu m. š. r. od 1887 . . 24.05 zl
3. Dosc týké ostatních úroky z této aschurace, by byly obnosem za spotřebované kárdoroční na topivo, nájem, anebo jiné věci dučitelem tohoto slovící kárdoroční účty m. š. r. složené.

Činí celkem příjmu 1740 zl 08 kr.

Výdaní.

1. Daño za pozemek od farní zahrady fr. 180 metrů dle zápisu zl. 128.-
2. " p. starostu Štěpanovi za první plán dle stavení 50.-
3. " " " Černým v Hradci Král za plán druhý . . . 100.-
4. " dle účtů a vzlášťních stavenek za vápno a cihly s průvozem zl. 1116.. 620.95
5. " za dle účtu a vzlášťních stavenek za vápno a cihly s průvozem
v roku 1887 dle přílohy vzlášť o tom sepsané . . . . zl 925.87
6. Daño p. Franc Lepšovi za vnížení stavby školy, dle usnesení
protokolu a stavení z dne 27. února 1889 a i za veškeré práce
výlohy, jakož i úroky z valu . . . . zl 14.752.24
7. Daño dle toho samého stavebního protokolu konečně
ještě doplatek na stavbu školy a míbo celého pozemku jakož
i za odstranění míst pro sklad stavební hmoty fr.
Františku Lepšovi. 90.-
8. Daño na věcerou mzdu práce dle vzlášťního
seznamu sepsaného a již prozkoumaného a schvá-
leného od m. š. r. na základě přiložených účtu a stavenek 1161.01
9. Daño dodatečně a konečně na nezmzdné práce
a výdaje dle zvláštního seznamu a přiložených
účtu a stavenek 336.23

Činí celkem výdaju . . . . . zl 18.164.-
Když příjem hořejší, který se jeví mezi odpočtí 1.740.08
zbude na příšholní obec zbytek k zaplacení 16423.92
Tato celá částka fr 16.423 zl 92 kr. vyčíslí se na
příšholní obec dle c. k. daně přijme rozvrhnout a
přijde na 1 zl. 4 zl 88 kr % k placení a sice

Nový Hrádek i s velkostatkem platí daně 2059 rl 75 kr
Dlouhý a Rzy i s velkostatkem platí daně nebo rovně 2063 rl - vypadá 10.052 rl 80 kr
676 rl - 40½ kr.
Typ sám bez velkost ... nebo rovně 676 rl - 50 kr vypadá 3.301 32 kr
Bzdlo s velkost ... 440 rl 90 kr nebo rovně 441 vypadá 2.152 08
186 rl 56 nebo rovně 187 vypadá 912 56
Celkem 3.363 rl 64 kr rovně 3.364 50 vypadá 16.418 76
Vesnovní rozvrhovací chybějící částka fr. 5-16
Což zase činí 16.423 rl 92 kr

Výkaz

o porovnání povinnosti obcí příškolenýchl a odražecí obojí subvence jakož i hotového vyplacení a sice:

1. Obec Nový Hrádek má platit jak uvedeno z hora . 10.052:80 rl
na to uplaceno z celé výpůjčky z Vídně 8.730-
jest tedy ještě povinnost platit 1322 rl 80 kr
Na to obdrženo ze subvence dle přílohy T. 731 rl 10 kr / II. 484. os. ralka 1215 — 13
Má honeční Nový Hrádek nedoplatek fr. 107 — 67 kr

2. Obec Dlouhý a Rzy mají také platit .... 3301 rl 32 kr
Na to uplatili 2557·— „
Jest tedy povinnost dáti ještě 744 rl 32 kr
Na to mají ze subvence T. 240 rl 12 kr / II. 158 „ 98. „ ralka 399·— 07 „
Má honeční obce Dlouhý a Rzy nedoplatek fr. 345 — 25.

3. Obec Typ má také platit 2152 rl 08 kr
Na to uplatili 1723 - 16 „
Jest tedy povinnost dáti ještě 428 rl 92 kr r/c
Na to mé dostati ze subvence T. 156 rl 50 kr / II. 103 „ 61 „ „ ralka 260 - 11 „ „
Má honeční obce Typ nedoplatek 168 — 81 „

4. Obec Bzdlo mají také platit 912 rl 56 kr
Na to uplatilo 737 „ 41 „
Jest tedy doplatek dlužen 187 rl 15 kr r/c
Na to mí dostati ze subvence T. 66 rl 27 kr / II. 43 - 80 - ralka 110 · — 07 „ „
Má honeční obce Bzdlo nedopl fr. 77 · — 77 kr

Seznam

pozůstalých honečných nedoplatků příškole
mýdobré z Rzic.

1.	Nový Hrádek	107 zl 67 kr 7 d.
2	Dlouhý za Rzy	345 — 25 " "
3	Tyc	168 — 81 " .
4.	Bzalo	71 - 11
	Velkou	692 - 84 " "

Z toho se uplatilo výtrejčka Františka Přibyla v záloze
v Novém Hrádku . . . . . 298 zl
zbývá ještě 394 zl 84.
kteroužto částku per 394 zl 84 kr František Přibyl
co zálohu ze svého platnou má od místní školní rady
k požadování i s touto v záloze předčasně od něho
uložených za zaplacených . . . . . 298 zl
K doplacení tedy v celku 692 zl 84 kr

V Novém Hrádku dne 11. října 1889

František Přibyl m. p. m. š. r.

K návrhu zkoumající komise byly účty tyto od
místní školní rady v zasedání dne 17 listopadu
1889 schváleny a od přítomný členů místní
školní rady podepsány.

Karel Heller m. p. Cyrrin m. p.
Em. Heller m. p. předseda
František Přibyl m. p.
Antonín Martinek m. p. starosta
Josef Vovoluý m. p.
Jan Hloušek m. p.
Josef Přibyl m. p.

Konečný výsledek

Na základě protokolu m. š. r. ze dne 17. listopadu 1889
číslo 17 m. š. r. na základě těchto účtu a rozvrhu a
obojí subvence má František Přibyl od místní školní
rady k dostání za sice.
1. Co zálohu na půjčenou kolovou a také

vyúčtovanou částku pr. 394 zl 84 kr
2. Nerozvrhnutou částku zbytek pr 5 — 16
V celku 400 — 00
Vzáložně od něho vyplacenýjch 298 —
V celku 698 zl

Z toho zase se vyplatí František Přibyl místní školní radě za sice

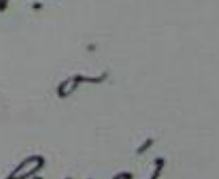
1. Zbytek nerozvrhnutý z I. subvence ale půlobu ... 6 zl 07 kr
2 " " " " " II. " " " " " 9 — 58 "
3. Slevenou část ku se vyježí pod položkou 9 uvedenou pr. 120 zl na niti této 75 zl (co drnuiné i pánoby) tedy slevenu . . . . . 45 — ..

Zaplatí tedy František Přibyl místní
školní radě v celku 60 — 65 ..

Které místní školní radě do příjmu nesmí
na léčiné výdaje pro rok 1890 z do výdaje uvede
zase 5 zl 16 kr které patřeji Františku Přibylovi

V Novém Hrádku dne 17 listopadu 1889.

Za doslovný opis ručí Grün starosta

Dle rozpočtu který byl před stavbou školy vypracován
obec Dlouhé-Pazy měla na stavbu školy svůj podíl
zaplatit 255 7 zl. Z rozvrhnul se tento obnos na po-
platnictvo dle c. k. daní každý poplatník na
něho připadající obnos zaplatil a místní školní
radě v Novém Hrádku 255 7 zl zaplacen.
Ale při stavbě nové školy rozpočet překročen o
692 zl 84 kr který schodek byl na příšlohené
obec rozvržen. Na obec Dlouhé-Pazy přišlo k do-
placení 345 zl 25 kr Příšlolení obec když teh s
velkými obětmi první obnos hotový schnali nemě-

chuti k tomuto doplácení a proto žádali za revisi těchto účtu, poněvadž v tom spatřoval nesprávnost. Dne 21. srpna 1890 nedoplatek ještě na place nebyl. Z místní školní radou které škola stavěla bylo vedeno též soudní jednání o ten schodek ale nedoplatek 345 zl 25 kr musela přídavná obec doplatit.

V této nové škole byl prvním řídícím Liška po něm Heller Em který pro vlastní žádosti byl dán do pense 1 listopadu 1906 a učil do konce února 1907 Tuto školu navštěvovali: děti z naší obce, s výstavbou této školy začala také i přísnější povinná návštěva školy. Tuto školu vychodil jsem také i já písatel této kroniky a sice od roku 1898-1905. Děti měli na Hrádek příliš daleko přes kopec Šibeník 672 m vysoký, v zimě návštěvy škol ochabovali pro nedostatek výživy a ošacení zdejších chudých dětí a také bývalo pro staření způsobu přidržování k pracím za účelem obhájení obživy toho zdejšího chudého lidu pro což vše toto nemělo učitelstvo školy v Nov. Hrádku nikdy porozumění z obleva. Školní úřady toho času po zavedení povinné návštěvy školy (18 93) osmičati obalí přísně o to by docházky školy přes to, že bylo velmi špatné počasí byly přísné a absolutní nevymlouvaly. Bylo zasláno na obecní úřad napomenutí místní školní rady o nedbalé návštěvě kterou musel otec dítěte podepsati a když toto napomenutí nemělo výsledku sepsal správce školy trestní oznámení a poslal ho c. k. okresní školní radě, která vyměřila trest pokutu, kterou když otec třeba chudý nezaplatil musil si to odbýt vězením v arestu. Vůči opoustu případu, že takový táta od 4-5 dětí po alotýdenní nanuchání

práci za ručním stavem jako chudý tkadlec
v sobotu večer snědl trochu ohřáté bramborové
polévky nebo ukrojen kterýž mu žena odběhnu-
vši od soukání na rychlo připravila, nastrojil
se do nuzného oblečku, rozloučil se se ženou
a dětmi a šel přes neděli anebo přes svátky
aby nic nepromeškal - pouhradě v takovi rodině
se musela počítati s každou hodinou času -
do Nového Města 2½ hod. cesty „sedět". Jako shu-
čnost na doklad úřadům, že si takový trest
odbývali: Augustin Prause tohoč času (1831) na žitu
v Dlouhém č. 29. otec od 4 dětí, dále Josef Přibyl
říkali mu Pilsky (bydlel v chalupě č. 32 kde sta-
rala panská pila před r. 1777) v Dlouhém č. 32 otec od
6 dětí, Jan Pohl nozdější obecní cestář v Dlouhém
č. 26 otec od 5 dětí, Karel Přibyl v Dlouhém č. 39
otec od 5 dětí. To bylo nejvíce v letech 1838 a později
Jako zajímavost uvádím že Josef Přibyl když
jednou šel sedět nesl si na klopě svého šosáku
(kabátu jednořadý žaketu) velkou válečnou vojenskou
medaili kterou stále nosil a když ho vrátný
zavřel vzal si ji nese sebou do arestu me-
daili císaře Františka Josefa. Přibyl ji musel
ihned s klopy šosáku sundati a dáti vrát-
nému aby předce nebyl také zavřen do arestu
Jeho Veličenstvo císař František Josef.
Tím ovšem vzrůstaly mezi školou a obyvatel-
stvem nesváry a rostla nenávist rodičů k
učitelstvu a poměr mezi učitelstvem a rodiči
byl opravdu nevěšený!
Těmito zjevy rodičů rozhněvání mstili se po-
sílat děti zjinám do školy, zejmena do

německé školy v Olešnici, kde byla v docházce 8 školy
větší blahosklonně německých učitelů (Jeništa řídící,
Baumeister) kde se to tak přísně nevedlo. Pilstej Josef
Přibyl Dlouhé č.32 všechny tři děti Annu, Ludvika
a Alžbětu přeškolil z Hrádku do Olešnice počát-
kem školního roku 1901-2. A tak se stalo že Alž-
běta Přibylová toho času Vyučtálknná dítě českých
rodičů do české školy vůbec neotročila, Ludvík
chodil do čes. školy 3 léta, Anna 5 let ostatní docho-
dili v Olešnici. Žijíci rodičové posílali do Olešnici
V Olešnici takové české školy nebylo. To byl zjev který
kdyby potkal měl by na odnárodnění naší obce
příznivý vliv to je fakt.

Toto vše dávalo po dlouhý čas záminku tomu,
že v obecním zastupitelstvu obce Dlouhé byly
podávány návrhy na zavedení zimní expo-
situry v Dlouhém. Po několikerém zamítnu-
tí byla předce výnosem zemské školní rady
ze dne 21. ledna 1902 povolena zimní expo-
situra v Dlouhém a též otevřena. Začalo
se vyučovati se 30 žáky od 1 prosince 1902
a vyučování potrvalo do 1. dubna 1903. Světnice
najatá od Antonína Umlaufa čp. 13. za nájem
200 K ročně. Prvním učitelem který v Dlou-
hém na exposituře učil byl z mateřské školy
z Hrádku vzat Josef Hartman. Tam z páté
třídní školy učiněna čtyř třídní tím, že
2 a 3 třída sloučena v jednu. Roce 1903 a 1904
vyučování zahájeno 1 prosince 1903 a ukonče-
no 16 dubna 1904. Zemská školní rada povolila
výnosem z 31. ledna 1904 by se vyučovalo ihned
též ženským ručním pracem 3 hod. týdně

za odměnu 40 K ročně za hodinu. Vyučování
na exposituře byla povinna obstarávati obecní
škola v Sovově Hrádku jako škola malířská. Školní
nábytek zapůjčila škola v Sovově Hrádku. Děti
z osady Rzy chodily do školy dále na Hrádek
V školním roce 1904-1905 vyučování zahájeno 16
listopadu na základě přípisu okresní školní
rady, tedy o 14 dní dříve než v roce minulém.
Učitel Alois Hanuš. industriální uč. Em. Standerová
vyučování skončeno 15 června 1904.
1905-6 vyučování zahájeno 2 listopadu uč.
Hanušem a ukončeno 31. března 1906. E. Standerová.
Školní rok 1906-1907. Dle výnosu okresní školní
rady ze 17 října 1906 měla vyučování na exposi-
tuře začíti 1. listopadu. Poněvadž učitel Fr. Herman
ustanovený nenastoupil prodlužilo se zahájení do
15 listopadu kdy začal vyučovat učitel Jaroslav
Skalický z Čemilova. Ukončeno 31. března 1907
Školní rok 1907-1908. Byla otevřena ve Rzi
zimní expositura a začalo se vyučovati v
pondělí 4 listopadu 1907. uč. S. a Jos. Světlíka.
z Hrádku na Rzi na 3 a ½ hm. Dle výnosu
okres. škol. rady z 25/V. 1908 bylo stanoveno za hm
26 haléřů náhrady 1 K 82 h. V Plocheně vyuče-
vání začalo 3 listopadu 1907 a skončilo 31. března
Učitel B. Holý učitelky různých uč. Jr. Standerová.
V roce 1906 začalo se vyplácet duchovním re-
munerace za venkovské školy a sice za každou
třídu ročně 80 K.
Školní rok 1908-1909. Vyučování zahájeno 3 list.
a ukončeno 7 června. Učitel Frant. Klavar
Školní rok 1909-1910. Vyučování zahájeno 9. listopadu

a ukončeno 31. března 1910. Učitel Fr. Kuchař.
Školní rok 1910-1911. Vyučování zahájeno 4. listopadu
1910 a prodlouženo tento rok do konce školního roku
na nitrosty obce Dlouhé z dotace C.Kr. Jed. Sever. v Kolodě
z dotace 300 K
Školní rok 1911-1912. Vyučováno od 3 listopadu
do 31. března. Vyučoval Fraut Kuchař
Školní rok 1912-1913. Vyučování zahájeno opět
16 října 1912 J. Bělobrádkem a vyučováno i v letním
období jehož učitel plat C.kr. Jed. Sever. v Novém Městě
Prodloužení toto upraveno výnos zem. škol. rady v Praze
č.j. 1445/4 ai 1911 č.r. j.č. 8839 a zní:
C.k. okresní školní rada v N. Městě n/M.
Ze souhlasu zem. výboru král. Českého prohlašujeme
že nečiníme námitek aby na zdejší exposituře
v Dlouhém bylo vyučování prodlouženo s podmínkou
že okr. š. fondu žádné náklady nevzniknou.
Školní rok 1913 a 1914. Školní rok zahájen 16 září
učitelem Ferd. Vebrem ze Suchého z hostince na
horním konci. Služné plati do 1. list. C.k. J. S. v Novém
Městě n/M. Vyučováno do konce škol. roku.
Školní rok 1914-1915. Vyučování na exposituře
zahájeno pč. škol. roku ale 14 října 1914 přerušeno
poněvadž učitel J. Brejtr odchází na vojnu. Děti
chodili do školy v Novém Hrádku. Znovu zahájeno
vyučování 1. ledna 1915. po návratu učitele J.
Brejtra a vyučováno až do 14. června 1915. kdy
opět odešel na vojnu. Děti chodili do konce škol.
roku opět na Nový Hrádek
Veškol. letech 1915-1916, 1916-1917, 1917-1918,
1918-1919, 1919-1920, 1920-1921 nebylo na
exposituře vyučováno. Děti chodili na Hrádek.

2 května 1905 byla svolána všeobecná schůze. Usneseno by se podala žádost zemské školní radě by byla zavedena v Dlouhém celoroční expositura.

Školní rok 1921-1922. Vyučování zahájeno opět počátkem školního roku. Výnosem zem. školní rady z 13. ledna 1922 č. VI. A-160-2/II. v. 1921 / 3315 ai 1922 bylo vyhověno výše naznačeném přání, přeměněna zimní expositura v Dlouhé v esposituru celoroční. Při mateřské škole v Novém Hrádku zřizuje se pro toto místo místo nastupujícího učitele výnosem z 23. ledna 1922 č. 157 Učitel Jan Jánoský.

Na podzim 1921 byla v obci Dlouhé první zmínka o stavbě nové školy. Hned při výkupu pozemku na základě zákona ze dne 27 května 1919 o dlouhodobých pachtech obec Dlouhé již pamatovalo na to by při té příležitosti zakoupila pozemek pro případnou stavbu nové školy. Pozemek ten odkoupen ve prospěch obce který užívali při čísle 36. Ten podzim 28 listopadu (1921) stalo se též usnesení obecního zastupitelstva ve kterém byli přítomni: Starosta Petr Čtvrtečka jeho náměstek Jos Bauer-Čížek radní Kozelas Antonín, radní Marvan František členové zastupitelstva Krahulec Venceslav, Zelený Theodor, Pólo Jan, Smola Josef, Smreček Josef dále finanční komise by se stavba počnikla a aby byl zrovna odhlasován školní rozpočet. Ten jednomyslně odhlasován ve schůzi a sice jen 60% celkového stavebního nákladu který činí 450.000 Kč studií na 270.000 Kč. Tedy rozpočet upraven

aby ke náhradě 270.000 Kč stavebního nákladu
vybírána byla 31.740% školní přirážka ke vzešlým
přímým daním v obci Dlaské v obnosu 850.68 Kč v
roku 1920 předepsaných (mimo osobní dani z příjmu)
kterážto přirážka vynese obnos 270.005 Kč čímž by byl
výše stanovený 60% náklad na stavbu školy uhrazen.
Toto usnesení mělo v prvé řadě na zřeteli a byl
tím míněn záměr by byl ku placení přirážek
této výše přidržen knížě Colloredo Mansfeld, po-
kud ještě dvěř pozemky ve svém vlastnictví. Ostat-
všechny pozemky v Dlouhém mimo stavební parcely
byly jelikož měly býti 160 ha pozemků vyvlastněno.
Ohledem v této věci šly na ruku úřady a dávaly po-
kyny. 21. ledna 1922 byl pan starosta Čtvrtečka
ve věcni správy, kde mu bylo poradeno, aby obec
zakoupila nějaký stavební materiál třeba cihly
aby mohla býti vyplacena ratim již po zařízení
povolená subvence zem. správním výborem ze dne
21. prosince 1921 čís. 133.962/21. v obnosu 40.000 Kč.
Berní správce prohlásil prohlídce se s prací částečně
nerad ale nemůže být subvence vyplacena.
Te schůzi obecního zastupitelstva v neděli dne
22 ledna 1922 usneseno by se v pondělí 23 ledna
koupili cihly. Ke koupi cihel, kteréž by to proje-
dnali navrhen starosta Čtvrtečka, Mervart a
Kralupec, zakoupiti se mělo 70.000 cihel, odvážeti se
mělo tolik co by kryla státní subvence. Cihly se
počaly vozit ještě v lednu, vozili je sedlači
ze Smečného Jos. Cyrin a Adolf Novotný za
dovezení 440 Kč od tisíce - z Kbel.
Proti tomuto ročnímu nerozhl stavební Oprocurský
velkostatek, a podal odvolání které bylo zamítnuto

Připadlo na něho k placení 215.000 Kč a
142.834 Kč 77 hal. zůstal za vyvlastněné pozemky
z celého Dlouhého. Obecní vyplatil sice pozemní-
kům, že dluh musí každý poplatník z Dlouhého
zaplatiti hotově na něho připadající obnos, přirá-
žku 31.740%

Dne 22 května 1922 byla všeobecná schůze, kde
na které se občanstvo znovu usneslo na stavbě
školy a aby se povolala stavební komise, která se
musí vyslovit, dle kterého plánu se musí stavět,
zda dle plánu Csporilka nebo @Vyzula. Na této
všeobecné schůzi usnesen aby připadající obnosy
na jednotlivce obstarelý obce a najednou za-
platily. Poplatníci sami, že budou se obnosy
práci a posvy oddělávati a po uhonění, chy-
bějící částku že doplatí. Dále žádají zda dojdou
podpory za milodary by byly připočteny k dobru jim-
chybějící částka by byla rozvržena stejným dí-
lem na Dlužiště občané. Staroste slíbil, že pe-
níze na tu dobu pro obec zaopatří, ale že občanstvo
musí hledět pohledávky po uhonění stavby vyrov-
nat, bez všelikého vydobývání.

Tedy usneseno, že občanstvo-poplatnictvo zaplatí
stejným dílem to je přirážku 31.740% ku zá-
kladní 3 Kč daně domovní. Mimo poplatníků z daní
výdělkovou (verpflichtung) žádný v obci více daně
neplatil. Tady bylo usnesení ve prospěch verpflich-
tních, kteří měli správně platit 31.740% tuto přirá-
žku k dani výdělkové a k dani domovní tedy
více povinni k dani domovní jako u druhých, což
by ovšem nebylo po zákonu, ale na druhé straně
bylo to úplně zničilo živnostnictvo, kteří by měli

platit: jeden 7.000 Kč, druhý 30.000 Kč jiný 20.000 Kč
a t. d. což ovšem nebylo možné, a stavba školy by byla
neproveditelná. Ale na podmínku velkostatku že
zaplatí tehdy až se zaplatí obnosy druhých se mu-
sely vyplatit i příležitky připadající na tyto verpšaj-
ny a o to se postaral p. Čtvrtečka, že penize obdržíme
snad ze subvence k vyplacení povětr a momentálně
je obdržel z druhé hanelářů zpět. To vše se dělo pro
forum by se splnily výhrady velkostatku Opočenského.
Do toho se vpletlo něco neočekávaného jednou
verpšajníkem Alois em Přibylem rodákem ze
Dlouhého č. 39 který se přiženil do čís. 10 vzal si pozůstalou
vdovu po zemřelém Ferdinandu Smolovi. Tento poplat-
ník daně výdělkové (obchod dobytkem) měl do-
tyčný rok 1921 živnost jen půl roku, ale jak výše
zmíněný p. Čtvrtečka za něho zaplatil jako by
měl živnost rok celý. Když bylo přípomenuto se strany
úřadu, by se podala žádost, že by Přibylovi přirážky
by za půl roku mohly být vráceny. Žádost se podala
a Přibyl skutečně 15.000 Kč penez dostal do ruhou
o čemž se obec teprv po několika měsících dověděla
když na ní byl berním úřadem vrácený obnos Při-
bylovi požadován, resp. vrácená částka 15.000 Kč
byla požadována na druhých poplatnících v obci, které
se měli na berním úřadě za poslané penize Přibylovi
splatit, aby se na berním chybějící obnos zakryl.
Poněvadž byla obava vystoupit proti Přibylovi veřejně
soudně a podvodném Přibyl s tím také počítal, zá-
dal se mnohokrát důvěrně - soukromě, by penize
vrátil on se však velice zdráhal a po velikých
doumlvách, obnos splatil po částkách až na
5.000 Kč, které musely být soudně vymáhány,

až před krajským soudem v Hradci Králové, kde byl odsouzen k navrácení peněz, když soud seznal, že to peníze nebyly skutečně jeho. Ale peníze nedával dále až po ohni 1927 v červenci nun byla na tento obnos zabavena pojistka a částka 5.000 Kč na obecní úřad zaslána pojišťovnou v září 1928. Tak namáhavou prací jaká byla se stavbou nové školy velikého a náležitého díla pro naši chudičkou obec podvodným ziskuchtivým činem mařil rodák z Dlouhého Alois Průbyl, který i dnes ze samých podvodů bsti a rafinovanosti žije v bydlí po ohni od září 1928 ve vedlejší obci Tisu.

Materiál na školu svezen v zimě od ledna 1922 částečně z jara a i v létě. První kopnutí na výstavbu školy bylo v pondělí 28 srpna 1922 po schůzi obecního zástupitelstva odbývané dne 26. srpna 1922. Na té schůzi usneseno by se ofertním řízením stavba zadala, by se podala na Opočno žádost o dříví a aby obec obstarala materiál na svůj náklad. Stavba zadána staviteli Vyplovi z Nového Města, obec obstarávala platy sama. Do zimy škola dostala se pod střechu a bylo snad příčinou pozdějších závad že mnohé práce jako nasypy stropů měly zůstati na jaro by se mohly provádeti ze suchého materiálu. Práce dělnické pracovalo místní občanstvo, co kdo mohl odpracovat odpracoval a ostatní doplatil. Přišlo na každého rovnými dílem 7,92 Kč. Stavitel Vypl odejel přes zimu do Dobříše, kam se usídlil a školu k dodělání předal staviteli Bychtrovi z Malého Města. Stavba školy vyžadovala náhledu

3.

32.000 Kč. V měsíci září 1923 byla na žádost občanů
p. farářem Károu vysvěcena slavnostně při které při-
ležitosti byl zahrazdní koncert u kostnice p. Štrtečky.
1 října 1923 počalo se v nové škole vyučovat. Po stavbě
školy a potvrzdaní jí p. stavitelem Rychtrem z po
úplnění vyrovnání se stavitelí, stavitel Vype žádal
obec o doplatek 14.000 Kč který žádal po vyrovnaní
účtu, obec žaloval, bylo soudní jednaní u krajského
soudu v Hradci Králové ač se Vypl požadovaného
obnosu vzdal. Obec u soudu zastupoval p. Štrtečka
Na školní zařízení si obec Dlouhé na základě usnesení
obec. výboru v Novém Městě N/M vypůjčila v občan-
ské záložně v Novém Hrádku dne 3 srpna 1925
14.000 Kč na směnku s 7% úrok a 40 letý umor.
Současně se školou v Dlouhém se staveta v Novém
Hrádku státní menšinová měšťanská škola která
byla týž prosinec 1923 otevřena a stála přes 1 milion
Kč se otevřena nejprve třídy později třídy tři. Tato
má poskytovati dětem školou povinným po vyche-
zení 5 let školy obecné vzdělání nad obec. školu
se vzláštním zřetelem k budoucímu životu a ji
přípravy pro školy odborné. 4 km od budovy nesmí
škola občanská odmítnouti přijetí žáka mál. z roz
školy obecné. Prvním ředitelem byl Kuchař, který
zemřel 1927 a po něm Kolář. Tato škola menši-
nová zřízena a vydržována státem na základě zák
o menšinových školách č. 189/1919 a 295/1920 není podř
zena jako jiné školy okresním školním výboru
nýbrž školnímu menšinovému inspektorátu
v Trutnově a ten přímo ministerstvu školství a
nár. osvěty. Obecné školy jsou podřízeny místní školní
radě tj okres. školnímu výboru, tj jeho školní radě a

a to ministerstvem školství a nár. osvěty.
Školní rok 1922-1923 vyučoval celý rok
učitel Jánský. Zemská školní rada výnosem
ze dne 26. srpna 1923 č. 2615 zrušila na
základě zákona ze dne 3. srpna 1919 č. 189 Sb.
zimní exposituru ve Roech pro malý počet
dětí. (12) Dítky z osady Roů přidělený do
Hrádku. Mohou však býti z části Roů při-
psány býti v Dlouhém.
Školní rok 1923-1924. Školní rok zahájen
1. října s 22 žáky (7 chlapci a 15 děvčat.) ve
čtyřech odděleních v I. odd. 3 (1 hoch 2 dívky), v II. 4, 3 hoši 1 dívka
v III. 13 (5 hochů 8 dívek) v IV. 2 (2 dívky). Toto vyučování se zahájeno již
v nové školní budově, kterou si občané postavili.
Naposledy přišlý dětí z Dlouhého do školy
v Novém Hrádku 1. října 1923 aby se rozlučily
Potom je spolužáci s učitelstvem doprovodili
až do školy v Dlouhém. Před školou očekával
je obecní výbor se starostou P. Čtvrtečkou, který
žáky i učitele velmi přivítal. Učitel Jánský vzdal
přítomné o prvním ve školní práci. O významu
školy promluvil zatímní správce školy J. Bělohrádek.
Ve třídě uspořádána besídka a po ukončení této
zahájeno pravidelné vyučování. Ruční prá-
cím vyučovala Růžena Škvorová, náboženství řídil
katol. J. Kára farář z Nového Hrádku. První
první školní rok ukončen v nové škole 28 červ.
se 24 žáky. 8./III. 1924 zvolena do odstoupení prozat. školní komise
Čtvrtečky, Skalníka, Smrčka st. Rz Neuland
Školní rok 1924-1925 Školní rok začal dne
1. září 1924 s 20 žáky, 9 chlapci a 11 dívčat. Vyučo-
val celý rok učitel Jan Jánský, ruční práce
Růžena Škvorová z Nového nábož. farář J. Kára

Rozdělení žactva: I. odd. 3 žáků, II. 6, III. 5, IV. 6. Obnesení školní
výbor v Čl. Městě Čelákovicích s poukazem na výnos řed. škol.
rady ze dne 26./4. 1923 č. 2615 vyhověl deputaci rodičů
žáků z osady Rvě, žádající aby směli svoje dítky
posílati do expositury v Dlouhém a tak od 8 září
navštěvovaje 9 žáků ze Rvě tuto exposituru. Školní
rok skončen 27 června 1925 s 28 žáky.

Sobotáles.

Od dávných časů kdy kantoři-učitelové neměli
stálého státního platu a museli mimo vyučování
si přivydělávat hudbou, písařením a t. d. vybírali
též od dětí a od jejich rodičů poplatek za vyučo-
vání také zvaný sobotáles, a to snad bylo hanlou
sobotou. Zavedením zákonné povinné návštěvy školy
upravilo se dle nařízení ze 24./II. 1873 toto vybírání
sobotálesu tak, že prostřednictvím místní obce se
odvádí do pokladny obecní školního. Platiti sobotá-
les nebo školné na veřejných školách národních
jsou povinni rodičové všech školu navštěvujících
Sobotáles mají zaplatiti podle zák. ze 6/XII. 1882
č. 76 ř. z. do pokladny obecní školního místní obce
(ne se dítě honem každého měsíce) které školné
vybírá od rodičů nebo zástupců vždy čtvrtletně
ovšem mimo školu nepřostřednictvím učitelů.
Místní školní rada nebo obecní zastupitelstvo
osvobozovalo děti nemajetné. Jak vím a pamatuji
z hranic obcí posel vybírati sobotáles, vždy čtvrt-
letně 5 2 hr. celoročně 2 zl 8 kr. = 4 K 16 h. z 1. dítka.
Kdo posílal děti čtyři ze čtvrtého byli rodi-
čové od školného osvobozeni. Pokleslou cenu
penězi školné se zvýšovalo, až 22 března 1925
se obecní zastupitelstvo usneslo, že školné se

od roucích dítek školou povinných vybírati nebude, že se bude platiti z obecní pokladny.
Dík'm se, že tento humanní skutek byl provaden tak porodě, obvláště s Dlouhem, když největším poplatníkem byl hmíže, který by 85% musel na školné připlatit. To byla opatrnost asi výboru který dítky školou povinné měl a který by každý asi 2 h ročně musel na to připlatit. Obecní zástupitelstvo se přidá ce mníže dle zákona z r. 1873 čl 6 § 19 usnesla že školné za všechny děti se může zapravovat z obecní pokladny. Pro výměru školného rozdělují zmužské školní rada školy na 4 třídy vyučující školní 8, 12, 20 nebo 24 hodin týdně včetně prázdnin za každé dítko školou povinné. Zem. školní rada vyměřuje pro každou obec vždy napřed na 3 roky úhrnnou částku školného podle průměrného počtu dětí, které byly povinny návštěvou školy v posledních třech letech s patřičnou slevou na krajní výlohy s vybíráním. Předpis školného pro naší obce na rok 1928-1930 byl stanoven na 85 Kč a na třílet 1931-1933, 55 Kč se 40% slevou. Školné se platí nyní na jednou šekem bezmínu říšské Státní školní rok 1925-1926. Začal jsme 1. září s 18 žáky učitel Jánský. Rozdělení dětí: v I. odd. 6 dětí v II. 7, v III. 5. Výnosem zem. šk. r. z 9. října 1925 byl stanoven rozvrh zem. učením pracím se 1. odd. učilo 3 hod. týdně. Učitelka R. Škodová. Říditel učitel v Hrčavě provedl prohlídku školy a učinil nález: Celoroční expositura v Bukovci je umístěna v novostavbě

od 1. října 1923. Stav budovy je však jíž nyní nuzné zchá-
tralý, stropy jeví trhliny, omítka se boří, a propadává
bání houba se vyskytla. Obec Dlouhé stavěle zdobírala
zámek, holandské dopadala střídě a provoz bloků je
budova v tak špatném stavu. Potud Všemocný. Na vá-
nost přispěl p. Cyril Barton z č. 1 Město Jam flanelu.
Obecní zástupitelstvo v Dlouhém podalo na základě
usnesení svého ve schůzi konané dne 28 ledna 1926
žádost na zřízení na příštím celoročním
expositury na samostatnou jednotřídní školu.
Místní školní rada nemůže se nehledět námitek.
Žádě však aby část obluku, který místu svým stavbou
školy postal, byla pokud přípustné na Dlouhé ne-
znana a na požádání zaplacena. Ve zmíně-
né schůzi obec. zástup. otázka přeškolení Rozi
se vůbec neprojednávala. Za onemocnělou učit
Riž. Školovou byla výnosem okres. šk. výboru od 1./IV.
stanovena Ludmila Mazyšková lit. uč. z Nov. Hrádku
Školní rok uzavřen 26 června 1926 s 18 žáky
Školní rok 1926-1927. Začal dne 1. září 1926
s 21 žákem a to 10 hochy a 11 dívkami. Na žádost
obec. zástupitelstva obce Dlouhé rozhodla z. š. r.
výnosem ze dne 29 ledna 1927 č. $\frac{1546/\text{pr. } 1926}{2418 \text{ ai } 1927}$
aby celoroční expositura v Dlouhém byla promě-
něna v samostatnou jednotřídní školu s platností
od 1. března 1927. Školní obvod nové školy je totožný
s obvodem obcí Dlouhé a Rzy. Poněvadž osada Rzy
podala proti tomu protest vydala zem. školní rada
nový výnos ze 26 března 1927 č. $\frac{\text{II. } 1546/2 \text{ ai } 1926}{2418 \text{ ai } 1927}$
a tímto výnosem přidělen nové škole pouze obvod
obce Dlouhé a Rzy zůstaly u Nového Hrádku.
Dohledem a správcem školy pověřen okr. šk.

rohu J. Němeček ředitel učitel z Nového Hrádku.
Ruč. prací vyučovala od 1. září 1926 Anna
Kejzlarová. Koncem roku odešel učitel J.
Jánský zpět do Vamberka odkudž byla
Jánského paní která byla také učitelkou lit.
a hned měla svoje novičce. Jánského se občan-
stvo nechválilo, byl panovitý, politicky
nesnášenlivý, měl velké požadavky a rdy-
ší lid podceňoval, což dávalo na soběznat.
Velitován. Přípisem okres. školního výboru
je nařízeno (ze dne 5./V. 1827 č. 1401) jelikož
škola jest již osamostatněna zvolení I. místní
školní rady. Ve schůzi obec. zástupitelstva
konané 8 června 1827 zvolení do místní škol
rady tito členové:
Čtvrtečka Petr hostinský v Dlouhém č. 1.
Krahulec Vavřinec v Dlouhém č. 14.
Čáp Josef chalupník v Dlouhém č. 2
Pole Josef chalupník v Dlouhém č. 26.
za náhradníky:
Hartman Josef sedlák Dlouhé č. 16
Smola Josef mlč. rolník Dlouhé č. 8
Cejnar Josef chalupník Dlouhé č. 21.
Školní rok 1927–1928. Zatímním správcem
školy jmenování od 1. září 1927 Oldřiška Hrubá
která však místo nenastoupila. Správu školy
vedl dále J. Němeček ředitel z N. Hrádku až
do 17. září. Vyučování do té doby obstarával uči-
telé z N. Hrádku. Správa školy přidělena 17/9.
učiteli Aloisii Malé, který byl předán inven
tář školy a byla pověřena Němečkem jakož
větší: Ve škole byl zřízen dorost čsl. činnější

brže a všichni žáci byli pojištěni proti úrazu. Přes
Vánocemi byla dětem rozdělena vánoční nadílka
kterou věnoval tov. Bartoň. Trojstrunkou ml. Kejrlarová
Školní rok ukončen 28 června. Dobrá učitelka. Malé
odchází.

Školní rok 1928-1929. Výnosem zem. školní rady
č. $\frac{\text{II. } 4936/3 \text{ ai } 1928}{\text{i z. s. r. } 76.785}$ ze dne 10 srpna 1928 byl jmenován
definitivním učitelem a správcem jednotřídní
školy v Dlouhém k 1. září toto místo nastoupil Franc
Václavský. Narozený 13. září 1903 ve Vrbičanech u
Slaného. Ženat praní z Petrunova u Pelhřimova.
Studoval 4 ročníky měšť. školy. Od 16/9. 1918 na střední
hosp. škole v Roudnici a 26/VI. 21. složil maturitu.
16 září 1924 skládal absolutorium dospělosti učitelské před
zkušební komisí v Soběslavi. Absolutorium. způsobilost
skládal v listopadu 1926.

Školní rok byl zahájen v sobotu 1. září s 25 dětmi
12 chlapců a 13 dívek. V I. odd. 9, v II. 10, v III. 6.
2 cizí školní obce jsou 3 žáci - 2 z Borové a 1 z Rtě.
Nedílné vyučování o které žádal místní šk. rada.
1 září bylo žactvo pojištěno proti úrazu. Ruční práce
Kejrlarová, náboženství různí katol. 2 hod. v týdnu p.
farář Kára z Nového Hrádku. Zemská školní rada
touhle vyjímečně 8 října 1928 nedílné vyučování.
Úprava ručních prací zem. školní radou z 29/10. 28
na 4 hod. v týdnu.
Úterý 23. prosince vánoční nadílka. Každý žák
dostal střevíce a látku na šaty (chlapci manchest
dívčata buchet. To byl dar p. továrníka Bartoňa
Všichnice. Dále bylo rozdáno od různých korporací
darované stužkové věci.
Krutě mrazy, které panovaly tuto zimu

přerušily vyučování plných 14 dní pouštěti nebylo možno učebnu vytopit. Ráno ve třídě 12 února bylo 3 stupně mrazu C. pod nulou. Následkem těchto mrazů bylo 15 února přerušeno vyučování, děti dříve nevyučovány až 4 březne. Správce školy si naříká, že kuchyň mu nelze vytopiti pro odstranění stropní nástřpe. Zhrácené vyučování má býti nahrazeno intensivnější prácí. Školní rok ukončen 2 V června s 22 žáky. Správce školy ihned jak děti pustil školu zavřel a odjel za svou paní která ujela o kolik měsíců smalým dítkem které se v Blatném narodilo dříve ku svým rodičům do Putimova. Dne 4. srpna přijel s náhradním pantem a odstěhoval se do Putimova kde se stal správcem školy. Otec paní učitelové byl v Putimově starostou. Náhlovský vyučoval dobře měl silný jádrný hlas sě sám byl postavy vysoké a štíhlé byl prostý, snášenlivý, nebyl panovitý, ale školu po sobě zanechal příliš znečištěnou a správu i inventář žádoucím správci nepředal.

Školní rok 1929—1930. Okresní školní výbor přidělil Josefa Schejbala učitelského ucházeče službou školní na tuto školu a pověřil ho správou této školy. od 1 srpna 1929. Nastoupil však hned že 29/8 vrátil z vojny. Var. se 1. IV. 1905 ve Velichovicích u Jaroměře. Vychodil měšť. školu v Jaroměři a studoval naměč. ustavič v Hradci Král po 4 roky, kde též maturoval. Vyučování zahájeno 2 září. Děti 20, chlapců 11, dívčat 9. V I. odd. 5 dětí, v II. 7, v III. 8. 7 dětí navštěvuje školu měšťanskou, 3 děti chodí do cizké školy v Oblanči, cizí je však ze Rud. Jud. no. Hejrlanová

náboženství p. farář Káva. 18 listopadu začato s po-
dáváním nuléka s chakaem o hlavní přestávce. Ohrnutí
péče o nuléáři na to věnuje 500 Kč. (25/11.) Vedlejší
vyučování. Koncem roku odchází Sekyrka, učitel
dobrý, odborný zpěvák starostlivý a upřímný. Přátel-
livý a veselý. Škoda ho. Odešel na měšťanskou
školu do Velkých Svatoňovic. 1. ledna 1930 nastou-
pil na místo jeho Josef Vokál narozený v Hlavo-
vicích. Sloužil na reálce v Kutné Hoře a po maturi-
tě absolvoval kurs pro abiturienty středních škol
při uč. ústavě v Praze v Panské ulici. Jeho působením
uspořádána oslava presidentova dne 7. března 1930
v hostinci Petra Čtvrtečky. Předcvičil se spisku
„Chudý chlapec který se proslavil" a nalákal p. presidenta
Nacvičil školní děti tancovati dva oddíly
Besedy, které při oné oslavě vytancovaly. Oslava
byla zahájena průvodem od školy. Za celou dobu
stravování spotřebovalo se nuléka a kakaa za
1.254 Kč. Z toho bylo od obecní péče o nuláře 946 Kč
a přispěli: místní školní rada, správce školy
a p. farář Káva. Vaření se přestalo 16. června.
Školní rok ukončen 28 června s 20 žáky.
Školní rok 1930 a 1931. zahájen 1 září s 20 žáky
12 chlapci 8 děvčat. V I. odd. 5 žáků, v II. 9, v III. 6.
učitel tentýž Josef Vokál. Industr. uč. Kejzlarová.
náboženství: Josef Káva. Žen. ruč. práce 3 hod. týdně
náboženství 2 hod. Vedlejší vyučování.
Žákovské pojištěno. Koncem září 1930 byl
propuštěn dosavádní správce školy Vokál
poněvadž byl usvědčen ze skutku proti mravo-
počestnosti a k vyučování děvčat se stal nemož-
ným. Byl synem učitelské rodiny, otec jeho

záhy zemřel a matka rodina dosud žijící v Harbovicích byla na něho slabá. Nedostatek výživy. Byl příliš marnivý a nákladný, výdělek mu nestačoval. Jinak byl snášenlivý, pyšný nebyl, v Dlouhém se mu líbilo, prodlel zde přes prázdniny. V měsíci říjnu měl Jan Kosař v V. Hrádku
Dne 30 října nastoupil výpomocný učitel Jan Šitný rozený v Dobrušce, soustružníkův syn. Vychoval obecnou a měšťanskou v Dobrušce a uč. ústav v Hradci Králové na němž maturoval 25/6. 1848.
V listopadu bylo počato se stravováním žactva, denně se rozdávalo kakao a mlíko.
Byla uspořádána při Bartoňovou vánoční nadílka dne 23. prosince. Žáci přednášeli básně a recitace a potom jí Bartoňová rozdala osobně hračkám nebo manžestrový oblek (chlapci) nebo bachetový (dívky) s novými botami a k tomu ovoce, cukroví a td. Při tom rozdány ještě jiné věci starší šaty obuv a td. mezi potřebné. Nejstarší žák přednášel.
Koncem ledna přestala stravování akce nebylo peněz. Vyčerpalo se 400 Kč. Obr. péče o mládež 280 Kč. Turisty 70 Kč a Batěa dali 50 Kč.
Ku konci dubna odcházi p. Josef Káva do Třebechovic a na jeho místo nastupuje v měsíci květnu Alois Urbánek administrátor.
Školní rok ukončen s 19 žáky, jeden se odstěhoval. Šitný odveden a do Dlouhého se již nevrací. Byl dobrý, měl jakž takž dobře, ale o úpisy nové školy se příliš nestaral. Měl blízko domů, a tak čas mezi vyučováním trávil mimo školu. Všední též do Oleška se bolhou pospravci Schupíkovi. Dne 1. října nastoupil činnou vojenskou službu.

Školní rok 1931-1932. Začíná se vyučovati 1 září s
20 žáky, mezi nimiž je nastoupivší chlapec/spisatelé
této kroniky. V I. odd. 6 oteti, v II. 5, v III. 7, v IV. 2.
Správcem školy učitelský účastel Moravan Adolf
Bednář. Narozel se 1909 8/6 ve Vsíni okres Mělník. Místo na obc.
Při svém prvním vstupu do školy zarážel ho mnohé
závady v budově a obdivuje se tomu že je to možné
ještě v tak malé škole. Byt pro učitele nevyhovující
podlaha rozčesna hnilobou okna zatékající vodou
půda stropu na bytem shnilá. Mě za to že je to
příčinou častého střídání učitelských sil. Příčiny toho
jsou: Jak čtenář sezná budova byla před 4 zimou
stavěna a do zimy dáne pod střechu, různý
zajiné práce se staly z vlhkého materiálu, potom
i to že první pan učitel Jánský při uzavírce
místností ustavičně topil naspod na stropě se zapařil
a zkáza byla hotova, která se potom šířila. Obec byla
vyšlena postavením školy a v krátkém čase nebylo
prostředku k opravám. Správcové školy Jánský a
Mühlovský se odtud odstěhovali na náhlý rozkaz
paní, kteří chtěli být u tatínka z maminky.
Potom okna do místě otvírající mají na spatnou
stránku že do nich zatéká a nebo trubkám je ne-
ní tak zhotovit aby byla vodotěsná.
Ženskými ručními pracemi vyučuje nč. Kejzlarová
náboženství administrator Alois Urbánek
Škola v Dlouhém získala pro kabinet dar od p.
taxidermisty Bartoše z Čáchrda sbírku vycpa-
ných ptáků a zvířat které p. Bartoš koupil
v Kunstatě od lesníka snad za 10.000 Kč a
místní školní rada dala pro to zhotovit velkou
skříň Fort. Remšem ze Lhi č. 3.

Na Vánoce byly dětí podíleny od pí Baťkové dary
každý dostal po ukončení besídek po odříkání
rhodmysl vánočních básní a recitací které
znamenitý p. učitel Bednař dětí nacvičil,
Baťovy střevíce a na šaty. Chlapci manšestr
děvčata barchet. Mimo to dostal každý od ní
jablka, ořechy a cukroví. Děti měly ze všeho ne-
výslovnou radost a rodičové si toho velmi váží
a cení.
Věnování vře pozornosto a místo školní budově
v Dlouhém, nebude od místo, když se zrušímu
o škole v Novém Hrádku, kam jsou dosud
příškolený Rzy. Na Novém Hrádku je obecná
škola pětitřídní. Byla dostavěna jak jsem se
zmínil v roce 1889 a sčítá, od tě doby uplynulo
40. let a Nový Hrádek ji nemůž dopřeceno jěš-
tě už není vhodné a nevyhovuje. Okresní škol-
ní výbor prvně nařídil opravu školy výnosem
ze dne 15/VII. 1925 č.j: 2480, dále ze dne 2/5.
1926 č.j: 1731, dále ze dne 11./VII. 1927 a ze dne
13/II. 1928 č.j: 681 aby bylo bezodkladně k opravám
budovy a nařízení přikročeno. Místní školní rada
jednala po dvakráte o těchto nařízeních a u-
važovala zdali se má oprava státi po stránce ale
přišla k tomu názoru, že bude hospodárnější když
bude oprava provedena nárem, že se to vlastní
použití lepší než částech. Obec ví si mínou
jenom opatřit výpůjčkou nárem příslušné
žádosti o schválení. Vopravách etapmál by
se dosažení rozpočet ze 13.000 zvýšil na 35.000
což by se po pět let opakovalo. To umáno za
nevhodné. Místní školní rada dále vypraco-

vati stavitelem Kapoušken v Hradci Králové přibližný aproximativní rozpočet na generální opravu, která by vyžadovala nákladu 102.500 Kč. Místní školní rada v Novém Hrádku předložila rozpočet na rok 1928 na 110.203 Kč z něhož by připadlo na Rozy 7.237·41 h. Proti tomuto podala osada Rozy odvolání k okresnímu úřadu v Novém Městě n/Met. kteréž bylo příznivě vyřízeno v tom smyslu, že jest nepřípustné dávati celý obnos 102.000 Kč do rozpočtu, že si má místní školní rada učiniti vyjmujíchu která by se upláčela po 25 let. Z jara 1929 na začátku června svolal okresní školní výbor schůzi do Nového Hrádku schůzi okresního škol výboru, místní školní rady v Novém Hrádku, a zástupců všech při školních obcí. Schůze té se účastnil předseda o.š. výboru okresní hejtman p. rada Wolf, okresní dr. dr. Půbal, a p. školní inspektor Vedbal. Před zahájením schůze při prohlídce budovy v southrnem hovoru vyjádřil se p. rada Wolf, že by nedoporučoval, aby se tak chudá školní obec pouštěla do stavby nové školy, že ty místní poměry dobře zná. Stará škola, že by při opravách mohla vyhovovati mnoho roků a že opravy jsou proveditelné. V zahájené schůzce měl k přítomným prostor p. inspektor Vedbal, který ve své řeči klade důraz na výchovu a péči o dítě a poukazoval ku stavbě nové školy, že se toho obec obávati nemusí, že se postarají o subvenci, jako se postarali ve Smečně a jinde. Tímto prosloveným nadšení jání z Nového Hrádku nestaveli se proti stavbě nové školy nic nenamítajíce jak stranně obce svým jednáním odo dlouhá přivádějí. Pan rada

Wolf ptal se zástupců přišlých obcí jak na to nahlíží za tu zástupci osady Řeč starosta Antonín Boš za zástupci Antonín Šmerčák postavili se sami jednání proti stavbě nové školy jsouce si vědomi hrozného zadlužení osady. Antonín Boš prohlásil, že jsou všichni občané proti stavbě nové školy a že by se tím osada strašně finančně zahubila. Mimo to jsme si stěžovali p. inspektorovi, že osada Bzy nemá v místní školní radě žádné zastoupení, že se veškerá jednání provádí bez nás mimo nás proti nám, placení že se na nás požaduje. Pan inspektor nám pravil, že na žádné zastoupení nemáme práva. O této pak-li stalo se usnesení by se svolala zdravotní a stavební komise ~~za účast~~ která by za účasti zástupců školních účastníků a přiškolených obcí prozkoumala stav budovy, a o stavbě nové školy by dala dobré zdání. Zda-li je též oprava staré školy proveditelná.

Zmíněná zdravotní a technická komise sešla se na základě nařízení obec. školního výboru v Novém Městě Jelen ze dne 11. června č. 2.103. 17 června 1929.
Komise sešla se na místě samém po školním vyučování a shledala:

„Školní budova jest budova jednopatrová, zděná tašková s krytá. Budova obsahuje v přízemí jižní schodiště, vestibul, místnost pro školníka sborovna, kabinet a 3 učebny, 2 na straně východní a 1 na straně jižní. Záchody oddělené pro chlapce a dívky na straně jižní a východní. Pod přízemkem jsou 2 menší sklepy.

Do schodiště se přichází ze prvého patra, kde jest na straně severní byt ředitelův školy o 2 pokojích a příchyní dále prádelna, jiné příslušenství bytu nestává. Z učebny položení tak jako v přízemí a hoření záchody oddělené pro chlapce a dívky, které jsou tak položeny na jih a východ jako v přízemí.
Budova má valicový kroy opatřený tvrdou krytinou
Stropy nad přízemím a nad prvním patrem jsou trámové, spodem podbíjené, záhozovou omítkou opatřené, vrchem opatření základovou podlahou, násypem a nižkou podlahou.
Celkový stav budovy jest velice špatný a shledáno, že mimo nemnohých nedostatků jako vadné schody před vstupem do školní budovy, vadná dlažba na chodbách, vadné podlahy ve všech učebnách a v ostatních místnostech, vadné okna, v učebnách jsou vady které se dnes žádnou úpravou odstraniti nedají. Jsou to špatné všem požadavkům zdravotním, pedagogickým i technickým nevyhovující záchody položené na jižní a východní straně budovy vadná střecha a konstrukcionních částech vlhkost přízemku, základů a sklepů. A sešlé omítky fasády budovy, vnitřní zařízení budovy je zastaralé a nevyhovuje požadavkům nynějším. Světlost učeben obnáší 3·36 m a světlost ložeben v I. patře 3.50 m. Denní osvětlení jest v učebnách přibližně 1 ku 7. Budova jest tak umístěna že na rozšíření nebo na přestavbu není shodného místa.
Vady zjištěné ve školní budově nedají se žádnou úpravou ani přestavbou odstranit

nejnáš nemohou při této poloze záchodem
ani při jich rozvrhu vůbec záchody vyhovovat
požadavkům nejnáš zdravotním. Adaptací
školní budovy jakéhokoliv druhu, neuvede se
budova do řádného stavebního stavu, aby škola
vyhovovala všem požadavkům uvedeným v
nařízení min. školství a vyučování ze dne
12 března 1888 č. 40 ř. z. (a škola byla
dostavěna 1889!!) naopak komise jest toho ná-
hledu, že by každý náklad vynaložený na ú-
pravu této staré nevyhovující školní budovy byl
bezúčelně vynaložen ba i vyhozen. Počítáme-
li, že by adaptace vyžadovala přibližně 300 tis.
Kč a nepřehlédneme-li, že po té úpravě by
škola ještě nevyhovovala požadavkům nové
skladebnímu, musíme přijít k tomu výsledku
že jediné účelné a hospodárné východiště
jest jen přistoupiti ku stavbě nové moderní
školy, dle zásad zákonných, na novém
novém staveništi na Hrádku. Dle odhadu
komise vyžadovala by nová škola na novém Hrád-
ku dle místních poměrů okrahotních as 1,000.000
Vzájmu špatného a nedostatečného stavu škol-
ní budovy doporučuje komise aby místní či-
nitelé se o to přičinili, aby k novostavbě školní
budovy se co nejdříve přistoupilo, ovšem za
předpokladu, že jim bude uděleno kompetet-
ními úřady vydatná subvence.
Při ústním zástupcově všech přítomných obá
bčům výsledek ohledání komise na vědomí s tím
podotčením, že dle předpisů nejvyššího dohlédá-
cího komisi budou se říditi, příslušní rozhodn.

ke své přednášce okres. školní výboru v Novém Městě nad Metují.
Jak v ubohý stav byla přivedena škola která byla
stavbou nákladnou a stavbou mnohou před 40
lety postavena. Tento posudek učinil Ing. vrchní
technický rada Fischer a rdá se ně stav jím
je vylíčován hůře než ve skutečnosti je. Vzhledem
k našim bídnými poměrům a sociální bídě u
nás v Novém Hrádku škole před několika
lety bylo na 300 žebráků je budova školy velmi
pěkná a po menších opravách reala vyhovující.
Ing naše bídné poměry páni kteří ku stavbě
nové školy nabádají jistě nemají to je fakt
Jsou zde chalupky stavěné ne v roce 1885 jako
Novohrádecké škole ale v roce 1740, 1777 těch je
většina a nejsou přestavěny, moderním pohod-
lím jistě také nevyhovují jako nové moder-
ní rodinné domky, a k jejich adaptaci se
takhned nepřikročí a v nich se celé genera-
ce vychovávají. Nejsou prostředky
Této komise byli přítomní: Okresní hejtman
Jindřich Wolf, Ing Fischer vrchní technický rada
okresní školní inspektor Václav Vedral. Starosta
Nového Hrádku Jos Suchánek, Starosta z Teras
Jos. Šrna, starosta z Bohdašína Martinek, starosta
ze Rasů Antonín Bož. Po skončené komisi byl
před školou spatřen stavitel Caporek který
dychtivě čekal na výsledek, provázel v Novém
Hrádku v poslední době mé stavby jako Sokolovny aj.
O tom všem výsledku komise jednal okresní školní
výbor ve svém zasedání dne 26. června 1929 a
nařídil místní školní radě dne 9 července 1929
č.j. 2.214 aby přikročila ku stavbě nové školy.

O tom vyrozuměle naší osadu místní školní
rada v Novém Hrádku s nabídnutím
jednoho člena do místní školní rady, ale
ne s právem hlasovacím nýbrž jen s po-
radním hlasem, aby prý byla spolupráce
usnadněna a naše osada jeho jméno
ohlásit aby mohl být ke schůzím zván.
Že nebude od místa když se rozhodne o
zastoupení v místní školní radě v Novém
Hrádku. Naše obec měla zastoupení v místní
školní radě od roku 1873 kdy 24 října byl
vydán zákon o dozoru hm školách národním
Jak pamatuji byl dlouhý čas zástupcem
obce Josef Průbyl z čís. 1. ve Roch, po něm ani
Krahulec Venoclém z Dlouhého který obec zastu
poval až do odškolení Dlouhého kdy pro školu
v Dlouhém byla ustavena místní školní rada
To bylo 8 června 1927. a do té doby měla obec
Dlouhé-Roy v místní školní radě zastoupení
Zákonem z 9./4. 1920 č. 292 a nýmsem min. šk.
a nár. o. z 4. 6. 1925 čís. 725-I byla ustanove-
ní o místních školních radách upravena počet
členů z 8 rozšířen na 5 a tak nestalo, že
osada naše která mimo tolik obyvatel kolik jich
připadne na 1 člena, nedostala v místní
školní radě své veřejném výboru zastoupení.
Je to kus nespravedlnosti na tom světě, když
platy se požadují ale zastoupení není. V demo
kratickém státě jistě undemokratické.
Na to svolal starosta obce společnou schůzi
na den 22 srpna 1929 do hostince p. Otradic
kde by popelatictvo o věci pokecalo a

učinilo příspěvné usnesení. Při tomto bylo 14
poplatníkův z 20 a v shromáždění tom předložená
nabídka místní školní rady v Novém Hrádku
jmenovati jednoho člena s hlasem poradním
zamítnuto. Občanstvo se dále usneslo prodati pů-
dost k min. šk. a nár. osvity za vyšholení a
přišholení k menšinové české škole v Olešnici.
Žádost tu podána s 22 podpisy poplatníků
a rodičů dítek školou povinných, v měsíci září
1929 splatnou 2 září
Místní školní rada uvažujíc pro stavbu školy
koupila pozemek od listonoše Štěpána naproti
Sokolovně za 15.000 Kč. a dala udělati plány
stavitelem Chaloupkou a na to si vypůjčila peně-
ze v občanské záložně v Novém Hrádku 40.000 Kč.
Podala dále žádost o komisi za účelem
schválení stavebního místa a určení, která
byla okresním školním výborem svolána na
20 listopad 1929, o němž byli všichni zájemníci
vyrozuměni.
Komisi byli přítomni: J. Wolf okresní hejtman
Ing. Fischer vrchní technický rada. Josef Vacal okr.
školní inspektor, Josef Fiala předseda místní škol.
rady. Josef Hejda, Jos. Martinek st., Št. Marek za
Bohdašín, Jan Kosař zast. uč: Šnorc Jos. starosta
z Tisu, Jos. Martinek, Jos. Suchánek, Stan. Hofman
Josef Schejbal. Komise se sešla v ustanoveném do
bu a po vysvětlení předmětu se odebrala na místo
kde nová škola má býti postavena. Má se tak
státi na parc. 949/1 a 841/1 ve výměře 55 a.
Místo se nalézá na jižní straně v. Hrádku a
jest přístupné z obecní cesty vedoucí z Hrádku

do Rui. Staveniště je suché, vzduchu a slunci přístupné. Složení půdy nebude nerážeti n vlášťní potíže. Pod ornicí 30 cm silnou na chážíse zvětralá skála, prahorní břidlice. Spodní vody nacházejí se v hloubce as 20 m jak se dá z hloubky nejbližších studní soudit. Potřebnou vodu pro budoucí školu možno získati z městského vodovodního zřízení přípojky. Komise poznamenává, že by byla výhodnější odkoupiti pozemek od Albína Černého č.47. část pozemku 842/2 činící by se dotklo větší plochy pro novostavbu k veřejné cestě do Rui vedoucí. Staveniště komisí schvalujeme, ze stran hygienické zdravotní a pedagogické jako úplně vyhovující. Komisi co se týče projektu uložila aby projektant vzal zřetel, že jest nutno umístiti v budově nejnutnější s učebnou, kabinety, pracovnu řídícího učitele, sborovnu, prostorné chodby, 1 reservní místnost, šatny, byt pro školníka a řídícího učitele s příslušenstvím, pohoj pro svobodného učitele, dílny pro ruční práce, umývárny se sprchami budiž umístěny v souterainu. Záchody budiž rozděleny dle pohlaví v každé etáži v přízemí a v I. patře. Při projektu budiž pamatováno na letní cvičiště, školní zahradu a pokusné pole. Místní školní rada předložila komisi několik návrhů na novostavbu školy komisí byly přezkoušeny a uznáno, že vyhovují výše zmíněným požadavkům. Nejvyhovující náčrtek Bruntovitého návrhu při vypracování definitivního projektu, který pak příslušnému úřadu ku

schválením musí být předložen. Do konce února 1930 má být předložen 1:100 ke schválení.

Místní školní rada podala žádost o subvenci a obdržela dle usnesení zem. výboru z 19./11. 1930 zem. sub 40.000 Kč. Dále subvenci od ministerstva škol. stn. která byla vyplacena 1./10. 1931. - 40.000 Kč. Dále že prý je slíbena další podpora od min. škol. po 40.–50.000 Kč nejméně po 8 let. To ovšem padne na úroky a po 8 letech by obnh školní místel celý bez podpor.

V září 1931. byl předložen osadě Rpy minoritským školní rozpočet na stavbu nové školy v níž je stavba rozpočtena na 1,170.000 Kč. Úhrada je počítána se 80 ti tisíci obdržení subvence, a 150.000 Kč za starou školu 230.000 Kč, a 940.000 Kč mimo místní školní rada vypůjčit u okres. hosp. záložny v Novém Městě Polici a u městské spořitelny v Dobrušce mimo již hotového obnhu 40.000 v občanské záložně v Novém Hrádku. Dle daňové základny mají příšlolní obce rozvrhnout.

	Daní	obnos splatit	úroky ročně
N. Hrádek	11.852 Kč	699.268 Kč	42.000 Kč
Rpy	842 „	49.678 „	2.970 „
Fi	2.718 „	160.362 „	9.630 „
Bydlo	533 „	31.447 „	1.890 „
Celkem	15.945 Kč	940.755 Kč	56.490 Kč.

Tato roční částka by se na úroky hradily mimo obnos pokud ministerstvo školství bude na stavbu přispívat snižovalo vždy o 2.400-3000 Kč, to jest o úrok ze sub mnce 40.–50.000 Kč. (To by bylo jeh výši nanucova no 8 let)

Tento rozpočet byl v rozpočtové schůzi obec. zást. zamítnut a proto-že odvolání jak obec. zást. tak i veškerého poplatnictva ve Rtech v těchto důvodech: Na každoroční úroky naší osady Rty splatit 2.970 Kč což hm zahlazuje 842 Kč činí 35 2% přirážek k tomu se počítá 100% přir. na zařízení, které místní školní rada v Novém Hrádku do rozpočtu nedává a 150% na rozpočet školní běžný což by činilo jen 600% přirážek na Hradechou školu. A jak jsou jiné věci.
To je nerážhodné nebot nejvyšší limit přirážek dle zákona ze dne 27/11. 1930 č. 169 Sb. je 300%.
Odvolání to musí býti přezkoumáno vyměřovacím. Dosud t.j. do konce roku 1931. vyměřovací není. Jak bezhlavě řízeno vše hm předem páni v Novém Hrádku, bez ohledu k chudému kraji, jednající proti zákonům jako by jich neznali proti všemu právu a slušnosti. A při tom se pokládají za vzdělané a naším venkovany opovrhují jako lidmi negramotnými.
Výnosem místní školní rady v Novém Hrádku ze dne 8 prosince 1931. č. 82/31. byla naše osada vyrozuměna, že obnovní školní výbor na zahlazení výsledku komisionálního šetření jež konáno bylo podle nařízení ze dne 24.6.1931. č. 2910 dne 8/8. 1931. v Novém Hrádku schválil a předložené plány a rozpočty a udělil místní školní radě v Novém Hrádku výnosem ze dne 30/9. 1931. č.j: 3563 povolení ku stavbě přestřešení obecní školy umístěné v Novém Hrádku. O tomto výnosu jsou vyrozuměna všechna účastněná obecní zastupitelstva s podotknutím, že je jim

volnu ve lhůtě odvolací nechleduouti ou schváleného
stavebního projektu který jest vyložen u předsedy Fialy.
Do rozpočtu nechleduuto který neuí na 1,464.957 K- 10 h
tedy o 294.000 Kč vyšší než byl na podzimní sezení k
rozpočtovému. návrhu. (1,170.000) Proti tomu podaly.
všechny tři přiškolení obce odvolání, že nás nemí
umístění školní rada v Novém Hrádku ovšálitý, že
nás ve Dreel odvolání všeho poplatní ctm podané
dne 21. prosince 1931, velmi rozsáhlé a smutné po-
měry za dnešní krise vylíčující.

Došlo pomocí [illegible] 11 dubna 1932

Začátek tkalcování v našich horách.

Do doby kdy nebyla známa bavlna, byla lněná příze
vedle drahé vlny jediným tkaninem k ošacení venkov-
ského lidu. Ve starých dobách, nejen sedlácí ale i cha-
lupníci a baračníci pěstili len. Jak obyvatelstvo na jeho
urodě bylo závislé, je patrno z toho, jak stáří lidé vypra-
věli že jediným sečením často i bohatých měsíců, byla lou-
ka napuštěna přečkami lněné příze, vedle mnohdy
zlatých, šajnů nebo výrobků. Z těch dob se ještě vy-
skytují tkaniny, pazderny, malé to chaloupky u statku
a větších chalup, kde se vzdával len pazderě, to je tvrdé
slupky, pod kterou se nachází lněné vlákno. Taková paz-
derna byla ve Rzech u čp. 7 rozbořena asi 1895, u čp. 11
která ustavena na obydlí čp. 24, v Dlouhém u čp. 14, kde
bydleli nájemníci poslednímu Adolf Petrusta Hajný, dnes
již zbořená, u čp 28 kde bydleli Hanlovi asi okr. r 1900
zaniklá v Švejnusových Končinách v Polanských u čp. 66
dnes zaniklé obuje, u čp. 88 pazderna též zaniklá,
zbytky zdiva, a t. d.

Za těch dob se v domácnostech mítlo loučení. Tohoto
světla se užívalo i při tak zvaných přástkách. Louče se
připravovali z bukového dříví. Ze špalků se nasekali
ploché kusy (prkénka) v šířce as 3cm, v délce as 60cm
ze kterých se na prací lavici dealo hoblíkem, který
tahali dva, louč. Takto vyrobená se vázala do otepí
a za pecí sušila. Při svícení, louč se zasadila do
loučňáku, asi metr vysokého stojanku s otvory pro louče.

Na přástkách se lněné vlákno zpřádalo pomocí
kužele a kolovratu s přeslenem v tak zvanou přízi, která
se navíjela na ručkovací cívky. Při přástkách, nejmilad-
ší přástenice, musela opatrovati světlo, to jest vyměňovati

a doplňovati spálené louče jinými, i odlamovati uhel, by světlo jasnější hořelo. S loučí chodilo se také do chléva i na půdu a mnoho požáru bylo tím také zaviněno.

Ve starých dřevěných chalupách se nahromadilo mnoho hmyzu ve sráze, blech, ten se držel ve štěrbinách a v popadaných stropech a špinavých stěnách. A pomocí louče se tento hmyz vypalovat. Tím vzniklo mnoho požárů.

Začíná se ještě k předení lněným vlákem. Z vlákna přádla se předená nit na osnovu ze lněného delšího vlákna, z hrubého pak na útek nebo na tkaní. Příze osnovová se navinula na rákosové cívky nebo lýkovny a z těchto se osnova navlékala na soukadla, veliký to čtyřhranný vijak postavený na hřídeli ve světnici od podlahy ke stropu, z těchto snovadel se pramen z nití navinul v hrsti na ruce, a z této se navinula na navíjadlo. Do příbranecného brda s dvou listech (šaftech) se osnova navedla a protože se navedla do rákosového papršku. Brdo bylo zavěšeno na dřevěných nábradníčku a na brdě byly zavěšeny poutníčky na každý list nebo šaft jedna. Jedna poutníčka se nohou šlapnutím sítala dolů a druhá vyšla nahoru a tak vznikal prošlup, kde polovina osnovy pomocí očka v brdě, do kterých je navedena po 1 niti osnovné - jde nahoru a druhá polovina osnovy jde dolů. Tímto prošlupem se prohodí člunek s útkem potom se přirazí tak zvaným sněcem ve kterém je upevněn zmíněný rákosový paprsek, v tom se prošlup pomocí prošlapnutí změní prošlapnutím podruhé. Prohazování člunku se s cívkou útkovou se dělo ručně. Takovým způsobem se tkalo plátno. Byla to práce zdlouhavá. Takto vyrobené plátno se na slunci vybělilo, potom užívalo na košile i na oblek. Když mor přibýval, odnosilo se na prodej. Pro malé příjmy a výdělky chodili lidé mnohé oblečeni a hodně bosy. Boty

bývaly jedny v rodině, jakož i zimník, nosil to tam kdo
nechtěl.

Za stravu býval nákrok s česnekem nebo s vopicheu za
kopřivami. Káva nebyla, ale za to hustě kyselo neb
prazenka. Maso bylo 2x neb 3x do roka a to jen
na velké svátky. Kdo vydělal zlatník v týdnu, to
musel být zmučený. Za Marie Terezie a Josefa II
získáním cizích odbytišť, podporováním průmyslu stát-
ními podporami, úlevami v robotě, částečným vyvlastně-
ním z pluhů vesnický lid těžící, nastal silnější ruch
v průmyslu. Po válce sedmileté zavedli v Prusku domácí
průmysl a na naše výrobky uvalili cla. Tenk za 50 tisíc
thalerů klesl výroz na 2-3 tisíce. Byla to pro nás hrozná
léta a ještě ke čtyřletému strádání nastala drahota. Po
neúrodných letech 1771-2 st. l. koupě žita 12-16 zlatých.
Brambory, jetel ani vikev nebyly pěstovány. Dobytek
šmahem vybíjen, neb jiného krmiva kromě fyrásky
nebylo. Nebylo náhrady ani omastku. Kůrky fyrásky
kořicy, kůra se stromu byly hlavní náhradou
chleba a jiné potravy. Je jisto, že ho takové stravě, vzni-
kaly nemoci mor se rozšířil a mnohé lidi od světa
vyvrbdil. Brambory se dostaly k nám z Německa
kde byly zavedeny již r. 1748. Dostávalo se jim špatné
ho přijetí. Lidé mnoho za to, že tato zemní jábka pro
jedovatá. Lid tenkrát nechápal, že touto cestou se
dá nahradit nedostatek obilnin a zachránit zemi
od hladu a mičil bramborová hole, takže musely
být hlídány vojskem. Jest zajímavé, že potravě se jedlé
brambory již r. 1858 při slavnostní hostině v Jáchymově
při oslavách objevení metra. Tehdy byly podávány jen
vzácným hostům za kaviárem. Revel je ale lek

učený lékařík, dr. Jiří Agrikola. (Za bouřlivých dob.)

"Za bouřlivých dob Napoleonských zač r. 1805 byla neúrodná nastaly tkalcům opět zlaté časy. Napoleon blogádou se-
verních států zabránil dovozu jak materiálu tak hotového zboží
a proto musela být hrazena spotřeba ze zemí nepostižených.
Klesání papírových peněz to podporovalo. Počítalo se tenkrát na
bankovky a za ty plátna kupována ve vysokých cenách.
Kopa plátna různého stála 200 zlatých, štuka příze 8-12 zl.
Rovněž výdělky byly veliké. Kopa lněného plátna stála 700 zl.
Živobytí bylo šíkovatelné. Korec žita stál 80 zl, libra másla 2 zl
a máz piva 2 zl a pozdější 1 zl ovšem v bankovkách. Roku
1811 klesly bankovky na 1/5 své ceny. Šťastný byl ten kdo
měl peníze ve zboží, nebo jiných produktech. Když r. 1837
přišla do vsi osobní bavlna, zatlačovala příze do pozadí, na-
staly zlé časy. Lid živil se na bavlně. Roku 1825
stálo 42 hanau plátno (1 hanau = 40 nití) 26 zlatých stejně za
1 štěrník příze 1 zl 24 kr. Za maďarské revoluce r. 1849 měli
zase tkalci bohatou žeň. Tkadlec vydělal v tuhé 12-30 zl
stříbrných, potom vedlo se jim velmi dobře až do r. 1866.
V dobách roboty byl náš horský lid pravými otroky. R. 1683
nepřadli poddaní pro Náchodsko méně než 708 štuk a
utkali 1683 kopy. Od štuky se platilo 7 kr. od kopy plátna
84 kr. Když se páni nepřadali, dělali to tkalci rádi a
odváděli co nejméně. Na vsích nestačili pokutovat. Plati-
li gruntovní, pokuty však brali na zlatky. Našli-li
u někoho z lidí tkal zaplatil 10 zl pokuty. Kdo dě-
lal málo, byl rovněž pokutován. R. 1706 převedli páni
robotu přádla a tkaní na plat. Sedlští platili ročně
30 krejcarů, půlsedlák 18 kr., chalupník 12 kr, podruh 6.
Tkadlec ze řemesla 12 kr. z 1. stavu. Svobodníci a rychtá-
ři byli platu prosti.

Císař Josef II. zavedl patent ze dne 3. XI. 1784, jenž byl s hrozatelem oblašován, že mrtvá těla nikoliv v rakvích ale v plátěných pytlích se musí pochovávati. První mrtvolka v plátěném pytli byla pochována na Dobrošově. Ale druhý den již jeden sedlák pohřbil svoji ženu v rakvi a přes ně zlal pytel. Měchýř lus ale padal a byl za to trestán 24. hodin vězením v obecní šatlavě.

První bavlna se objevila na náhrdelníku roku 1800. Když dívky řetízkům na sebe oblékly o Božím těle čisté vyšlehané pruhované kanafasky, mužští občané na ně nechat. A tak se potom pomalu rozšiřovala bavlna do obětí a byla nebezpečným konkurentem vlněných plátna. Pomýlce se tkalo z přádlem zboží režné a pletlo se ono 120 loket to je 70 na 1 zl 2 kr. na tom ovšem pracovala celá rodina celý týden. To už se svítilo lojovými nebo olejovými kahany později petrolejem. Také stav byl přizpůsoben na lepší zařízení, to jest, že se člunek s kolečkama ve spodu pohánět pomocí šňůrek rukou z jedné strany do druhé a práce šla mnohem rychleji. Při této práci měl mnohý tkadlec kousek prkénka, které se obdélníkovalo kahánem, jehož radlice se otáčela se strany na stranu. Hrozda nestačovala ke krytí spotřeby a proto obyvatelé trpěli často nedostatkem.

Později přišlo na řadu zboží přestrkované a přetkávané. Tuto práci sprostředkovali takzvaní faktoři nebo vydírači, kterým se zboží odvádělo. Že z toho těžili je samozřejmé. Byli to také většinou židé. V M. Městě Jakubovi Kahán, později Müller a Blei. Ti z této práce bohatli a pořídili statečné továrny. První taková továrna se postavila r. 1850 v Lomnici Kostelci. V našem okolí se postavila první továrna v panském Dolním Újezdě pod Hradkem 1895. Postavil ji Lepš, který před tím mlýn koupil od Fišery. Bylo to ulehčení pro dělnictvo, neboť

to co vydělala celá rodina za týden, vydělal dělník samu. Továrnu 1913 najal p. Bělohoubek od nichž to 1917 převzal Josef Suchánek z M. Hrádku. Již továrna se postavila 1901 u bývalého Martinkova mlýna a postavil ji Josef Tesovský z M. Hrádku v „Dolích" Roku 1907 přistavěn nový sál a kůlna s parními strojem. Za okupace 1940 přistavěno skladiště, zřízena jídelna, reparovány záchody byty, kanalizace. Pracovní dobu řezalo se též na pile vedle továrny, ale 1. ledna 1960 byla pila zastavena a nikdo se nemůže bez povolení dáti vzrezati ani firkanec.

Josef Suchánek na Novém Hrádku postavil r. 1904 továrnu s mechanickými stavy, která 6.9. 1913 vyhořela a byla znova postavena. Potom 1908 postavil továrnu ve Smalcově Lhotě u vedle mlýna, který zrušen nebyl. Potom r. 1909 postavil v Dolích továrnu p. Josef Hejdar, místo od Suchánka, kterou koupil p. Jos. Zaňka a po něm p. Vojtěch Hejda. Dále postavil novou thalovnu na místě vyhořelého mlýna Jos. Suchánek Hejdova v Tesíně Josef Suchánek, který měl již továrny 3. R. 1926 postavil v M. Hrádku na náměstí novou thalovnu Václav Sychrovský.

Ve Rzech byla otevřena nejdříve thalovnička r. roku 1896 v mlýně čp. 23 Suchánek otec výše uvedeného z Olešnice se Stoceren koupil Aut. Smrček který thalovnu 1905 zvětšil postavil nový sál. Vroce 1907 postavena nová thalovna na místě vyhořelého Zelinkova mlýna bratřími Novotnými z Dobrušky, kteří je prodali P. Hejdlauši Vroce 1912 stavěl novou thalovnu na novém místě Josef Černý který potom ve válce 1914-1918 koupil Josef Černý z M. Hrádku. Černý měl též thalovnu pod evang. hřbitovem v Tesíně Černý velice dobrý člověk ale přišel o mnoho jmění v Jugoslávii snad o 1 milión. Přišel na mizinu a továrny koupil v dražbě zase Josef Suchánek asi za 200.000 Kč, který již má továrnu 5 a říkali mu „král lnu" (v r. 1945.)

A tak se práce množila, dělníci někdy stávkovali, ale poslední dobou před válkou 1914-1918 se měli lépe. V roce 1921 stávkovali, ale museli mobilisace a stávkokazi, stávku prohráli. Vůdcové nebyli do práce přijati.

Válka v letech 1914-18.

V červnu 1914 vyrušila nás milá zpráva o zavraždění arcivévody Ferdinanda v Sarajevě v Bosně. Vrahem byl jeden srbský příslušník a to stačilo abychom za několik měsíců po vraždě vyvedla říše Rakousko-Uherská, malému Srbsku válku. Ihned dne 26. června v poledne sv. Anny, byly vylepeny mobilisační vyhlášky s následujícím provoláním:

Mým národům!

Bylo mým nejvroucnějším přáním, aby léta která z Boží milosti ještě mi dopřána, mohl zasvětiti dílům míru a uchránit svoje národy před těžkými obětmi a břemeny války. Prozřetelnost však rozhodla jinak. Pletichy protivníka plného nenávisti, musím se, abych na obranu cti svého mocnářství, na ochranu svrchovaných práv a moci, zabezpečení jeho držav, po dlouhých letech míru, chopit se meče. Provedl jsem, který od prvního začátku, nastoupila království Srbské, od své samostatnosti až do nynějších dob, ze mých přízní a vždy mnou byla chráněna a podporována již před léty. Cestou diplomatickou ve přátelství proti Rakousko-Uhersku, když jsem po třech desítiletích požehnané práce v míru v Bosně a Hercegovině rozšířil moje mocnářství tato moje opatření v království Srbském, jehož právo nižádným způsobem nebylo porušeno, nyní byly nevázané nepřátelství nejrozhodnější nepřátelství. Moje vláda vzala tenkráte hrabě svého práva stranu silnější a žádala v nejkrásnější shodě svornosti a dobrotivosti na Srbsku, dokles aby snížil počet svého vojska na stav míru a slíbil, že budoucně setrvá na práva míru a přátelství. Tehdy ovšem umírněnost vedena, obmezila se moje vláda, když Srbsko před dvěma lety se nacházelo v boji s Turecko ruší na hájení nejdůležitějších životních

prohnanou k mocnářství. Tomuto jednání děkovalo Srbsko v první řadě
že dosáhlo účelu války. Nadějí, že Srbské království ocení shovívavost a
mírumilovnost mé vlády a že dostojí svému slovu se nesplnila. Stále
více šířená pomluva nenávisti, proti mé a mému domu, stále otevřenější
vystupuje mnohá, nerozluštěná úzení ze Království Uherska odstraňuti.
Lživými řádění sáhá přes hranice, aby na jihovýchodě mocnářství
prokopala základy státního pořádku, aby lid jemuž já s otcovské
lásce věnuji svoji plnou péči, svým hlasem k jihu vzrušila a k pavrnic-
kému domu se vlasti, aby mé dlo odstraňující nálady a podněcovalo ji k velezradným
skutkům, nerozumím se velvyslanci Řada
navázal útoků a velvyslanci se rozmyslem připravované pro-
vedení spiknutí, jehož hrozný zdar mě a moje národy v noci
zasáhl, jest dalekosáhlým důkazem, hrozivou stopou všech tajných
pletich, které ze Srbska byly zahajovány a řízeny. Tomuto nesmír-
nému rozhoření musí se učiniti přítrž, ustavičná vyzývá-
vost srbská musí se skončit, má-li čest a vážnost mé
mocnářství zůstati nepoškozena a jeho státní, hospodářský
a vojenský vývoj býti ušetřen stálých zásahů. mému pro-
mýšlela moje vláda ještě poslední pokus, obrátiti tohoto síle
prostředky mírné a přimouti Srbsko vážnými napomenutími k
obratu. Srbsko odmítlo uznávání a upravovat požadavky
mé vlády a nedopřálo zůstati přátelským, jež splnění v životě
národů jsou nutným základem míru. A tak jsem musel přikro-
čiti k tomu, abych se mocí zbraní ochránil záruky, které mají za-
bezpečit státům pohoj míru a trvalý mír nad námi. V této vá-
žné chvíli jsem si vědom své hr rozhodnutí a své odpovědnosti
před všemohoucím. Vše jsem prozkoumal a uvážil. S klidným
svědomím nastupuji cestu, kterou mi povinnost vykazuje. Spoléhám
na své národy, které se všech bouřích vždy rozhodně a věrně
kolem mého trůnu seřadily a přinášely velikou a nejvyšší
k mému obětem vždy byly ochotny. Spoléhám na statečné
a obětavé branné moci Rakouska-Uherska a důvěru

Všemohoucího, že mým zbraním dopřeje vítězství.

Podepsání:

Sturgh v.r. František Josef I. v.r.

Po tomto prohlášení nastal shon a zmatek. Na Novém Hrádku se právě připravovala slavnost sokolská na sadě Karla Novotného. Dopoledne byly zkoušky, ale k odpolední slavnosti nedošlo. To již se vyhlašovala mobilisační vyhláška nastoupení do zbraní do 36 let. Na ně již nastupovali první branci a záložníci ke svým plukům dopravováni svými drahými. Byly to těžké chvíle, kdy bylo málo rolníků, kde mělo hospodáře slunce. Sarajevský atentát, byl jen záminkou k válce, neboť ta již byla dávno smluvena při schůzce na zámku Konopiště mezi císařem německým Vilémem a naším vládcem. Malé Srbsko se statečně bránilo a účastníci této války mají osmdesát vzpomínky na řeku Drinu a francouzský ústup ze Srbska. Snad by těžko bylo vzdělat malé Srbsko, kdy o jeho postupu a ústupu rozhodly Balkánské, které mu nikdy nedaly. Srbská armáda byla při hrdinných bojích zatlačena. Ale nevítězila jen při tomto sporu.

Dne 1. srpna 1914 vypovědělo Německo válku Rusku. Rakousko jako spojence Německa, byl nucen mu pomáhat a tak 6. srpna 1914 rovněž vypovědělo válku Rusku. Tím byla armáda Rakouská rozdělena a vojenská síla oslabena. Dne 3. srpna 1914 vypovědělo válku Belgii a Francii a 5. srpna Anglii Německu, 8 srpna Rakousku Černá Hora, 11 srpna Francie a 13 srpna Anglie Rakousku. 23. srpna Japonsko Německu a 29. srpna Rakousko Srbsku. Později připojila se Itálie a Rumunsko k Francii a spojencům k Německo-Rakousku, Turecko a Bulharsko. Napotom se připojila k Francii také Amerika. Tak byla rozpoutána světová válka a nelítostná smrt chrlila nesmírné oběti. Čas ubíhal zima před dveřmi a všechny naděje na rýc zmařeny. Válka teprve začínala a proměnila se na vzdorohavou válku zákopovou. Vojska se nedostávalo a bylo nutno sáhnout

k rezervám a povolat další ročníky až do 42 let. Velké ztráty na bojištích a celé vlaky raněných a zmrzačených, nutily k rychlému doplňování dosud zdravými muži, ba i mladými od 18 let. Ani toto vše nestačilo. Nařízený odvody starých za čas mimo k vojsku neschopných mužů a vysloužilých vojínů do 55 let. Každý byl zdrcen, kdo měl obě ruce a nohy. Potají se šeptalo, že i mnozí z hrobu budou probuzeny a volány bránit ohrožené vlast. Na počátku války v továrnách se pracovalo pro válečný průmysl. Šily se látky na obvazy, chlebíčky, baťochy, celty. Pracovalo se i v noci. Později se práce nedostávalo, ale jakés také se jíst málo. Lidé hledali obživu jak to šlo. Kdo měl zásobu ze starých zbytků boudy, utkal z toho hus, dobře ho prodal a tak se pomalu počalo rozšiřovat „kšeftování". Nejlépe na tom byli ti, kdo měli zásobu potravin, protože nastal velký nedostatek v zásobování. Všeho se pošilalo na frontu a doma lidé se museli spokojit, co se jim dostalo na lístky. Za hrst hadrů bylo možno dostat něco k jídlu a potom byla velká spotřeba. Nejvíce byla postižena města a proto na venkov putovalo mnoho lidí a vyměňovali za různé co se dalo. Šatstvo, látky, boty i peřiny lidé vyměňovali, jen aby netrpěli hladem. Pozemská sice byla rolí za tu se člověk mnoho nenapřel.

Lidé se tlačili ve frontách a často se stalo, že se na poslední nedostalo. Jak smutné to bylo, když se hladová žena vracela s prázdnou k hladovějícímu dítěti. Štěstí, že ještě se našel někdo otčas, který uměl ukrýt nějakou zásobičku před rekvisicí, aby mohl pomoci. Bylo to velice rozhodnutí se přistižený těžce doplácel na svůj přestupek. Někdo ovšem zneužíval situaci a hledět si toho co nejvíce pomocí sám sobě. Proto se našlo různých čachrářů, kteří svými triky dovedli získat stěžejní komise a těžili z bídy druhých. Nejhůře byli postižení kuřáci. Cigarety nebyly a kdo měl

nynčnil to za drahé peníze. Nového. Cigarety na pohled pro ně
Byla to směsenina různých sušených lístků a na konci nepatrný
špetka tabaku. Jako náplň se míchalo co se dalo, bramborová, jetelová,
zelná, hrachová, bobová, kukuřičná i kaštany aby toho bylo co nejvíce
a hodně se za to nynčnilo. Místo bot, nosily se dřeváky a u
letních bot se nosily podrážky ze slabých prkének, přibitých na
slabé kůži. Šaty se tkaly z vlaken konopných nebo kopřivových
Drobné nitice se razily ze železa. Barevné hory pocházely ze
textilních obcí provádělo školní děti. Mnoho z mnoha matka
shánělo po zlatém cedníku, sbíraček nebo hmyzáčů ani
hlíky a různé odvážky, kohouty byly dávány v šanc jen proto
aby válka skončila vítězně. Na konec to odnesly zvony, které
pod zaraním perlíků naposled zvonily. Aby zásobování jídlem
bylo pohodlnější, byla ve větších obcích zřízena obecní kuchy
ně. Na N. Hrádku je vedl p. Sedlaček, továrník a byla
vesele v Val. Lhot. Kolovaly různé řeči, ale nic podstat-
ného se nepovídalo. Vinna jen tolik, že nepřítomnost mužů
kteří byli na vojně, byla pro ty které zůstaly doma příležitostí
k různým pomluvám, které obou válka přináší a vždy
se najdou lidé, kteří toho využijí. To je však věc každého
jednotlivce, nejkrásnější a největší bohatství je pocitově vyho-
vující práce a čisté svědomí. Vždyť na konec odejde každý
tak jak přišel, a každý si vezme to co dobrého nebo zlého
vykonal. Mnoho lidí zůstalo v zajetí, za hranicemi, tvořili
se zajatců legie a ti kteří padli do ruského zajetí
byli nemilostně provedeni na stromech na veřejných cestách a
nechány po všem výstrahu ostatním dlouhou dobu viset.
Roku 1916 zemřel císař František Josef I. a vládu převzal
Karel, syn arcivévody Ferdinanda. Ten o to rychle nastal
a milejším mu byla láska zemní než fronta.
Tou dobou se tvořily tak zvané zelené kádry z desentérů
a projevovaly se nespokojenosti ve vesnicích. Krvavě byla

potlačena vzpoura v České Lípě a Rumburku. V našem okolí bylo
dost desentérů a když četník Pauska je chtěl při chalupách hle-
dat, nikdy nenašel. Lidé v tom už uměli chodit, ačkoliv ochranná
služba ochranná, Maďáři, Němci, za kus chleba se nenašlo nic.
Vraceli se domů zajatci, a ti se připravovala poslední ofensiva na
Itálii a skončila ústupem jednotlivých vázaných a přišel slavný
28. říjen a s ním příjezd desentérů po Hradeckém nádraží
četník Pauska se divil, kolik se tak najednou vrátilo. Byla
radosti z nabyté svobody, ale nastával nový úkol, jak
tu svobodu uchránit a udržet. Všichni rojáci co byli doma
se sešli na Hradku u Lepší a byli vyzváni p. Suchánkem
náměstkem starosty N. Hrádku, aby každý se opět vrátil ku
svému pluku, což každý z radosti nad nabytou svobodou
učinil. Ale ti kteří byli doma za války ulejvali se zas
a vlastenčili ti, kteří prošli peklem válečným.
Tak uplynulo celých 18 měsíců, než nastala normální práce
a práce se zase rozběhla. V roce 1919 - 20 2½ tkalcovna byla
nahnána. Kde kdo se hlásil k tomuto oboru a každý měl peníze a by
za ně mohl koupit bavlnu, vedlo se mu skvěle. Z Madame pen-
tovalo prodané lidé s pomocným materiálem a za pěnízy zase lidé
od tkalců hotové zboží koupovali. Každý tkadlec dělal většinou
sám pro sebe a prodával udělané zboží překupníkům. Musel
ale mít pro zákazníka tak zvaný přídel bavlny za stanovenou
cenu. Tak to šlo až do konce roku 1920, kdy metr zboží nej-
lépe stál 32 Kč i více. Při novém roce přišla pohroma. Cena
bavlny klesala ze 150 Kč 1 kg na 40 Kč. Taková zboží na rák klesla
ze 52 na 16 Kč i méně. A k tomu se musel ještě odebrat pří-
děl za drahou cenu. Kdo měl prodáno byl mu dobře, ale kdo
měl peníze ve zboží prodělal mnoho. A tak přišly zlaté časy
kdy byl u někoho tolik peněz, že s nimi furianto by zapalval
cigarety a s nad jich pozíral na nákladě. Mnoho zbohatlíka
zchudlo a byli později rádi na nakládnutou cigaretu.

Uvedu několik případů kdo vydělal, ale také více prodělal a přišel na mizinu). Emanuel Klemenský ve Rzehu č.13. v důsledku odebrání mnoha drahého prádelu barvy a pohlcen cen barvy a zboží, svou chalupu a níž si vydělal na 2 mech. stavy vosní dílo (v 1905) tak zadlužil, že se již z dluhů nevyhrabal a syn Josef přebral chalupu za dluhy. Antonín Smrček mech. tkalcovství ve Rzehu 23, se tak zadlužil, že měnil na 960.000 K, pankrot. Potom pracoval dále až asi v 1950, kdy mu stát práci zastavil. František Marešu v Dlouhém jako vydavatel, přišel též o mnoho peněz. Augustin Hejzlar, ze přivydělal, tak to nejen tak nepřátel. Tento pokles zničil Otmara Šmirala v Slezském kdo majitele mechanické tkalcovny čp. , který si před válkou vydělal dobře stál ale pro tento pokles byl nucen tkalcovnu prodat pro dluhy. V Mostku Hrachu vzpomíná nejen nebožtíka Šimáčka, ten měl zboží dobře z předválové barvy ale než by ho dal za běžnou cenu, nechal hořkat na park prodělal holíkrát více. Pan Šmahlík rovněž t. d. dopadl. Vzpomínáme též na Ludvíka Lepše (jednoroby) ten měl též tolik peněz, že když byla pustina škola-ráchor. a pla přes náměstí kde právě stálo loretkové divadlo za vosáky ve školy zaplatil „na pimprlovou komedii" a pozdějc též shánel na pivka nebo cigarety.

Za války si všichni továrníci své závody rozšířili a když se poměry stavby před válkou a po válce, byly všude zvláště rozdíl velký u toho kdo se tomu uměl chránit. Před válkou plno dluhů a po válce dluhy zaplacený, peníze půjčený a podnik zlepšen. Jen ti co byli na vojně neměli nic, mnohý ztrácený věk a podlomené zdraví.

Válka v roce šestašedesátém.

Dle vyprávění Nácky Macha, šindeláře a hostinského na „Dupačce", příslušníka oba Rozů.

Náš kraj byl postižen válkou v roce 1866, která vedla Rakousko s Pruskem. Po válce Dánské, kterou odnášely Dánskou zemi Slezsko a Holštýny a Lauenburk smlouvou Gasteinskou 19. srpna 1865 připadla správa Holštýnska Rakousku, které je obsadilo správa Slezska pak Prusku, jemuž Lauenburk postoupen v dřevěn. Prusko získalo za spojence Italii a chystalo se k válečnému rozhodnutí, taki se konaly přípravy v Rakousku. Německo chtělo získat nadvládu nad dobytým územím. 20 června 1866, vyprovodila Itálie válku Rakousku, kde bojovala část armády a 8 armádních sborů přidělen armádě severní, jejíž velitelem byl polní zbrojmistr Benedek. Dne 21 června prohlásilo Prusko válku Rakousku a 22 června dostali Prusové rozkaz vpadnouti do Čech. Rychlým pochodem hnulo se Pruské vojsko směrem, jakby mířilo vpadnouti k Olomouci. 26. června dosáhl předvoj Lesna a postavil přední stráže, až k pohraniční řece Metuje. Téhož dne hnal se na hodinu jihu k Rakouským kyrysníků a něm pěchoty, kteří vojsko měly obsazovati u Josefova a Opočna. Silničný most přes řeku Metuje byl hraničním, půl Prusko a půl Rakousko. Byl zamýšlen byl postup Prusům zjednaný tesaři most rozebrali, jen tu a tam Prusům položili nechali, aby prý je nepodráždili, a svoji položili rozmali nepoučeně na svém břehu. U Hejdovky stála 2 děla na pravé dělostřelci hráli v karty a na dvě několik hudlání; to byla celá pohotovost, když se počali mezi hranice od Slavíče pruským vojskem. Vyslali tam 2 granáty na pozdrav, ale Prusové nemohli Rakouské střely bez odpovědi, hned ozvalo se 16-18 ran. Několik Prušáků přebrodilo řeku a jali se dělat most dohromady. Nebezpečí

jim nehrozilo, neb ta ubohá prosáda ustoupila, zanechavši pěšáka Josefa Součka, od 35 pluku u zdi celnice, kde střepinou prusského granátu nadobro navždy byl zabit. Dne 26. června 1866 přitáhla do Opočna armáda gen. VII. armádního sboru a utábořili se po vesnicích v širokém okolí. V Opočenském zámku byl velitelství. Zatím co se ubytovali, přišel rozkaz vyplat síly oddíl k Novému Hrádku na Olešnici, že nepřítel přestoupil hranice od Dvorníka. V tu stranu vyslán byl 14 praporů myslivců a 1. prapor hornického pluku. Pozdě v noci vrátili se zpět, když zjistili, že prusové po železnici z Olešnice odtáhli. Vojsko vysílené dlouhými pochody uklízelo se k odpočinku, o budíčku rozkaze hemžilo tábor. Radostné vzrušení nastalo, když o půl druhé ráno přišel rozkaz že o třetí hodině se má nastoupit k dalšímu pochodu, směrem k Vysokému, Skalici a Josefovu. Nemyslelo se jinak, než že jim prusové na hranicích. Bez jakýchkoliv občerstvení, tlumočky naplněné, zbraně těžké a zavazadla prázdný nastupovali. Na náves stálo vojsko v řadách, hudba zahrála do pochodu a za nedlouho zaplnilo se nad hlad i obtíže ač jistě před chvílí přeletovaly ústy husté poznámky nelibosti a nespokojenosti. Ranní 27. června husté kotouče prachu zavadaly se na silnicích, když třemi směry táhlo naše vojsko na místa určení. Šli dobře stavěné hoši, potoka kde se zastavovali na kapku vody. V Novém Městě jim zvěstovány od procházejících z Kadaně, že prusové jsou na „Branné" Bubny zavřely, lidé dávali vojákům s Boha, vojsko táhlo k Vrchovinám. Bylo půl sedmé ráno, když dorazili do Sovova a odtud rozeslány oddíly, které zaujímaly svoje stanoviště. Tu jíž ojedinělá palba se ozývala z obou stran. Ještě několik minut oddechu a již hovory, trubky a bubny volají k útoku. Pochod Radeckého divadla divadla. Boj na Branné se rozpoutal v plné zuřivosti, ale těžko bylo čelit přesilu-

jehlorkám. Pruští nabíjeli vleže a nakarovali malý díl, kdežto
Rakušané museli nabíjet ze stoje a Prusové mohli vystřelit 5x ce
mají 1x. Jejich řady mizely sily jako na jatka a padali jako
kosené obilí. Přes to naši vojáci bojovali statečně, ze Prusové ustou
pili do údolí Bauzeckého hr. Vojsk naši by nemohli pronásledovat
a boj se jim protahoval. Za Sovovou stála celá brigáda nečinně
dosud do boje nezasáhla. Zatím ce naši ustáleli, přišla prušá
kům posila a plukovník Nečkal Nácka Macha z Dupače by,
že nebýt zrady, že by přes Náchod neprošla ani moucha.
Tak padlo mnoho životů na obou stranách. V odpoledních
hodinách musely naše ustoupit, hrdinu velkou přesilou a
kde mohly ještě nepřátele zdržovaly. Divize 25 myslivců nechtěla
jen tak ustoupit a svedla ještě boj na hřbitově Václavského kostela.
Ruské granáty jej přešly do B[illegible]ky. Jeden granát prolétl
oknem a rozmetal obraz sv. Václava na oltáři na padátky
rozkazy pošramotil. Obraz byl znovu slepen a opraven a na
jeho plátně zachován. Prusové blížili se, ukrývajíce se v
příkopech, prudce pálili na hřbitov. Zazněl děsné „hurá“
a již zde se pruské vojsko přes zeď hřbitova. Bodáky a šavle
pažbami nemilosrdně dokončují, nepřítel couvá a opět útočí
přes rozvaliny hřbitovní zdi. Dostává se mezi pomníky a vnitř
do přítomí. Dubové dveře kostela vyraženy, střelba mnoha
do svatyně, kde ani před oltářem zabíjení nepřestalo. Jiného
nezbylo, než kdo mohl utekl k Sovovu. Ještě několikrát bojům
podnikuto, ale ztráty byly veliké a tak nařízen ústup k
Hradci Králové. Hned po boji vylezali z úkrytu muži nez-
námých tváří a pobíhali po bojištích z místa na místo.
Stahovali pláště z zakitých, sbírali a pro zámínku pole-
hávali v čemže jim nebylo bráněno a mnozí i ostatní zave-
dance k této práci. Nastalo obírání - obhánění mrtvých
i raněných. Případy úplného svlékutí nebyly zvláštností.
Lékaři ti patrali nejvíce po pistolech, hodinkách a

za jiných cenných věcech. Též postroje, sedla, prach a brann.
Nejvíce byli vyhledáváni důstojníci, ti byli obráni nadobro.
Vlak tohoto měl zrak zmizel a zase nový a nový hrkavci a hlučný
přicházeli by zvali pohled na co dalo. Tak se stalo, že i čtvrtý
den, zůstala obraná mrtvá těla na parném slunci a nepohřbena a mrtvý zápach rozkládajících se těl, zanášel vítr
po celém kraji. Vojsko pruské tak nenáviděli, jako roty, které oby
za nimi z Pruska na lup. Kradli vše naskládali nevozy
a odváželi do Pruska. Vyhýbali skrýše se pálstvem a prachem
chlapci ba brali vše nač přišli. Chráněny byly slabou pruskou po
sádkou. Toho kupečeni se hned brzo nabažil a se zbraní v ruce
pozdvihl se proti zlodějům a celý kraj se postavil, aby chránil
svůj majetek. Jistě po dnes, mnozí uschovali šavle, pistole nebo
pušky, které se z těch dob zachovaly. Další porážka mají rakousky
u Hradce Králové, odmítla za nedlouho Rakousko k míru a
zaplatilo Německu 17 miliard za léčné na hrady za postavení
Holštýna.

V Itálii vojsko Rakouské vítězilo na moři i na pevnině a přechod
na pravý břeh Mincia severně. Odtud když se stáhli k Vídni, byl již
uzavřen mír. Bylo to místečko plotičkářské na míle italské
armády se vztekem rozlámal a zahnal šavli.

Toto líčení bylo sepsáno podle vyprávění účastníka
války 1866 Ignáce Macha švindelíře a pušmuňka
oka Kaň který byl u Náchoda raněn pruským granátem.
A na konec jest podán výkaz ztrát VI. armádního sboru rakouského
v bitvě u Náchoda 27. června 1866.

	Důstojníků	mužstva	koní	děla
zabitých	105	1.001	306	-
pohřešovaných	-	1.191	24	
raněných	85	1.093	82	
s nimi zajatých	37	1325	10	
zajatých	5	977	11	8.
celkem	232 důst.	5787 mužstva	432 koní	8 děl.

Výkaz ztrát V. armádního sboru prusk. 27 června 1866 u Náchoda.

	Důstojníci	vojínů	koní
mrtvých	19	264	
raněných	43	782	
zajatých		14	222
Úhrnné ztráty	62 důstojníků	1.060 vojínů	222 koní

Je to hlášení smutné a je z něho viděti, že vedení zaměřilo na tom celém tažení nejvíce nezdarů.

Příhody ze starých časů ve vsi a v okolí.

Hostinec „Dupáčku" v hostinský Dubeň.

V letech devadesátých minulého století ještě jezdilo dosti hostů. Proto při silnicích bylo vždy hospoda. Tak byla hospoda „Na rozc" kde se jezdilo od Nového Města přes „Dupáčku" k Pouskému mlýnu pod hradem Frymburkem na Nový Hradek. Na „Dupáčce" byl hostinec za provozy Antonína Hostinský Dubeň byl vesele povahy a svými humorem nikoho nezarmoutil. Jednou k němu přišli na oběd hajný a mládenec z Lesovny na Frymburku. Hostinský který právě klobásy masitou v mastici jíval vždy maso a zpravy sousedovy. V kouté světnice na lavici byla pust a v ní na chycena mys. Mládenci nasebe mrkli a když hospodský odešel pro chléb, chytili mys z pasti do mastnice. Když se nabečeli a smali se jak hostinského dobrého. Večer přišli s Lesovny za tmy fortna jsou přadlo řízla brambory s maslem a podmaska. Večeřa velmi chutnala. Když se najedli chtěli za fortnové odkud na tak dobré místo, s podmaští. Ale to mě před chvilí přinesla paní Dubeňová z Dupáčku odpovědělo fortnová. Mládenci se na sebe podívali zbledli a již byli venku, kde chvíla večeře se octnula před prahem. Zde se dověděli pozdě: Kdo jinému jámu kopá sám do ní padá. Všem mládenci se tím dlouho nepochlubili.

Jednou v noci někdo tam silně zatloukl na dveře.

Šenkýř vstal a šel otevřít nečekanému hostu. „Kdo pak to klepe"
ptá se. Venku se ozvalo: „Otevři" mám ti něco dávat a lísk
to romance. Šenkýř kvapně odbourka po klasu, otevřel a zás-
mál mne krejcar obličeji a otopil. Elvírek mu pravda: „Hovno
to chovej a nuky mě ještě jednou a budeme švit." Hospodský
vrátil svoji, který obličej se stoudky a přestal se mu
přibyla chuť na tom zvětšení. Je nespokojen se. Přemýšlí
byl na pultu dlouhém, který v noci vyndal ze stodoly jeho
vlastní obličej a hrozně mu hrozí za dlouhý. Obličej musel se
vrátit zpět do stodoly a ještě k tomu přísně přikázat.
Hospodský se tedy hrozně křivě usmál a lícní hyly
zhrdl mi. Život tento hrozný a shnilý šenkýř se vydal
noc silnice v roce 1872 z Nového Hradce Králové do Hrad-
ního sty Ferdinandova Šenkýřky. Potom se formami jezdil
k Rohoti a zastavil jejich v hostinci, kde byla hodo-
vá kůň se zpravil na Zupuče v hostinci hlučno tak-
vrchu nějaký, protože hospodský nevyměřil a tak aby
majitel vrátil.

Nacka Mucha ze Rai na Zupuče.

Toto dobou výše uvedeného bydlel na Zupuče vzácný hra-
dišťský šindelář Nacka Mucha, který se věnoval hlavně
muzelařstvím na hasičských a mnoho dobrodružných
které prožil vám jako málo kdo jiné poslouchali.
Hostinec na Zupuče vyhořel roku 1898 s Muzeálním po-
zemcem kde se muzikky Mucha také tancovalo. Sprchal k
požáru a divil se jak se to asi mohlo stát. Takhle
to nebylo nic zvláštního, když může k čemu to stávalo
nám často zvláště na Rozích a vrbách, kde prodnes je
dosti starých lidí spálniště a proto, když měl někdo bárek
na spadnutí a nebo když byl zadlužen v mouce tak
nám radili ať se na to vzal za Rai recipis. Stím se

zabýval hlavně Poláčkovými martinskými honičkami, který za
v roce 1900 zastřelil. Takovým způsobem zanikla též „Drupačka“.

(pašeráctví.

Pašeráctví za zlodějství bylo v letech následujících až na
malou výjimku tohoto druhu veselejší a mnohé vraždy nebylo
zaznamenáno. Na Novém Hradku se honem pašovalo a macha
Vl. I., který bydlel na Dupáčce a později v Mezilesí
byl jedním z těchto kasérů. Jeho žena se v tom také vyzna-
čovala, měla rámě a finančním dobře prošlapané. Na Tasov chodil
chlap fyzicky silný a zdatný s nimi měli těžkou práci. Obětí toho
trhovkaře se stal v 1901 r. Drupáčka v Martinek
Josef Poláček, který se vydal na výzvědy, který na výzvědy
[illegible] dále na tento byl zastřelil střelou z
[illegible] na Hradku v obecním domku „Šatlava“
[illegible]. To [illegible] pašeráky nezalekl a pašoval se dál.
Finanční stále [illegible] a v zimě i ve sněhu zakrýt
[illegible] pašeráka se stalo, že pašerák před ním hlouběji
[illegible]. Opak musel zboží nechat ležet a hledal
[illegible] v [illegible]. Jednou pašoval mach pilky stočené do
[illegible]. Musel [illegible] vyrazil z úkrytu a macha již
držel ten co zastřelil Martinka za ramec. Mach se otočil
a jak držel v ruce stočené pilky tak je uvolnil a pilky
se rozvinuly [illegible] financi do obličeje. Zle ho zřídil
a mach za to dostal 18 měsíců vězení. Když si mach
trest odpykal pašoval dále a chodil pánům na ryby.
Nejraději v noci se svící. Ryby to táhlo ke světlu na po-
mělčinu, ji na plochu sekal šavlí. Hajný s ním
pásli až se jim to podařilo chytit. Něco dostal hned a
něco na zámku. Pašoval z pruského cukr, cukrovinky a
petrolej. Na Tasov k Mavánům to nebylo daleko a čilý
pašerák se za hodinu vrátil. Tentokráte kdo vydělal 2 K
(nebo zlatých) denně, to byl zručný řemeslník a koupil

za to hrdě. Vždyť homole cukru měla velká 12 kg, malá 6-7 kg, u nás byl cukr za 35 krejcarů. Na Tasově u Marvanů byl za 26 krejcarů a tak když pasecrák nesl 2 velké homole vydělal 1 zl 40 kr, když cukr přinesl for 32 kr. ou velké ča-
tle. To měl paser za jednu cestu. Tasovská maminka
umělá dobře cizky, měla takový silný hlas a trochu jahody
hovořila vesele, milovala [illegible] ta pasečtům hrála měla
z nich velké zisky a vždycky jim říkala: „Vemte si mnohý
né, ne tam dnes nikdo nikdy není. Ja vam přeju. Vy budete
štěstě jednou naše. A měla pravdu. Jenže ne na dlouho.
Dnes už na jejím místě hrdě „Polaci" a jejich hovězí je
někde v tisi. Hostince se oblíbil za „Polé" zaniknul.

O Božím těle a o vzkříšení.

Velike bývaly průvody o Božím těle a o vzkříšení, hr Nadše-
dechem náměstí. O vzkříšení vyrukoval v kárále sta
zaměstnanci a hasičským ve sbočném se [illegible] dbou
naproti. A když byl hovězí zase hudba doprovázela zbory
k domovu. To bývalo až do roku 1921. Tehdy právě o Vzkříšení
vypuklo požár u Přibyla v Buhoni v čísle hdě nyní bydlí
Fr. Cyrus a stalo se že pohotovost zboru nebyla na místě
a proto od těch dob stálky na průvod nechodí. V letech
1900 a dříve hasiči chodili na průvod o Božím těle. Ze
bylo náměstí až po přijetí průvodu zatarasen hasičským
prapory lezeckými. Uvnitř ohrazení stála vyleštěna
hasičská stříkačka a nad ní se nehnutě stáčel v paradní
uniformě místr kominický Josef Cyrulich. Byla to podívaná
když místr stál jako socha a nezvratelným pohybem
se otáčel obličejem s mírným hrdinským výrazem nejmenší
svátost v monstrance. Když bylo pozdravováno, policajt dal
znamení bílým šátkem a hejrlanč ulicí a nad to

se vypálily tři stavby z hmotdvůr které obsluhoval vzadu u hradu Trembuku hasič Venclík Novotný který si na tomto svěřeném úkolu nechal záležet. Těchto původu byl též vězněm husitský zbor z Ellenbogen tou vzdálenou Patrou. Čtvrtečkem a byl vždy s hudbou přivítán a po skončení zase doprovázen.

Ještě o válce r. 1866.

Za války r. 1866 chystali se tudy přes hranice projet P[illegible] ale vrátili se od Olešnice k Machovu. Proto naše oddíly táhly směrem k Olešnici, odkud jim Prusové uniklí k Machovu. Byli tedy nuceni jít zase zpátky táhli některé skupiny a zastavili přes Nový Hrádek. Byli zde husaři kteří o hasiče napojili koně a pak jeli dále. Přes Doly táhla pěchota k Jaroměři a těšili se z Prahy uhlíčou čepice a vzali [illegible] druhé Prusové byli na Bzance zkáza hradou.

O Bitnarovi Mumralovi a Jarošovi.

V starých časů se také hodně hradlo. Dominik Bitnar v Hradeckých končinách v Bzi byl kaplan. Ubodlával mu sňagr Ferdinand Fišer ? zvaný Mumrák, bydlel ve Bzech č. 16 v Polomlýnech blíz č. 1896 vyhořelo a potom se Fišer postavil zvaný ve Smržovce na Kralupí u Kralupova hostince. Ti často mnělí i tez s nimi Fišerka, mumrákova žena a Bitnarova sestra (* 1846) nějakou vyhlit pradlo a přízy. Stalo se r. 1901, že byla v hoře nad Peklem zavražděna 17 letá A. Suchánková z Mezilesí. Vrahem byl trestanec Jaroš z Borového který již v lese přepadl a po znásilnění ubil. Uby oddělil od trupu a spálil. Tělo pak hodil do řeky Metuje. Srdce vyjmul ze těla visel na smrčku. Zjistilo se ale nalezené mnoho částí oděvu a střevíců, které daroval Jaroš jedné

ženě, která hr přechovávala. Byly tři zavražděné
Nechtěl četník Soch Tehdy nachytal při hradecki
a chtěl hr nechat zajít. Mumrák (Fišerů) zatknul hr
skrývá a žádal četníka aby hr propustil, že mu pomůže
v jeho patrání. Proměnil to byla nabídka lákavá, četník
svolil. Velké hostince na Hradišti v Smečně hr byla chalupa
kterou Mumrák jak investor pr obci vystavěl, kde se Jarš
skrýval. Až tam bude červená kaclonka, bude Jarš
doma. To mumrák poradil četníkovi za ten se dle toho
zařídil. Spatřil červenou kaclonku za chvíli s koně vs-
kočil do baráku. Jarš četníka v posledním chvíli obalil
skočil za dveře které četník otevřel. Tento však zpozoroval, že
je někdo za dveřmi protože mu pole dveřmi vyčnívaly boty
přimáčkl jej dveřmi a zatknul. Před tímto zatče-
ním se Jarš skrýval také na Dupaci ve spaleništi ve
sklepě. Byl ale spozorován a prchl. Sklep kterém byl zasy
pán a zavedeň aby byl kolem jisto. Pod těžkou důkazů se
Jarš přiznal a byl 13. srpna r. 1902 oběšen v Hradci Krá.
Četník dostal povýšení a Mumrák šel do Brzy protože
za hra kdo byl dopaden při vině hradeži. Mumrák - shame
jmenu Em. Fišer prchavel z Hradiše a byl též hradež
příslušníkem. Fišer švagr Bitnar z kraje Žlutic č. 162.
šel na jisto jednou krást vdově Gruberové na Polomy. Vdova
spala na posteli a když Bitnar chtěl lézt oknem do světnice
začala mluvit ze sna: „Jenže dnes já Tě znám, já Tě
dobře vidím. Bitnar se lekl a utekl. (měl 6 dětí 4 živé 2 děvčata.)
Mumrákovi (Fišerovi) byzeleli před r. 1896 ve Vrchl. č. 76
a Mumrák zabíjel hovězí a prasi. Chovali oba hovězí a z
arestu skoro nevycházeli. Byli bezdětní. Dle vyprávění strojníka
Fuky z Zhoře (1957) který byl přítelem jakéhosi cikány na pouti v pohraní Jarše 18. srpna
1902 v Hradci Králové, Jarš vypovídal, že mu dělá po zmáčkutém hrdlo, že to
na něho prší, že ho Jarše dobře zná. Tu se Jarš na dveře otočil, dal jí rychlou
hlavou si nůž od hrdla a zabil ji a potom s mrtvým tělem provedl jaké zjis
tíme. Pře vykonáním rozsudku smrti hovorem, byl vrah Jarš tázán, co jaké
má přání před smrtí. Jarš, pravil své přání, že si přeje před smrtí ještě zmrz-
nout, že to je pro člověka dobré zdraví.

Sebevraždy.

Také byly časté případy sebevražd. Tehdy se ta kůň pochovávali v lese, později na hřbitově v oddělením rohu, straně. Tak v Telá-
kovém lese nebo „u Ptáčku" je pochován nějaký Hvorka z čís. 40
v Dlouhém, našli jej v zachoce prověsného. V žádušní faře les
od Hradiště ke Zrnu je pochován nějaký Švab. Také u Kolaře
je hrob nad mezním potokem. Dnes se na to pole lže tak
že v lese asi pochován. Asi prostě by se lid bal jít do lesa.
V roce 1935 10/5. se zastřelil na svém poli Podbranický Josef
Matěj, o tom je psaný článek. Roku 1932 se oběsil v mezním
stohu v Pekelných lesích hostinský ze Semdraže Josef Mach
a byl po dlouhém hledání dne 24. února nalezen Jar. Štěpánem
z mezního Hradiště. V května téhož roku 1932 oběsil se mladý pekař
z N. Hradiště v ranném č. 3. Vít Klínec a nalezen byl v lesíku
u žádušní fary. Asi za měsíc potom se oběsil Josef Dušek
z Dolů. Byl se vypátrán u krajíce, kterou provedl u Čtrtečku.
V roce 1931 9/4 se oběsil v Jamném v Dlouhém Bretschneider, učitel
z nachodu. Pochován v Olešnici. Také třeba uvést, že se zabil 1946 30/8.
místo v Dlouhém Adolf Balcar z č.p. 20. a to v Olešnici na zpra-
vedlivé č.p. 99 a. se oběsil. Zastřelil se.

Něco ze dějin kostela Novohrádeckého.

Kříž snad stával Hrádek „na farách" tam asi co dnes stojí dřevěný kříž, bývал snad hlavní oltář v kostele. ~~F~~
To bylo asi před r. 1384. Stála tam zvonice pravoběžná Slavníkovská
kolozděná a polodřevěná. Na malém hřbitůvku stával cha-
tový kostelíček. Měl jeden oltář vyjmyčený od Milovedských
hrabat z nového města Hradce. Všichni tito nemel. Tak bylo
před r. 1721 kdy dal ustal nynější prostranný kostel. Dle Lib.
konsistoře v Praze, byla v Hradku již ve 14. století fara a
vystřídali se tu plebáni a to r. 1362-1364 Martin z Hradku
patron Čeněk z Lipé. Matěj z Nymburka patronka abatyše
z Lipé. Jiří z Dobrušky plebán patron Jindřich z Lipé r. 1365-
1367. Dále plebán Všech patron Jan z Lichtenburka r. 1367.
plebán Jiří dříve ve Verneřovicích patron Hynek z Kačic sta
r. 1376. Plebán Řehoř r. 96, plebán Petr z Nekoře patron bra
Štěpán a Jan z
dy r. 1396 pl. Henslin a Foras l. b.
Nekoře patron Jan z Trmberka. R. 1390 darovali asi 30 jiter
pole bratři Jiřík na
Kunera kostelu by mohl se
plebána fařáři vydržovat pan. Fara zaniká v husitských
válkách a byla filiálkou fary v Dobrušce. R. 1592 byl
ze farářem Kněz Vondřej zmiňuje Bohačka. Konec 16 století
nebyl zde duchovní, služby Boží v Hradci a v Novém Hrádku
konal kněz z N. Města až do r. 1641. Byl to luterán
Kryštof Veisner. Z r. 1656 jsou zápisy, že v Novém Hrádku byl
katolický kněz a to páter Ondřej Vrbský. R. 1721. za Jeronýma
hr. Colloredo je zde obnovena farnost a k ní přifařena
hollátura Slavoňovská. K nové farnosti byly přifařeny ves.
Hrádek, Smečné, Rzy, Dvůr Dlouhé, Borová, Jindřichovice, Mezi-
leží, dvůr Bydlo, Bohdašín, Pís, Jestřebí, dvůr Stružinky
Libchyně, Slavňov, Vamberk, Blatkov, Záhraní. V 18. století
je Hrádek městečkem. R. 1787 zrušena v Slavňově fara
lokálie. Desátek farnosti Hradecké odváděl se takto:

Klamor.	43 vajec	2 hlavy lnu	9 koláčů	34 liber másla
Boldasův	62 "	25 "	16 "	46 " "
Mariles	42	50	14	40
Sendraž	25	50	10	26
Jestřeb	24	12	5	20
Blažkov	13	2	3	14
Libkyně	18	6	4	14
Zákraní	18	5	4	14
celkem	245 vajec	165 hl. lnu	65 koláčů	208 liber másla

Kaňkův hatol přistoupilo r. 1687 + 2 1652 lidí a zpovídalo se 343 lidí.
Dne 9. března 1843 shořel kryt na střeše kostela. Zvony I. z r. 1642
II. z r. 1650 a III. z r. 1730 též zničeny ohněm. R. 1847 byly koupeny
nové. Kostel po požáru opraven, dán nový šindelový kryt věže
nastavena a zvýšena. Hodiny opraveny, nové věžní hodiny
R. 1851 byly v M. Hradci pořízeny místo pohřbení dřevěného
činila na hřbitov.

Správa obce.

Naši předkové se usazovali v místech, která jim poskytovala nejlepší obživu. Spočátku tvořili jednotlivé rodiny osady, potom se sdružovali v obce i města. Ještě ve 12 století byl náš sedlák v moci vlastní svobodným majitelem půdy. Teprv při zakládání nových osad dle cizích řádů za posledních Přemyslovců, počala se vyvíjeti robota, zálež. jící v odvádění daní z pozemků nebo z vykonávání smluvené smluvené práce. Volnost a svoboda rolníkova zrušena usnesením sněmu ze dne 14 března 1487, činěk tento na obro ku půdě určitého majitele připoután. Robota tudíž ustavena v válkách husitských, zavedeny patrimonální půdy, vrchnost nad obcí ustanovovala svého zástupce - rychtáře, aby obec s hnusely rychtoval nebo spravoval. Tento byl

zástupcem pana, buď dědičný nebo volený.
Povinnosti byly takové:
Lidi v obci soditi a spravovati a od nich poplatky a dědiny pro pány vybírati z celé obce a na zámek odevzdávati. Též lidi pro práce soudit. Na to musel každý rychtář přísahati. Za to byl osvobozen od všech robot a měl z toho i malý příjem za obyčejné i krčmu. Z pokut mu také něco patřilo. Jeho pravou rukou byl pořádník, to jest výkonný orgán, jehož prostřednictvím obesílal rychtář občany k soudu a nebo honičky do schůzí. Jeho pomocí se vždy na práci panskou, nebo obecní. Pořadník čili posel, obešel honičky s pozvánkou do schůze. Tito zasedali za stůl v rohu světnice a pořadník u kamen aby byl pro ruce. Když jsou všichni honičky pohromadě, vyndá rychtář z obecní jarmary „rychtářské právo" / knihu se černými jako duhy, ta položí je na stůl. Na důkaz úcty všichni povstanou, přestanou kouřit, obnaží hlavu, a řeč se všem hodná rozhodovat spravedlivě. Kdo stanul před právem oslovoval je vždy „Pane rychtáři, nebo přestane právo. Větší záležitosti se projednávaly v hospodě, kde celé právo usedlo u „právního stolu." I při mezních měli honičky a rychtář, svůj stůl vymíněný. O svatbách jednával za zvláštním stolem ženich s nevěstou.
Od r. 1325-1648 spravoval obec dědiný svobodný rychtář
Od r. 1648-1850 rychtáři - obecní starší a dva honičky, kteří byli jmenováni vrchním.
Při schůzích schvalovány koupě, prodeje, přihlašovány dluhy, posledně vůle, opatrnění sirotků a vdov, splátky, vyplacení věřitelů, veden počet o obecní truhlici, úroky žádosti, stížnosti a hned o nich rozhodováno, přijímáni noví do sousedů, kteří dávali příjemné. Tu bývalo veselo. To se se dálo ne po sousedsku, než po právnicku. Projed-

nazvany svatební smlouvy. A smlouvy o pozemcích, výměnek
rozepře o mezníky, k čemuž dnes je zapotřebí soudů, advokátů
notářů, smluv, kolky opatřených. Na to vše stačila stará
prosta kniha rychtářských zápisů. Takovaz se zachovala po
dnes v Olešnici a je 250 let stará.

Vše se vyřizovalo pro zmáchnutí, tehdy platilo ještě slovo
a podání ruky jako úpis s kolky. Soused půjčoval sousedu pod kondicí aby to nikdo nevěděl.

Rychtářské právo je často spleteno s bytovou 55 cm dlouhé
pěkně hůlky a opatřené očkem za remen. Starý rychtář
odvádel právo na konci svého úřadování na zámek vrchnímu a nový rychtář na ně přísahal. Právem dával
rychtář znamení kdy má nálunit. Jiný měl právo i tresktati. Kdo byl pra[illegible] uděřen, směl bytě volen pro
obecnáhr práva.

Obec Bezděla do r. 1780 společně rychtáře s Novým
Hradkem a po tomto roku byla obcí samostatnou.
Po roce 1848 spojena s obcí Dlouhé; Dlouhé jako obec
zaniklo 1777 po zrušení dvora.

Pokud se týče rychtářů Nového Hradku uvádějí se ve
starých spisech co rychtáři.

Roku 1640 byl rychtářem Mikuláš Staňkú a r. 1671
Jan Macocha za souželi byli: Mikuláš Slunich, Matěj Jani
Bedřich Vondrů, Martin, Pavlíka, Matouš Ptáček, Matěj
Ptáček, Matěj Vavrečura, Lukáš Florián.

Obecní starší: Matěj Laštovice, Jíra Přibylů, Vašek
Jukliů, Zikmund Sarsan, Adam Kubka. Vedle těchto
jmenovaných se v Novém Hradku uvádějí. Roku 1851
Jiří Novotný, 1853 Jan Přibyl. To byl v N. Hradku poslední rychtář
Od těch dob si obce představenstvo volily samy a to tak, že ve
dvanáct mužích právo volební zvolili své zástupce, t. j:
obecní zastupitelstvo a to si pak zvolí ze svého středu

starostů a několik radních, ale velikosti obce. Posledním rychtářem
v N. Hrádku byl Jan Půbyl.
Ve Rvech se připomíná 1785 rychtář Jos. Světlík z č. 7.
Půbyl 1800-1814 zč. 3. 1800 Jan Půbyl Rzy 17.
Ant. Půbyl 1823-1831. 1818 Jan Půbyl „ č. 3
V Dlouhém se připomíná r. 1784 první rychtář Jiří Brázda z č. 8., byl
rychtářem do r. 1804, kdy utekl před vojáky do Tasova. 1797 se připomíná
rychtář Josef Dusil z č. 15. (dle matrik) 1798 Jiří B[illegible]da manželka Klára.
1822 rychtář Jan Boš, 1837 rychtář Ant. Drašnar č. 28.
roce 1843-1848 rychtář Fr. Půbyl z č. 23.
První představený pro Hrdlém obce byl r. 1849 jest Hynek Mottl z Rzů č. 2.
1865 představený Em. Hendl Dlouhé č. M[illegible] r. 1867, 1868
1871-1876 starosta Jan Jarš z Dlouhého č. 37.
1876-1879 starosta Adolf Čepelka ze Rzů 23.
1879-1882 starosta František Máder z Dlouhého č. 25.
1882-1886 starosta Antonín Smola z Dlouhého č. 8.
1886-1889 starosta Antonín Vavřina, Rzy č. 15.
V Novém Hrádku [illegible] ze starých zpisů dalo zjistit
Mikuláš Stanička co rychtář se uvádí 1620, Jan Maczka 1687
Jiří Novotný 1851. Jan Půbyl 1853. Po roce si občané volili
starostu sami. Jako první byl Jan Lyčka, felčar a byl
starostou v letech 1860, 1864, 1872, 1884. Byl za lidí ve velké oblibě
Fr. Lepš 1880, Václ. Lepš 1890, Jos. Hyjek 1893-1897
Václav Lepš 1898-1905, Jos. Půbyl 1906, Em. Půbyl 1907-1909
Ant. Lepš. 1920-1923, Jan Jeřáb 1912-1919, Jos. Sedláček 1923-1935
Vid. Sychrovský 1939-1940, Jos. Hyjek 1940-1943, Jos. Fiala 1943-1945

1889-1895 Václav Martinek Rzy 7.
1895-98 Em. Máda Dlouhé 7.
1898-[illegible] Vavřina Rzy 15
1899-1919 Frant. Andrš Rzy 27.
1919-1928 Pet. Vrbický
1928-1945 Ant. Boš Rzy

MNV 1945 Fr. Hartman Dlouhé č. 15
1954 Jos. Novotný " 38
1957 Fr. Koudal " 5 poslední, který umocňuje
dal zaplatit roční léta 1960 4/6.

Bydlení a život našich předků.

Je těžko vypsati život našich lidí při vzpomínce na jejich dřívější bydlení v lesních jámách, doupatech a že se živili tím, co jim poskytoval les, t.j. zvěří a rostlinami. Takový život nedá se nijak srovnati, když se později začali lidé sdružovati a zařizovali si společný život a zvláště s dobou našich předků, v níž žili již jako lidé. Pokusím se dobu pozdější v 15 a 16 stol. Dům býval dřevěný a nelišil se tak, jak se od těch, které se tu dnes ještě dosti zachovaly, trochu opravou zvětšené, ale zachovaly si svůj starobylý ráz. Byla to taková kalupa stavěná ze trámů, zacpávaných na rozích do sebe a mezery mezi nimi vycpané jílem, mechem a přidáváním hlíny i slámou spojenými v jednu směs. Na tomto vystavěl se jeden nebo více. Místo kamen se stavěly pece z nepálených cihel se rožněm, na kterém se postavil hrnec zemitý nebo hliněný, ovšem vypálený a pod ním se zatopilo. Kdo měl bud přímo pec kamenná a nebo z velikého kamene a byl k ní přístup z tmavé síně, která sloužila v neděli za světnici. Tam byla velká hliněná zeď a na ní byl postaven komín čistě z kamene a hlíny, malty. Později se stavěly vedle pece kamna a k nim se postavila lavička nebo lajc pro pohodlí domácích, nebo sousedů, kteří přišli na besedu. Podlaha bývala hliněná. Polic na nádobí, malované truhly, skříně v rohu stůl, židle, dřevěné hrubými obrazy svatých na skle malované jedním i více stavěl kolovrat, snovadla. Chlebová pec se vytápěla ze síně proti kouřmenu. Pec kamenná byl otvor prodlouž

s kolem nich na prostřed stropě připevněný háček na zychlej
ší zvonec prádla. V druhém roku stoje postýlka. Nad stolem visí
petrolejová lampa a v celé na stěně nebo jinde v roku ve stropě
jeliniště je umístěn kříž nebo soška p. Marie. Pro větrání vedle
je otvor - lucfenk. Skříně na šaty a truhly s prádlem nemáme.
Tam se také spávalo. Vzem, když přišel jaro byli z nich ven
Dveře se zavěsily na skobu nebo na klapačku v zimě na háček
nebo rygl. Ve mikýři vystrkali na skládání sena. Střecha
se pošmula z dosku a zatěžovala se kvadrami aby je vítr
nerozhal, nebo nestrhal. Pro přístřeším byl hlavně pro
holuby. Ve stodole z mlatiš od rána do noci se strávil. Snídala
se zelňačka na brambory přesnídávka hrajíc chleba s tvarohem s škvar-
ky. Obědem polévka hrachová na vodě. Večeře ke 3
dělkách mlsu nebo kaše dostávali mlatiči denně. Denně se
umlátilo až 35 mandel - na večer mlatiči ke 20-ti lidem
se zjednaní dostávali pro 30-35 krejcarů denně, a za 2
dny i bochník chleba. Obilí se válo při otevřených vratech
proti sobě, lopatou za dřeva - vrškrabem - proti větru.
Na pečivo se zadělávalo kvasnicemi, které se nosily v lahvi
kách z pivovaru, nebo je nosívala dělnice z vesnice a vyměňova-
la je za máslo na trhu.
Loně byla vystlaná vysoko peřinami. Nevěsta dostávala peřiny
na 2 postele a plátno vlastní výroby.
Také o svátcích se tehdy bylo třeba starat se mnoho zvířat. Dokud
nejezdily dráhy, jezdili pro ně formani až do Lanškrouna
a zde je vyměňovali nebo kupovali.
Muži nosili košile, portinca, pentle, kalhoty, sukenný plášť
kožich obyčejně prostřihý (šubu z lišky) kaftan.
Ženy košile vikovčné, zástěrka, rukávce, kolárek, kabát, vlněné
sukně, barchanky, konopnou, plátěnou, plástěnku, kožichy, králíkový
též sukenný pracháty.
Nádobí kuchyňské, bylo ze chudých dřevěné ve bohatších cínové.

Všude měly kamnové a kotel, dřevěné talíře a mísy, formy na oplatky
vydle k peci, díž, kopist, kovovinové, pařivo, kadičky, škopky,
vany, smaky, necky, káď.
Nářadí hospodářské: sekery, pily, hladiva, pořízy, kleště, kopáče,
rýč, lopata železný sahor; obyvatelé vesnice se dělili na sedlá-
ky, zahradníky, chalupníky a podruhy. Podruh neměl pole.
Ženich dělil obyčejně majetek svým. Na sadě byla postavena
pro statku dědičná. Kterou po smrti rodičů rovněž dědil
nejstarší syn. Tak vznikly chalupy podruhské. Podruhům
nebo sedlákům synů, kterému otec nemohl dáti chalupu
se mělo se věnit pokud neměl vlastní chalupu. To trvalo
dvě léta nebo déle. Vojenčině se nás tehdy nevenovali. Otec
hospodařil až do smrti a pokud žil rodina se nedělila,
tedy, že nevěsta jeho pohromadě. Když zemřely, matka si
dříve při ní žil stůl hlavní se společný byt. Nad před-
ním visívali na věčných místech, neboť Juda jest zde
nějaký obraz, a pestří kouzelníka, a proto práce nám
byla oprava kopka, zvláště když měly k dostatek vnitř-
ních postaví a byly na práce náležitá. Domácí si jak se
dalo a na příkopě stříbrných často se dalo postahem
lískovým a hnůj byl dopravován na zádech v putně.
Mlátilo se cepy, později mlácením mlátičkami, které se
pohánějí koňmi, kterým otáčeli třeba celý den
v kruhu mezi, někdy i 4. Dnes už je to jiné. Ještě někde
snad jsou v užívání, na potah zvířat, ale většinou tato
práce vykonávají motory.
Také domácí řemesla zanikli stroje mnou za mnohá
a lidská ruka je opravdovým zázrakem moderní doby a
slaví člověka aby ušetřila jeho vzdání čas a sílu.
V bližších městech a městečkách žijí se lidé též obchodem
textilním i smíšeným, na venkově ojediněle, pořádku.
V Novém Hrádku za dávných dob býval obchod jediný

a prodávaly se tu svíčky, louče, sůl a tekuté kvasnice. Také tu
bývala snad jediná hospoda, panská hrčma v č.1. která již zanikla
Říkalo se tam v nadchovce „u Přibyla". Později tu byla četnická
stanice a finanční stráž. Jiný hostinec stával se smíšeným na
obchodem a řeznictvím zaklen naproti přes náměstí
také již zaniklý patřil Fr. Lepšovi, pak také na Fr. Lepšovi,
potřetí na Sch. ch. in spekulace a nyní 1930 co obchody
patří dcerám pí. Boženy Jannichové a Ludmily Heritesové
V naší obci byla nejstarší hospoda ve Rzech čp. 3 ve Dvorech
později v Domě č. 8 ve Školní č. 24 ve Rzech na Studnici a v
č. 17 ve Rzech u Přibyla na horní a v č. 18 ve Rzech ve mlýně u
Vavzůna. Ty všechny již dávno zanikly.

Vzdělání a školy.

Bylo dosti lidí ještě v letech 1918-1920 kteří se nemohli
podepsat. Místo podpisu udělali tři křížky + + + na to
bylo podotknuto, že je to znamení ruky toho a toho oka.
Bylo asi starších lidí, kteří ani čísti neuměli a nebo
málo, protože školu málo navštěvovali a nebo málo
do ní nechodili.

Za starých časů se psalo švabachem a učební pomůcky byla tabulka kamenná, kamínek a křídka se
které byly všechny povinné předměty, kterým se tehdy vy-
učovalo. Později se psalo latinkou a články byly psány
švabachem i latinkou. To aby se lidé mohli naučit
novému písmu.

Jak to vypadalo v takové staré škole?
Před 50-100 lety, těsnilo se v jedné třídě 80 i více dětí.
A to měl na starosti „rechtor" s pomocníkem. Nebylo
tolik pomůcek, obrazů a proto učení podle toho vypa-
dalo. A přece z těchto prostých školních lavic, vyšla
řada českých buditelů vynikajících ve světě literárním

uměleckém i politickém. Jak to vypadalo za těch časů?
Slýchali jsme my starší od starých lidí, jak jejich otcové
chodili od čísla k číslu pro sobotálesa k. kantorovi. A jak v
pondělí pro mzdu mu nosívali basu do školy. Škola stávala
obyčejně blízko kostela nebo fary. Byla to nízká nízká chal
lupa, obyčejně dřevěná, pokrytá slámou nebo šindelem. U
školy byla zahrádka, sklad, který musel kantor za deputát
školu udržovat, byla malá místnost pro stanovený počet dětí.
Stůl byval prkenný, postavený stranou. V jedné rohu ve
výklenku stála velká hrubýmská kamna, na kterých se vaři
lo pro kuchyňské potřeby kantora s rodinou. Před lavicemi
byla jedna nebo dvě lavice na stojanech. Naproti v rohu stál
veliký stůl kantorův. Ostatek učebny vyplňovaly dlouhé nena-
třené lavice. Za nimi vzadu stála skříň a v ní na tácku pomůcky
knihy a pentle. V čele na stěně visel kříž s ukřižovaným a
obraz císaře pána, skabiškovaci a počtové tabulky. Dle znalosti
hudby a zpěvu byl kantor hodnocen, a dle toho dostal plat
i místo. Musel umět i psaní not. Metky se v těch dobách
kdy ale za to ve vědomosti. Po klekání nesměl být spatřen
školák na ulici to choval k. kantor pro násl aby se
nepředělil o plném zákazu. Ponaučení k spával ve třídě
zpěv nebo ze tabulí. Již v roce 16ti čteme, že bylo pro pana
lékaře Koupeno plátno na cíchy na nohu pro chudé
ukládací. Dalekohled než škola, byl na tom sám pan
kantor preceptor, jehož pomocník a učitelský ukládací. O
tělem platu se jim řadu let ani nesnilo. Někde dostá
vali méně, někde více. Kantor byl žid ze sobotálesa, někde
k tomu přibyl jarmarkový poplatek, byla to almužna.
Proto se nedivme, že si kantoři museli přivydělávat o mu
zikách, křtinách, veselkách, funusech, poutích v kostele i
jinde. Kantor i škola byly obtíženy nejen státní pohledu
ale i obcí i občanstva. Život kantorův byl hořký a trpký.

Podle zachovalých listin platili bohatší 15 kr. ročně pro-
sluzi 8 kr. Od obce dostával 5 zl 45 kr. Míru toho používal
ne hole hon ské pole a louky, chovalsi kozy nebo hrane.
Také si příživu zlepšoval přespáváním, koledou, psaním 3 hrabe
učil zpěvu, hudbě a zvonil. Celkový příjem učitelův ne-
ně byl 77 zl 11 kr. Ponocníci měli 6 zl. Stravovali se fr
chalupáři.

Dozhárka školy nebyla formou takže dítě chovalo
ar školy jen ve volné době v létě v zimě for šlat a cety
byli doma.

Ke stavbě záměrem musela být založena škola v N.
Hrádku jíž v starých dobách jestě Hrádek již v r.
1362 uvádí se co fara a je známo, že při
farách byly školy zakládány. Pokud je známo byla
škola v N. Hradku až do r. 1875 dvoutřídní v roce 1876
již trojtřídní z prostoze počet žáků rostl a pro třetí
třídu nebylo ve staré škole místa, byla pro tuto třídu
najata místnost na náměstí v domě sl. Zofie Hejzlarové
dnes (1950) v držení rodiny ř. m. Bělobradka, kdež
vyučování převzal zatímní učitel Josef Pižl. Tyž před tím
v r. 1875-6 vyučoval ve staré škole druhou třídu o 125
žácích. Když o velkém ohni 6/7. 1880 vyhořela
i stará škola, byly všechny tři třídy přestěhovány do domu
Fauta Lepše. R. 1886 postavena škola nová na starém
místě. Při místě žactvo rozšířena na 4-5 tříd. Stavba
dokončena 1887 a od 14. listopadu 1887 se v této škole
vyučuje. V roce 1920 zřízena státní měšťanská škola
Nová budova postavena 1923 a otevřena 7. října téhož r.
Pokud známo vyučovali na školách v N. Hrádku tito
učitelé, Josef Novotný řídící uč. o němž vyprávěl můj
tec Ant. Zoš, že choval při škole též krávy a nezbedný
hlouč zamrzal ar Alva. Jeho pomocníci: Klement a Ungrát.

dále Raitr, Nosek, Kutěr, Rais, Pivl, Palas, Vetík, Liška, Jeřek, Plocek, Plach, Sob. Hofman, mne pisatele těchto pamětí mál ředitelé. Heler, Šimůnek, Nemrava, Karůšek, Hartman, Jirsa současně mál též Štěpánek, Kinzurek, Pluhař, Kuchař, Pilař Němček, Kolář, Caporsch, Vejr, Heuelová, Kyslík, Bělobrádek, Rimek. Školníkem ve škole obecné byl Kirsner, Fišer, Vaněura, Ferd. Drašnar (můj dobrůžák) v měst. škole byl Franc. Fiala a Ludvík Štěpán.

Dětská školka vlastní na Horním př. Heritesové. Vedoucí tam byla při učitelka Světlíková, za Novotná. Pomáhala tam Alžběta Přibylová, vdova po zemřelém strážníkovi Jan. Přibylovi č.o. 93.

Vzájemná záložna v N. Hrádku.

Ze starých časů půjčovali si lidé peníze pod úroky a sliby si mnohá dáma, že do toho a tohoročí dluh bude splacen. Tenkráte si lidé věřili. Ale byli tuhé přijavice, kteří se nestydělí brát na úroky i úrok za lhaní třeba úplně do prázdny. Proti takovému jednání učiněna byla hrazkládáním záloženských spolků. V Novém Hrádku byl takový spolek založen r. 1860. Prvním předsedou byl zvolen Jan. Gryga tamní lékař, pokladníkem Josef Přibyl, účtoval se mu záložeňský. Záložna tato sloužila též občanům v okolních obcích. Nová budova postavena byla r. r. 1928 a umístěn v ní poštovní úřad, četnická stanice, obvodní lékař, zubní ambulatorium.

Zvyky a obyčeje. - Nový Rok a další významné dni v roce.

Je prastarý obyčej přáti přátelům a známým k Novému Roku. Děje se tak při setkání ústně a podáním a potřesením ruky. Písemná přání byla zavedena

době novější. Od Vánoc Roku do 3. králů, měla chasa na
venkově volno a nebo se měnilo místo. Na 3. krále obcházeli
přístrojení 3. králové po stavcích. Tento zvyk pomalu
mizí. Ale chodilo těch králů - ne větších vsích nebo městech
někdy skoro mnoho. Vzpomíná se na hrejčí z N. Hradce
Nabeta Přibyla, který byl poctěn touto návštěvou asi po
desáté a když v sini opět zazněl zpěv „My tři králové"
vyběhl ven s koštětem a rozkřikl se na hromovou hlavu.
„Mám republiku, žádný krále nepotřebujem. Že na
žádnou nadílku nečekali jej samozřejmě za panstvo se
tam již vůbec nevkázalo. Dříve však chodili k. učitel s
dvěma žáky, kteří nesli košíky pro dárky, zpívali kole-
dy a kadidlem vykuřovali. Pan učitel psal na dveře
svěcenou křídou počátečná písmena K + M + B se 19..
nou fakturou za letopočet. Za to dostával po grošu
nebo nějaké potraviny, což bylo vítaným příspěvkem
ke skromnému platu. Po vydání nových školských zákonů
koleda učitelů vymizela. Tohoto dne dávají lidé světit
vodu a značky si píší sami a vykropují svěcenou vo-
dou. Tuto nalévají do kropenek u dveří a věnují
se jí při odchodu z domova a návratu, vítají na
svět človíčka a když se s ním loučí. Takto se dělo
tři králové dříve a dle odlitků se většina hodovalo.
Také na hromnice se dávali světit hromničné
svíčky. Rozsvěcely se, když někdo umíral, při ní
se lidé modlili za šťastnou hodinku smrti. Za
bouřek se stavěla na stůl a modlila se při ní
celá rodina evang. sv. Jana.
Na hromnice o hodinu více se v chlévech musí
vrznout, kdyby měl zmrznout.

Masopust je doba veselí a zábav, počíná na

tři krále a [illegible] popelcem. Poslední masopustní [illegible] se zove ostatek. Jsou konce vesele a proto na ostatky bylo hodně veselo a hodně se tančilo a skákalo aby byl vysoky ves. Po vsi chodívali maškary, medvědář, kominík, bába s dečkem a jiné. Provádělí různé žerty, medved byl omotán hrachovinou, kterou mu hospodyně škubali a dávali slepicím do kurníku, aby dobře nesly a sedělý. Na konec zapadly maškarádi do hospody. Tam je pak následovali staří i mladí, aby se naposledy v masopustě vytančili. Zábava končila o půl noci a pak následovala

popelecní středa

konec tancovaček. Ráno putovali všichni do kostela kde jim kněz přijmenul, že z prachu jsou a v prach se obrátí.

Poslední čtvrtek v masopustě nazývají se

tučný čtvrtek.

Tohoto dne se jedlo koblihy, mast, šišky.

V masopustě

bývá nejvíce svatbi v celém roce. Neměli náhodou v masopustě žádných svateb, říkalo se, že to byl masopust prašivý.

Na sv. Blažeje

byl rodinnou povinností jíti do kostela, kde kněz po mši vložil lidem pod bradu svázané svíce křížem což bylo dobrou ochranou proti bolestem v krku.

Na sv. Matěje

Jíje shřívan z koleje. Tohoto dne děti časně ráno třásli stromy a volali: „Volám sv. Matěje, ham nás hlásek dojde ať všude hodně ovoce jest. Také se říká: Najde-li Matěj led, sekne ho hned. Nenajde-li Matějova sekera, najde jistě svíčna.

Na sv. Řehoře

čáp letí ze nuze, žába kuku otevře, každý sedlák

kterých je, který není. Tohoto dne chodívali žáci se svým učitelem po vsi koledovati. Na klavách měli papírové čepice s nichou rožeň, k nabodávání píku, provazem hala tažené ve stropě a píkuš v řadě deklamovali. Na př. Řekne památka se činí, kdy ještě o tomto není každému se zjeví: Kdy své dítky miluje a vede je k dobrému, až je pošle do školy, tam se učí tomu, nejprve Boha znáti svého stvořitele své víře vyznávati, Krista syna Jeho vykupitele. Pak-li žáčka nemáte do papíru něco dejte a neb jeden groš dva, pro ně nechodíte. Z dárku kteří obdrželi, upravila jim při učitelská hostina

Půst.

Mé pořád hody, ale také trochu vždy učívalo naše předkové. To platilo zvláště o době půstní. Tenkrát se přísně na to dbalo, aby byly posty dodržovány. A také v zapovězený čas se nikdo neopovážil jíst maso. Ba někteří si složili ještě půst dobrovolný. Přestali kouřit, pít šnupat až do Bílé soboty hody se slavily vzkříšení. Postní neděle měly svá pojmenování: První byla černá, vlková nebo liščí, druhá prašná sakometná, třetí kýchavná, čtvrtá družebná, pátá smrtelná, šestá květná. O neděli kýchavné dávali si pozor kolikrát kýchnou, tolik let hodlali žíti. Kdo kýchnul třikrát za sebou, ten rok nezastihne. A při tom se říkalo: „Pozdrav Pán Bůh" odpovědělo se pak: „Dejž to Pán Bůh i s tebou. Paní učitelí, když ve škole kýchnul, dětí sborem zvolali: „Pán Bůh rač požehnati."

Na květnou neděli, dávají lidé svěcet kočičky. Kdo spolkne z kostela 3 svěcené kočičky, toho pes nebude celý rok bolet v krku. Posvěcené kočičky dávali se za obrázky svatých

sma jíde za stráň, aby do stavení blesk neuderil. Několik
pramků si ponechali do jídáše a pak z opáleného dřeva uděl-
ali křížky, které s koučkami dávali do podzimních žit
na jaře se probouzejících i do jetelů na ochranu proti
krupobití. Na květnou neděli hospodyně připravují sad-
ného pečiva, aby nezkapekla stromům květy. Touto nedělí
vstupuje se do Pašijového týdne. Středa slyje Škaredá.
Pověrečná o ní říkají: Škaredou středu, nerada předu,
vida s pány, kde se dobřeho snídá. Od zeleného čtvrtka
po celý pátek až na Bílou sobotu dopoledne, zvony mlčí,
říká se, že odletěli do Říma a ministranti místo zvo-
ním klímotí řehtačkami a klapačkami. Též jim chlap-
ci chodí s klapačkami v kříže se postaví a jdou pak obě
na druhý konec, kde se rozejdou. Ženy za dívky polévali
ti skotáka aby byl svěží a na pastvě neusnul.
Na smrtelnou neděli mají děvčata koledu. Děti
chodívají koledu po vsi a zpívají: „Na smrtelnou neděli
z nebe, Letí, letí hodes tak dlouho bylo."
Na velký pátek vycházel hospodář s celou rodinou
před východem slunce na zahradu, kde poklekli a modlili se:

„Šel Pán Ježíš do zahrady
nakloněl své svaté hlavy
na travičku zelenou
na rosičku studenou.
Přišel k němu sv. Petr a Tomáš
a ten milý Pane Ježíši dělás?
Rozbráním své sv. rány – které židé nadělali.
Jednou do boku, druhou do hlavy
třetí do rukou, čtvrtou do nohou pátou do srdce.
Tvorou komunu mě rozumovali.
Kdo tuto modlitbičku zná, rano dřív než snídá,
než dřív, než spát chodívá, hojnú božské požehnaní
nabývá.

Na velký pátek nemá nikdo na poli nebo na zahradě
zemi kypřiti, protože v ní odpočívá Kristus. V lese prý tohr
dne nasazuje kapradí zlatý květ, kdo hr najde pozná
ctje štěstí. Skryté poklady vystupují na povrch a hoří
tajemným ohněm. Na velký pátek, nemají lidé rádi
déšť to prý [illegible] roh mokry a žíznivý. Děvčata navla
vala brzy, aby nachytala míze pr které vlasy rostou.
Když na Bílou sobotu se pálí Jidáš, každý si přiloží
ne svoje polena uváže na řetízek, aby hr poznal a
nevzal cizí. Opálené dřevo se rozštípe dělají z něho kužky
a zapichují do osení.

Pomlázka a barevná vajíčka je pozůstatek [illegible] že v
dob pohanských. Děvčata chystají hojnost barev
vajíček aby mohla se vykoupat [illegible] deln pomlázce, až
přijdou chlapci a pomlázkou jim vyšlehnou zadek.
Někde vstanou hodně brzo ráno, aby je nezastihli hoši
v posteli. Taková se probudí [illegible] studené vody. Po-
tom ji stejně našlehají, aby se jí nedvěcli bledy. P tom
říkají. Pomlázka se ozývá, že mi děvče nevěří, pozě-
nem jí ze dveří do kuchyně, chystejte nám vajíčka ho-
spodyně. Že šlehanci si děvčata nic nedělají, naopak
čekají na ně. Menší chlapci chodí koledu a zpívají:

„Hody, hody doprovody, dejte vajíčko malovaný, nedáte-
li malovaný, dejte aspoň bílý, slepička vám zase snese
jiný, za kamny v koutku na zlatým prouteku také bílý.

1. dubna hledí se lidé poslat „aprílem" a vymýšlejí
se za tím účelem různé vtipy.

Na den sv. Jiří otvírá se zem a živočichové - hmyz vy-
lézá ze země. Kdo ten den najde čtyřlístek, bude mít
štěstí ten, komu hr bez jeho vědomí zasejeme do oděvu.

Na sv. Marka, konala se procesí do polí, aby vyprosila
příznivé počasí a dobrou úrodu. Těchto procesí se za Bakous-

za pomoci účastňovali školní děti s učitelstvem.

Před sv. Filipem a Jakubem večer páli mládež čarodějnice do jsou
dmí, od nichž se zapalují ometená březová košťata a s nimi
kluci chodí řadou a pak je vyhazují do výše. Hospodyně
toho dne uklidily podvečer a nakrmily dobytek do večera dříve.
Zapřáhaly ženy do hnoje, aby nemely čarodějnice dostavení
přístupu, neboť toho dne nejvíce škodí a mají velikou moc.
Pálívaly prý vzduchem naspráv proti na košťatech nebo starých
hrncích. Proto vyhrábaly hospodyně ráno svěcenou vodou a na
dveřích dělaly kříže.

Mládenci ten večer staví svým dívkám před okna s ozdobeným
vrškem vysoké máje, které celý měsíc mají se nechávají stát.
Kdo postavil nejvyšší máj, byl pohládán za nejzdatnějšího
hlapce ve vesnici a chlubou děvčete na jejíž přání máj
byl postaven.

Pálení čarodějnic bylo stíháno a roník stavění mají
často za tuhou zimu mnoho hraných stromů a z obou
často vznikl z přenesených jisker oheň opravdový. Obyčej
ten se však udržel podnes.

První máj – svátek práce byl zaveden 1889 druhou
internacionálou za slavném tehdy roku v Paříži a tento rok
byl slaven dělnictvem 1. internacionály poprvé. Měl být
výrazem bojem za lepšími výdělkem a budoucnosti pracujícího lidu. Posledních léta se v tento den prohlašovala
touha po míru, která prý vzrůstá a je třeba aby celý svět
proklepl a zavrhl nelidské mučení za narodění lidstva
které vždy nejvíce postihlo řady pracujícího lidu, kteří vždy
nasazovali životy pro zajmy několika jedinců, kterým vždy
vždy přinášela bohatou žeň.

Sv. Pankrác, Servác a Bonifác, jsou nazývány ledovými muži, jelikož v této době 12-14 máje, bývají chladné dny a někdy i mrazy. Teprve po sv. Žofii, která prý

byla jejich kuchařkou, není třeba se báti mrazů.
Na Boží tělo pro skrášlení pobožnosti u oltáře, ulamují
vaby ze březové snítky z břízek u oltáře a rasteklorely se
do polí za lnu nebo zelí se slovy: Svatý Jáne, Floriane
chraňte zelí len, aby naň hr. Smeskrály mušky a zajíci
jen. Svěcené věnečky schovávají se pro případ onemocnění
dobytka a pak se jím prokřivují.
Na sv. Vita celou noc pršívá, sv. Vít rozsévá houby
a naléhá krup za klasů. Ráno se děvčata umývají
rosou, aby byla krásná.
Na sv. Janu Křtiteli kukačka předpovídá, jak bude kdo
dlouho žít, bude-li úroda, bude-li drahota a kdy
bude konec žitu. Kuká-li ještě dlouho po sv. Janu Křti-
teli, je to nedobré znamení a věstí drahotu. Proto lid
po sv. Janu Křtiteli obviňuje kukačku: „Mlč za nevoly
drahotu."
Podle přísloví máme na svátek sv. Petra a Pavla.
našim předkům byla prvně v hrozném příležitostí k
přátelské zábavě a schůzkám známých po odbytých
polních pracích, o všem záleží na tom jaké slovíčko,
který člověk nejprve promluví a nebo také mnoho
práce přidá. Poutová muzika bývá vesele ohlížena
zavítá, zvláště od těch, kteří mimo získat větší
známosti a nebo nevěstu než řemesla.
Založil poutovou slavnost bývalý starosta Petr Čtrtečka
na svátek sv. Prokopa a první slavnost poutní byla
pořádána v roce 1928 a zvyk ten se udržuje dosud.
Na den Sedmi bratří, nemá se nikdo v řece
koupati, neboť se toho roku utopí sedm lidí.
Sv. Markéta vhodě srp do žita, to bývá konec
července. Po žních bývají slavné obžínky za slavné
muziky.

Posnění. Za starých časů nebylo mnoho veselosti, protože se nedostávalo peněz a často i na statcích byla nouze, proto se muselo šetřit. Peněz bývalo málo, stačily sotva na kontribuci, kováře, kolaře, ševce, krejčího, bednáře a jiné výdaje. Šetřilo se proto na všem na jídle i na šatech. Ty bývaly jen dvoje a to jedny do práce a druhé na neděle a svátek. Muži nosili vesměs koženky. Nouze bývala někdy i o chléb. Dokud nebyly pěstovány brambory, nadělal někdy prvenkové i hrubý hlad, že lidé jedli pařené paličky jetelové, míchali do otrub mletou kůru ze stromů a z toho pekli chléb. Jedlo se i kopřivy a jiné nezvyklé věci. Za normálních poměrů jídali v létě čtyřikrát denně až do sv. Matouše 21. září. Říká se do dne, že sv. Jiří do jarmary míří a waty Matouš vracuje zakous. Do celého roku muselo se vydržet bez vracení. Chleba se šetřil pro ty, kteří musely do roboty, na formanku nebo na cestu. Doma se to rodbývalo všelijak, obyčejně řepou, kaší, kyselo bylo hrubidlo. Několikrát do roka byla výjimka a to o svátcích, proti ra o posnění. V druhé polovici 18 stol. dostala se do spotřebování i káva ale jen o posnění jak uvedeno ve starých zápiscích. Lidé ji na počátku nemohli strávit. Stýskaly si hospodyňky, že si ji nemohou dovařit, že čím déle se vaří, tím je trpší. Co na ní ti páni mají dobrého. Sežrovaly ji jako brambory, netušíce, že to dobré vylévají na odpad nechávají. Na konec se to všecko octlo na hnojišti. Když potom znaly jak jak se káva připravuje, říkaly, že je to nejhlupější nápoj na světě. Káva se vaří a je černá nuděk do ní dáš aby byla bílá, cigoru přidáš aby byla hořká a cukr zas aby byla sladká. Později se vžila tak, že se bez ní chudina ani panstvo neobešlo a do dnes je káva třebas náhražková hlavní součástí našich jídel. Jak to bývalo o posnících naší?

Stáří se pekli, když nastaly lepší časy jíst v pátek, abyse mohla přátelům z jiných vesnic donésti výslužka a pozvat je přitom na posvícení. Hosté se sešli k slavnému obědu a posvícení se slavilo hospody kde byla posvícenská muzika. V neděli o posvícení ráno shromáždili se občané v kostele a po službách Božích se šlo zase v průvodu do hospody kde bývala hlavní veselá zábava. Cestou z kostela otvíral se ze dvou stran z občanů špalír na jehož konci vyhrávala hudba. Tam byl položen na zemi bílý kapesník a na něj se dával vstupné k muzice od svobodných děvčat, které hrály za pětku v řadě a každá položila peníz na hromádku. Ty byly středem pozornosti snažila se každá dáti co nejvíce. Ženichat platili u muziky jen chlapci, děvčata jen v pondělí v posvícení. A pak se veselo tancovalo až do dvou hodin odpoledne. A večer na nový až do rána. Také se stávalo že následkem většího požití alkoholu, nálada vstoupila do hlavy, jeden druhému nadával děvče z kola a vše jí nadál, jež létaly facky, sklenice židle, světla shasla a z krásné zábavy se vyvinula rvačka kde se vyrovnávaly staré účty které hnučily v base nebo v nenávisti. Dnes máleň posvícení nejvíce mládeži.

Za starších časů se tancovalo při flašinetě a tříla i na boso se od dvířce za dvířka, z krátka v čem kdo přišel se prodírat zlákán zvědavostí při zvuku písničky kterou vyhrával do tance starý flašinetář vojenský invalida. Povolením na flašinet platilo staré, Rakouské renty mrzákům z vojny. Nejvíce takových „šťastných" bylo vidět na cestách v místech kde byla pouť. Jeden přes druhého hrál věrně, melodie různých písních, pochodů, valčíků a kdo šel na pouť již z dálky hrnuly tyto pouťové zvuky všech možných melodií. Za pár krejcarů hrálí až do večera, protože nebylo možno všem vyhovět a každého

podělit, přenes nezbývalo, a nez by jsi dušel na polet byla kapsa prazdna. Také různá jinak potížení lidé tu byli u cest za příkopů ra prosili o příspěvek. Dovedli nechtěli hrát na housle, bavi na pilku nebo bičku vyloudili hrásnou jímavou melodii české písničky. Každý se chytal nějakého co nejvíce vynášelo. Pro slavených chodili vyhrávat až to na gramofon i takaci harmoniky. Umělec se každý zastavil a rád mu podal příspěvek, nevnad jako skromnou tak jako ocenění jeho umění. Někdy i dudáček zabloudil aby českou písničkou povzbudil naši národní uvědomění. Také činnáři a harfenice až z Italie k nam někdy zabloudili.

Novoty. Mizí staré zvyky i tance písničky za hroje. Móda je to nejvíce na ženu. Jejich hrásné dlouhé pletena vlasů vystřídalo mikádo a nebo krátká ondulace. Šaty se snaží ne všem nosit muži a někdy není pod nimi ani ústrojem k rozeznání. Po druhé světové válce nosí mužské nejchudší kalhoty ve spodu jež v sukních nechodí. Dovedou se krásně nalíčit a barvit rty a nehty. Hrubší látky vymizely a dlouhé vlasy jsou úhledné účesy šatičky u mužitky velké výstřihy i záda do poloviny odkryta jsou aby to lákalo co nejvíce mužské pohlaví.

Svatém Martině platával se vrchnosti určený nárok. Také pouzení z pastýře dostal housátko. Pastýř dostával z 1. husu 4 zejtlíky vinu a co se sešlo přes určenou míru to si spotřebovali a slavila se tak zvaná „bílá svadba". K ní měl pastýř povinnost přihnat hospodáři Svatý Martin přijíždí na bílém koni a husa prý nejlépe zpívá. Podle její kobylky se soudí kvalita zimy. Bílá znamená zimu tuhou, šedá příhavou.

Sv. Cecilie patronka hudby uvaníá posícení nastává advent a nikoho nenapadlo, tento posvátný čas znesvětit.

Ještě na sv. Kateřinu 25. list. se někdy tancovalo, ale pak už byl konec. Říkala Káča Barce, nechme tohr tance. Vesnicí dobře nedělají zábavu, kdy je to napadne. Třešňová snítka utržená a udržovaná ve vodě v teple ve pokoji se sv. Kateřiny do Štědrého dne rozkvete.

Též o sv. Barboře dělávala děvčata třešňové větvičky, které o vánocích rozkvétají. Říkalo se jim „Barborky".

Sv. Mikuláš je vyznáním pro děti. Obchází s andělem a nosí stavení a dává dětem nadílku a nebo pohlaví rozpustilým, že je čert vezme sebou do pekla. Někde nadílí [illegible]

Sv. Lucie 13. pros. nocí nupje ale dne nepřidá. Co nás při za dveřmi nejhranější svátky v roce

Vánoce kdy každý chr tajně k rodinnému krbu byť byl kraj světa vzdálen. V dnuté čase naši předkové slavili slunovrat. Měli v zemi zavařený kůl a kolem něhr znamení, kam až stín jehr se pohyboval. Když vyhlídka a stráž na kůlu vyhlásila, že stín jehr postoupil zase dr předu s jistotou šla to oznámit celé vesnici a nastala slavnost Slunovratu.

Hlavním dnem na který se nejvíce každý těší je Štědrý den a večer. Je to den kdy každý si připomíná a nebo si má připomenout, že zavdala se lidstvu láska a že ona dovede jedině napravit na světě mír a spokojenost. A kdo se snaží tuto lásku projevit, koupí a daruje svým drahým a dá pod vánoční stromek, který je symbolem těchto svátků lásky „dáreček" aby způsobil radost a ukázal lásku tomu komu je dáreček adresován. Jsou pak svátky radosti i žalu. Kolik lidí prostihne neštěstí, kolik jich úpí v nemocnicích, ústavech a kolik jich je postiženo ztrátou drahých, vždyť smrt si nevybírá a postihne kdy dojde její chvíle. Proto se každý zamyslí a zahloubá při stě-

štědrovečerní večeři se raduje se z toho, že rodina se sešla ve zdra-
vém pohromadě a uvažuje, zda tak bude rok a co přinese
příští. Na štědrý den se držel přísný půst. Rodiče
těší hladové děti, že uvidí zlatá prasátka. Stará se Betlémy
znázorňuje narození malého Ježíška a každý s dychtivostí
čeká, co mu as Ježíšek nadělí a nebo jaké překvapení
udělá svým dárečkem. Pekou se vánočky a připravuje
se štědrovečerní večeře. K snídani bývá ovesná kaše
s česnekem a se dne se pekly topinky a mazaly česnekem.
Večeře se podává hned jak vyjde první hvězda. Na
stole nesmí chybět chléb, houbník, hrách, ovoce, vařené
houby a někde i ryby. Také káva, čaj a vánočka ne-
chrání. To vše v době nuvejší. Večeří se obyčejně při světle
zapálené vánoční stromky. Kapr na štědrovečerní tabuli
každému nejkrásnější chvíle v životě strávené v kruhu
své rodiny a nebo svých drahých. Posvátné ticho při-
pomíná, co dovede na světě připravit láska a kam
spěje nenávist. A proto si přejme, aby vánoční
hvězda, jako symbol této lásky, pronikla do všech
lidských srdcí a rozhnala na vždy to co lidstvo od
sebe rozděluje. Když se rozžehovalo světlo o štědrém
večeru, každý hledal svůj stín. Kdo měl velkou hlavu
říkalo se, že bude zemřelý. Pouštěly se ořechové skořápky
po vodě, komu plavala daleko, půjde do světa. Děvčata
házela přes hlavu střevíc ke dveřím a dle toho soudila
půjde-li ten rok z domu, obrátí-li se špičkou a nebo
patou. Kdo prořezal jablíčko a měl hvězdičku bude
zdráv a kdo našel křížek, bál se, že do roka zemře.
Po večeři a v teple milém posezení a rozhovoru rodin-
ném, svobodná chasa se strojila a vypravovala na půl-
noční. Děti si rozvěšovaly svázané šátky, chlapci kalhoty
s podvázanými nohavicemi po rzdích k oknu a stou-

částku očekávali, až se vyspí co hodně mít od Jezulátka na-
dílem. Bývaly to obyčejně ořechy, fíkyy sušené švestky, jablka
hrušně ořechy, nebo na zimu teplé části oděvu: rukavice, ná-
tepničky, šálky a pod
Na sv. Štěpána, bývalo zvykem, že hospodáři nakrmi-
li sami dobytek ještě dvakrát. Pak se zapřáhlo do vozu
a nebo dva koně a projezdeli se kolem, aby byl v zdraví.
Na „mladátka nemají ženy píti, kterému zemřel
dítko.
Na Silvestra, konec starý rok, sousedé chodí do hostila
na pobožnost prodchování starého roku. Večeří se schá-
zejí, aby pospolu rozjímali a nový rok uvítali. Dějí se
tak většinou v hostincích, kde jsou pořádány silvestrské
zábavy.
To je okruh zvyků a obyčejů celého roku. Jsou to zvyklosti
nepatrné zbytky, většina jich zapadla v moře zapomenutí
Naše zbytky abychom je zachovali před zapomenutí
Pro zajímavost některé uvádíme:
Kdo chce prodat dobře dobytče, nechť je potře
cibulkou která se nemá trhat holou rukou.
Snese-li slepice malé vajíčko, má se přehodit přes
chalupu protože přináší neštěstí. Je prý v něm zárodek.
Také vytrčený zub se má hodit přes střechu. Děti ho
házeli za kamna a říkali: Dej mi myšák železný, dám

Naši předkové byli značně pověrčiví. Nedovedli
si některé jevy vysvětlit přirozeným způsobem a
proto je připisovali tajemným silám různých věcí
rostlin zvířat i lidí. Mnohé z nich pak přestaré a
zachovaly se v dobách pohanských. S postupujícím pokro-
kem a vzdělaností pověrčivosti ubývalo a dnes sbí-
ráme zbytky abychom je zachovali před zapomenutí
Pro zajímavost některé uvádíme:
Kdo chce prodat dobře dobytče, nechť je potře
cibulkou která se nemá trhat holou rukou.
Snese-li slepice malé vajíčko, má se přehodit přes
chalupu protože přináší neštěstí. Je prý v něm zárodek.
Také vytrčený zub se má hodit přes střechu. Děti ho
házeli za kamna a říkali: Dej mi myšák železný, dám

dívka svý hostěný. Aby dítě mělo pevné zuby, má být vytržený
od nastán a přibit sundeláčkem do kamene vlašského vrchu.
Rodíná-li hospodyně malý přes cestu, má do ný nalít
trochu vody a pozapadu slunce přidat trochu soli.
Přeběhne-li zajíc přes cestu, znamená to nepříjemnosti a
je lépe se mátit.
Kometa na obloze věstí válku, hořkou, neštěstí.
Je-li kdo uhranut, má se utřít podolkem ne košile.
Na pekáč jsme vydělaný má se třikrát naplit aby peníz
přibýval.
Uvadili se ne stavení kad, přináší štěstí.
Kdo slyší kukačku poprvé kukat, má počítat kolikrát
zakuká. Tolik roků bude žít. Při tom má poklepat na
kapsu, aby se hospodařili penízce.
Rovněž, když se objeví na obloze první srpek měsíce, má
se v kapse zmít nebo cvikat penízi, aby se člověk dařilo.
Když se jara poprve zahřmí, má se vědmout něco těž-
kého, aby byl silný.
V pátek se nemá péci chléb, prý se nedaří.
Oheň bze od stavení odvrátit, když se proti němu vyrase
stromem obrácená dříž.
Také se oheň uhne tam, kudy utíká šestinedělka.
Když hohrká slepice, věstí neštěstí a má se jí utnout
hlava.
Pátek a 13. znamení smůlu, proto tyto dny se nemá
nic podnikat ani jarní práce začínat.
Proto krupobití se vyhnáčelo prutlo od chlebové pece.
Od uříknutí chrání červená pentlička.
Kdo se chce zbavit hnilých ok má šlapat bosou nohou na
prutlo.
Dojí-li krávu hoch, je jistě očarována.
Za bouřky se nemá nikdy stavět na práh nebo k oknu.

Na blesk není radno poukázeti, protože se otvírá nebe.
Na Boží duhu se nemá ukazovati, aby prst nevyrostl.
Dlouho věřili lidé, že je možno bouře nemocí zabraňovati.
Střepiny se dosud zavěšují.
Prosa z oběšeného přináší štěstí, rovněž věnec nevěsty, je-
telový stéblíček, prastrkova a jiné.
Nevěsta při svatbě při vzití k oddavkám do kapsy chleba a peníze.
Svrbí-li tě dlaň, budeš brát peníze, pravá bude ti platiti.
Svědí-li tě levé oko, nenadíváš se, pravé zase rád.
Sen o vejcích znamená neštěstí. Naši předkové velmi
snům věřili a snáře obsahující výklady snů byly u
nás v velké oblibě. Pokud nebyla zrušena malá loterie
prosáčci množí na své sny spoustu peněz.
Prší-li stromům do květu, padá nuda, zejména vyvrá-
cely, mezi deštěm slunce, zlehne se mezi květem spousta
hmyzu.
Matka, která zemřelo dřeku, nemá jísti jarního ovoce.
Vnuče nemá nikdy chodit na hroby, neboť si snímá
přináší domů, rozvzí.
Smetí se nemá vymetat přes práh, vymetá prý se štěstí.
Do dávka vnitřek nad zemí má se sítí a sázeti, když měsí-
ce přibývá, ty rostliny, které mají užitečné části v zemi
zase když měsíce ubývá.
Kdo spatří nebo potká pro ráno starostlivému, bude míti
celý den smůlu. Když mladé děvče zamete to místo,
Stolek na kterém stál hříbek při zaopatřování nemocných
chrání od ohně a hnilí.
Zloději dobře míti při krádeži v ruce ukazováček z dítka
které se narodilo mrtvé.
Němci myjí se stavení vždycky, když na den svat.
Mikacia napíše na všechny dveře i na humnách: Dnes
je den sv. Mikacia, den ten všechny myjí z domu ven.

Také přáby se plávaly zabalené v hadrech do rakve k matčinu aby se z domu vystěhovali. To je malá část pověr kterými naši předkové věřili.

Lidové léčení.

Také různými bylinami se dávala přednost a někdy znela opředené že mají zlatý vliv na hojení ran a nemocí a také k praní prádla: Není na světě bylina, aby pro něco nebyla. Měli proto zásobu kořenů pro případ potřeby. Kořenů které u nás nerostly přinášeli kořenáři ku příkladu pustkovec, arnyku, heřmánek atd. Užívalo se: Proti kašli mateřídušky, lípový květ plicník lékařský, žebříček, jitrocel, bílý bez, vlčí mák, meliso, jahodové listí, řepíček, ibišek.

Proti suchotinám: chrpa, aloe, cendelín, žanyhl prse vrb, plicník, květel, květ čekanky.

Proti bolení žaludku a průjmu: borůvky, totem, hrušky sušené, jitrocel, rozemletá semínka.

Proti zimnici: opych. Proti zimě: trasa - frasa.

Proti bolení v kříži: kořenník - šalvěj.

Na rány: divizna malokvětá, prasové listí, merlík, řepík celý - kořen, svatojánské kraví, mořská cibule, list aloe, jitrocel, arnyka naložená v líhu, žanyhl sušený a na prášek utlučený.

Na otoky: bedrník, podběl, mladé výhonky smrkové, rozrazil - potočník.

Pro sbírání: chudobka zmen, štovík rozpařený, hnědé semeno, šalvěj, lébeda utlučená.

Proti zlí: květ pivoňky, vrší bán, hadí kožilka.

Proti bolení hlavy: kořenové listy, stonkové listy, okrajch okurky, syrové brambory, podběl, přikládají se čerstvé.

K léčení dobytka: nemůže-li se kráva otelit na prý

se uvařit andělíkový kořen a za hodinu potě, co ho kráva vypila se otevře. Když dobytče naběhne, má se mu dát pít rozvedená voda na hašeném vápně.

Olej s vápennou vodou je dobrý na spáleniny.

Aby se kráva běhala dobře účinkuje odvar andělíkový a to v pondělí na ráno. Při zácpě dobytka pomáhá černobýl To je zatím lidové léčení.

Domácí obřady našich předků.

Křtiny a péče o dítě.

Již před narozením dostává matka mnoho dobrých rad, aby si neublížila. Tak nemá se chytati když se lehne za řádnou část svého těla, aby pak nemělo dě-
ťátko na tom místě znamení. Z těhož důvodu nemá se dívati na požár. Nemá prolézati ani přelézati ale raději nic obejíti. Do sklepa ani na pole nemá chodit aby se nedržel hmyz a myši a na poli nebyla nezdar způsobena. Na vůz je hospodář nerad běře, že prý se mu spotě hně, a když se tak nemůže odříct, má takovému dát hnůj něco sežrat ze svého hlína.

Když se ditátko narodí, položí je porodní babička pod stůl, aby ho divženka nezamečnila. Bylo zvykem dítky balit v peřinky přitažených k tělu. do peřinky a tuto povijanou pevně sešněrovat. Kadeřka mu nikdy na hlavě neschovala aby mu vlasy neodstávaly. Při volbě jména se dával pozor, aby se nedávalo nepěkného jména, to je aby se jménem, který nezdravce přišel, aby mu pak v životě nešlo všecko naopak. Rádo mu dávalo to jméno, které se přineslo. Kmotr ani kmotra nemají kmotrovství odříkat, aby nebylo dítě nešťastné. U toho kdo odříkne kmotrovství se každý zvlášť otřese. Kmotře dávali do vínka vždy stříbrný penízek, ten pak

zavěšovali na hrk dítka, když je matka odestala. Matka dostá-
vala „dr kouta" od kmotřin i příbuzných různé dárky, našaty
nebo něco pro hospodářství. Na štědrý den se nemá dítko odstá-
vovat. Je to den štědrosti a lásky. Nemá se tedy nikomu nic
brát ale spíše dávat. Nepokojný ve dletem vařívali nevzrum-
né matky mnohdy, nebo namačkaly cumle dr kozálky, aby lépe
spalo. Nedomyslily si uvědomit, že je tímo mrzačí. Dorostá nesmělo
dítko prudounit aby pak nemělo příh. Do té doby nesmělo jim
také stříhati vlasy a nehty. Ty jim maminky rukovaly.

Příprava ku svatbu

Naši lidé si spíše nepodili, že není dobře, mutit dítky dr matho
ke překot přání s osobou která jim není pro chuto k dlouhé
vlohuchtivosti, vědouce, že takové manželství nemůže být šťastné.
Většinou jim ponechávali volbu dle jejich srdce. Pokročila-li zná-
most tak daleko že měla být svatba, vypravil se otec s ženichem
na námluvy v neděli k rodičům nevěsty, kde se vyjednávalo
o svatbě, věnu a jiných důležitých věcech. Za dob roboty byly
spisovány svatební smlouvy v kanceláři vrchnosti a zapisovány
do knih. Stávalo se také, že přímo nic nevěsty, patřila vrchnosti.
Knihy o svatbách jsou uloženy v archivech. Smlouvy musely být
op třeny 30 kr. kolkovné a uvádělo se v nich co kdo z které strany
dostane na penězích, dobytku, lnu, plátna a jiných věcí
do hospodářství. V dřívějších dobách dostávaly dcery věnem i hned
pr hráče a výbavu která sestávala z jedné soupravy na postel,
šatstva a dřevěného nádobí. Šaty stály 4-7 kop. Syn dostal předem
hned při něco na svatbu, hovězí, přenici, kone, žita, tele nebo volce. Ze
starých spisů je patrno, že jen zřídka se pomýšlelo na svatbu,
dceram nic. Bylo totiž původně strojena svatba jen u ženicha.
To se během času úplně změnilo. Nyní se platí svatba jen u ne-
věsty. Výbavu měla nevěsta uloženou jen v truhle a tu si pak ne-
věsta odvážela do nové domácnosti. Na penězích dávala mno-

hr nedostávala, často jen asi 80 zl i méně. Za dob roboty ženili se jinoši velmi mladí, aby uniklí vojenské povinnosti. Nevěsty bývaly často nedospělé, šly příkladně ve 14. letech a s dětskou radostí se těšily na svatbu protože dostanou nové šaty.

Poslední služba umírajícímu a úcta k hrobům

Kdo se chystal nastoupit poslední cestu všech lidí, hledělo se smířit s Bohem i lidmi a uvésti do pořádku záležitosti majetkové. Poslední vůle se dělá před právem to jest před rychtářem a konšely jež nějž si nemocný sám poslal. Stávalo se též, že hospodář napsal si kšaft sám a přečetl ho před právem, častěji to psal rychtář, nebo obecní písař kterým zpravidla byl ve větších obcích učitel. Kdo zemřel bez poslední vůle, tu byla nutno majetek zcenit a od hadnout od několika rychtářů ze konšelů ze sousedních obcí.

Umírajícímu se staví do hlav hromničku a přítomní se modlí za šťastnou hodinku smrti. Trvá-li zápas se smrtí moc dlouho, kladou nemocného na zem na rozdělanou slámu. Odlétající duši je třeba otevřít okno, aby měla volnost, jinak prý bloudí po světnici a musí vyslechnout pláč a nářek rodiny. Pokud je tělo vláčné, zatlačí se mrtvému oči, umyje ohobolí, tělo umyjí a ustrojí. Na to mu dají šátek naměkčený v octě přes obličej aby udržel barvu. Brada se podváže aby ústa zůstala zavřena. Ujistí se člen rodiny ohlásí smrt hospodářovu dobytku, drůbeži a včelám. Při té zprávě, musí dobytek vstát a včelám se zaklepe na úl a oznámí: Včličky dušičky, hospodář vám zemřel. Mezi tím hlásí nemocná celé družině, že dobytčí zemřel. Bohatému vyznání: „Pole louky, lán" a chudému: „Jen s nim tam, jen s nim tam". Mrtvola je 3 dny vystavena buď ve světnici nebo v síni obklopena svíčky a květinami. Přicházejí známí a zpěváci a za svítání dlouho do noci se modlí a zpívají. Bylo také

nyhem, bylci u mrtvého na stráži po 3 noci. Hlídač byl dobře pohostěn, aby mu nebylo smutno.

Třetí den je den pohřbu, přicházejí příbuzní a známí, naposledy se se zesnulým rozloučit. Naposled ho pohřbívají a na rozloučenou mu dávají do rakve obrázek a věnují tichou modlitbu. Přes poledním je pohřební občerstvení. Potom je rakev zavřena a vynášena na příbuzným. V kolátuře Novohradské se v ní hat kněz obyčejně přikázel pohřbívání přírodní napřed před hostel, nebo na náměstí k mariánské soše - ke statuli, kde rakev vyhodil a vzal přímo do hostela. Do domu smutku přikázel vyhodit rakev ven ven vrátka. Od času příchodu faráře Hlouci, chodí hned napřed rakev do domu smutku i do těch nejodlehlejších míst pravidelně. Při vynášení zemřelého, dělají se s rakví na každým prahem 3 kříže a v tu chvíli i dobytek musel stát, aby se tak s hospodářem rozloučil. Rakev se položí na vozy nebo na vůz a v průvodu se nikdy cestou poledním za zpěvu nebo hudby ke hostelu. Po všech obřadech v kostele se nikdy na hřbitov k svému hrobu a položena na 6 tramic. Po krátkých modlitbách a slovech útěchy, spouští se rakev do hrobu, za vyzvánění hudby a zpěvu písně poslední. Při odchodu házejí se na rakev 3 hrsti hlíny nebo také květiny. Při pohřbu jinocha nebo dívky, vystrojili rodiče mládenců a družičkám hostinu jako o svatbě. Po té hýrala muzika.

Nebožtík hlídá hřbitov, dokud doby, kdy by nový nebožtík vyhnal. Hrob lakomce, se dle lidového názoru propadá, neboť ani po smrti nemá dost. Porodilce dítko nemá matka příliš naříkati, aby se toto v nebi netrápilo. Do roka nemá matka jísti ovoce, jinak by dítko v nebi žádného nedostalo. Na hřbitově, nemá nikdo trhat květin ani k nim čichat sic pozbude čichu. Svátek mrtvých slaví se 1. listopadu a to je svátek všech svatých za duších. Tyto dny hřbitov hýří světly a květinami a každý se snaží aby navštívil mrtvým

vzpomínku a navštíví hrob svých drahých. Říká se, že na hrobech
planou světla lásky. Zčásti zde skrsne upravené rovy, na které
se nezapomíná a celé léto hýří pestrou směsicí květů. Jejich
úpravou vyjadřují pozůstalí vděčnost zesnulým. Ale holík
hrobů zde zříme, které jako popelky se skrčí mezi ostatními
a jejich jediným ozdobou je zelený trávníček a prostou chudobkou
někde i matičkou usadila se na prostém rově, jako
by chtěla lidem hlásat, že zde odpočívá tělo, které kdysi
bylo zapojeno jako článek v řetězu lidské společnosti a
svou prací přispívalo ke vzájemnému spolužití lidí ve
prospěch všech. Jak trapně dojímá pohled na tyto osamělé
hroby. Snad by si opravdu zasloužily, abychom nás nebylo na
ně zapomínalo. Vždyť každý si zaslouží, když přinutí
poslední pouť, aby mu byla projevena vděčnost a úcta. Již není nikoho, kdo by o příbuzných mohl ozdobit rov
zemřelého, bylo by nás mnoho, kdybychom se někdy o tyto roovy starali. Jak by to bylo krásné, kdyby celý hřbitov se proměnil krásnou zahradou, kam by každý chodil s posvátnou úctou, kde
v klidu by se mohl zamyslet vzpomínkám a nebo hledat
klid tam, když člověk je postižen bolestí a utrpením, které
osud někdy vložil nám na bedra.

Hřbitov náš je rozložen kolem kostela sv. Petra a Pavla
v N. Hrádku, větší část na svahu k Bukovci, kde se také
vyhradně pochovává. Dříve se pochovávalo na šířé kolem
náměstí, ale snad ze zdravotních důvodů bylo od toho
upuštěno. Na náš hřbitov se pochovávají zemřelí z
těchto obcí: Nový Hrádek, Smečné, Tis, Dlouhé-Bory, Bydlo a
od r. 1937 Borová, kde si postavili kostelík a mají hřbitov
pro Borovou svůj. Již několikrát byly činěny pokusy o přeměnění
hřbitova v N. Hrádku, ale vždy selhaly, protože půda je pod
povrchem skalnatá.

Robota.

Za práva narození a občanské svobody, musel náš lid vésti těžké a nekonečné zápasy. Proto je třeba tyto časy lidu připomínati aby chom my ani budoucí pokolení nezapomněli, jak těžký byl úsek předků v obách směrech. Vzpomínky na nekonečné útrapy a utrpení, je si třeba stále připomínati, abychom prožívajíc časů se opět nedověděli. Nikdo z nás se nedovede učinit předtuchu o tom, co musely naši předkové před 100 lety snášeti. Do 12 století, byl náš sedlák ve vlastě svobodným majitelem půdy, kdy již v Německu byla poroba. V 13 stol. pod záštitou posledních Přemyslovců mikali páni Němci, proniknuli jich šlechta přála si vždy větší a větší moci nad stavem rolnickým osobním. Z původní řemeslné roboty, kterou platil lid vrchnosti náhradu za ochranu a nářadí již vyhnaná pán nad poddanými proti nepřátelí, přála se vyjíst robota panská. První zmínka o důležitém poddanství sedláka dál se za Karla IV. zavedením patrimonálních soudů, jimiž uděleno byla vrchnostem soudní pravomoc nad poddanými, osedlání na jejich statcích. Vítězstvím šlechty na Lipan, pravomoc její rozhodnutí a nastala robota nezměrná. Poddanství byl zákonem prohlášeno a volné stěhování z panství na panství odňato. Tak nastala tak zvaná robota, která přišla v úplné neobmezitě. Tato robota jevila se v dvojím směru a sice platy trvalé k selskému chalupám a gruntům a výročním a platy běžné které platili sedláci vrchnosti ze zadělávání gruntů, z nichž majitelé upadli a které kdysi byly. Robota byla velká i malá. Velká robota zůstávala vedle stálého půlletního poplatku z vykonávání různých hospodářských prací jako: orání, svážení hnoje, setí, sečení, prací o žních, sázení okopávání zeleniny, česání vosy, chmele, třesně, tření lnu a konopí, dělání stříní a nadělávání příkopů. Tyto práce trvaly v postupu po celý rok.

V XVII. století, byla osmerá robota až do války třicetileté na 1-2 x týdně a pracovat-li sedlák více, bylo mu to placeno. Po válce třicetileté, robota trvala 5-6 dní v týdnu, takže na

svém musel sedlák robotat v noci nebo v neděli a aby jeho poseunky neležely ladem, musel do pluhu zapřahat ženu a děti. K velké robotě byl sedlák vázán, nejen sám osobně, nýbrž též celou rodinou s čeledí mužů od 18-50 let a ženy od 17-50 let svého věku. Děti od 13-18 let musely pásti, nebo jiné lehčí práce vykonávaly. Přes to museli sedláci platit velké daně, které s velkou přísností byly vymáhány a proto mnoho lidí opouštělo své domovy a raději se živili žebrotou, než by denně měřili hlady. Kromě toho museli platit z mlýnů, hospod, živností, řemesel za smluvený vyměřený atd. Po válce 30 leté byl sedlák celé zánovský na všechnosto a nařízeno mu bylo aby nosila když chtěl něco provozovat, že ani nadané hry syna, nesměl dát na studie. Došlo to tak daleko, že všechnost převzala veškeré obchody, živnosti a sedlák byl nucen veškeré potřeby u ní kupovat. Toto vydírání došlo tak daleko, že za nezaplacené platby, ženám stříhali vlasy a prodávali a nebo i jinak tělesně trestali. Kromě těchto útrap dostavily se i náboženské protireformace, t.j. že nekatolíci byli nuceni přijímati náboženství katolické, následkem čehož se mnoho lidí ze země vystěhovalo, aby svou víru nezradili a vyhnuli se násilí. To byly příčiny, že se lid bouřil, což se bez krveprolití neskončilo. Mnoho sedláků bylo jato, prověšeno, zařízlováno, prostrženo, uřezány jim uši, nosy jako na Opočensku. Povstalcům, dávno ostré nařízeno, že kdo se nechtěl obrátit na víru katolickou, musel do 6 měsíců majetek odprodat a ze země se vystěhovat, což se dělo na Opočensku, Novoměstsku a Náchodsku. To vše vedlo k velkému vzbouření 7.3.1628 proti němuž vyslalo bylo vojsko Valdštejnské. Vzbouřenci padli do zajetí a mnoho jich padlo a nebo jiní hledali spásu v cizině. Následky toho byly hrozné. Za války 30 letí, kdy k nám vtrhli Sasové a Švédové, byla mnoho statků a vesnic vypálena a lid hledal spásu v cizině aby tam našel trochu klidu za cenu jakoukoliv. Ti kteří zůstali znášeli hlady, nebo kvůli těchto hrubých robot. Švédové zemi

splundrovali hrozně, ba i hroby v kostelích otvírali, mrtvoly vyhazovali
pro penězích a pokladech pátrali. Lid byl hlídání, dráhy a mýtné-
hýry aby nemohl dáti z panství, a byl mocen přistoupit na víru katolickou.
Za Leopolda I. 1680 byla robota na 3 dny v týdnu omezena. Leč
zase pak jitření mezi lidem nepřestávalo a došlo znovu k velké
mu povstání. Kdyžto majitelem Náchodského zámku gen. Piccolominim
bylo spůlačeno, byli vůdcové podle cest pověšeni. Následkem toho byla
opatřen proti nekatolíkům ještě krutějším a proti kacířským učitelům a
kazatelům stanoven trest na hrdle. Aby tomuto pronásledování byl konec
učinil se nekatolíci ku králi Pruskému o pomoc. Za to ale vojáci
vesnice ubytovaní osadníky trýznili. Dříve jmenující pry hospodáře za vlasy
tahali, do obličeje tloukli, kouřmi lomením mezi prsty bývali a ti
kdož se vzpínali dali do nahá svléci ke stanici přivázali a holemi
tlouci až krev z nich stříkala a kusy masa padaly. Následkem
toho opět mnoho lidí prchlo do ciziny, ale místo to tak hladce pro-
tože vojsko hlídalo a kdo byl chycen zálěžením a domucen ke kato-
lictví. Král Pruský Fridrych II. vyslyšel prosby lidu a dovolil Če-
chům aby osídlili jeho neobydlené části země. R. 1738 navrátil lid
opět odepřel poslušnost, která zase byla vojskem potlačena a
mnoho lidí zajatcovány. Mezitím zemřel císař Karel VI. a nastou-
pila Marie Terezie a za ní král pruský Bedřich II. vtrhl do Slez
ska a Čech a zde hospodařil hůře než Švédové. To se opakovalo r.
1741 a 1744 a 1748 pálili, loupili. R. 1756 přitáhli Prusáci
zemskou branou na naši zemi 7 roků plundrovali. Na odpor
postavil se cís. generál Laudon, byl však poražen a Prusáci kde
co bylo zničili. Poněvadž byl vše vyrabován, nastal ve vojsku
pruském hlad a 8 září 1762 opustili Prusáci naše hranice a
zanechali zkázu zemi jako po kobylkách ožrané. Mír pak
15. II. 1763 uzavřen mír, jímž část našich Slezska připadla
Prusku. Léta 1769-71, byla neobyčejně deštivá, obilí vzrostlo, ka-
zilo se a následovala velká drahota a hlad. Vařila se kaše
z mlýnského prachu, chléb se pekl z otrub, plev a kůry.

Sedláci opět zbohatli na statcích a radují se různých zbytků. Z hladu pak povstali nemoce a zemřelo na 250 tisíc lidí. Za tou příčinou císař Josef II. navštívil Čechy a poslal ubohému obyvatelstvu provizorní muku. Kázal vydati ze vojenských zásob zem mouku a udělil každému povolení péci chléb a vesnické roboty zrušeny. R. 1774 a 1775 patentem z 13.8. byla robota vyměřena dle dání. Stanovena normální doba pracovní a odstraněno úplně mimořádné roboty a vydány nové patenty ohledně nábožnostní. Dle tohoto patentu, zůstali poddaní, kteří až dosud pěší robotu konali, také budoucně pěší robotníci, jako ti, kteří až dosud s potahem robotovali, avšak přes 9 zl. 30 kr. ročně kontribuce platili, budoucně žádnou jízdní, nýbrž jen pěší robotu konati měli. Pro pouhé robotníky byla vyměřena takto: Potah o jednom osobu 93 dní, chalupník, jenž přes 57 kr. neplatil s 1 osobou ročně 26 dní, chalupník s daní 2 zl 57 kr. týdně 1 den. Při robotě jízdné zůstali i nadále již byli přes 9 zl. 30 kr. týdně platili s potahem robotovali, který nebyl za více než ¼ usedlého t. j. chalupník stočí přes 14 zl. 50 kr. neplatil, s hnojem potahem 3 dní. Půlsedlák neplatící přes 28 zl. 30 kr. spřežením pěší robotu a t. d. Tím způsobem těžká robota zmenšena, zbývalo ještě zrušiti nevolnictví, což se stalo patentem čís. Josefa II. 1. V. 1781, kdy každý majitel statku se mohl libovolně ženiti, kam chtěl se přistěhovávati, řemeslo se učiti, zkrátka požíval volně všecka práva, která jemu dříve vrchnost milostivě udělovala. Tímto patentem činil císař Josef II. konec nevolnictví selského lidu a zavedeno jeho různé poddanství. Pronásledování nekatolíků zrušeno a následek byl, že se mnoho lidu vrátilo zpět k původní víře, začež jim přezdíváno bylo berani.

Brzy potom 1805 byla velká draholta konec počínaje stál 40 zl, konec žita 36 zl. Za válek Napoleonských panovala opět draholta r. 1813-15 a do té doby spadá státní finanční

prangest 1848, jímž bankovelle sníženy byly na 1/5 své ceny náhlekem celé Evropě a hlavně majitelé latifundií, jimiž velké statky a mnozí i nad minimum přivedeny byli. Ceny obilé stoupaly, pšenice 6 zl. žito 6 zl. ječmen 4 zl. 6 libra másla 3 zl. 30 kr, libra hovězího 1 zl. V těch dobách hrnula se do škol mládež ze všech městeček do nadmíce. Robota v celku i po odstranění trvala dále; poddaní se vzpírali, ale marně, kdo robotu nechtěl konati, musel ji vyplácet a sice za 1 čtyřpřežní den 30 kr, 1 čtyřpřežní 25 kr. dvou 15 kr., jednospřežní 10 kr. Po porážce Napoleona nastupila se zase šlechta, aby své poddaný robotou obtížila a proto se tito bouřili, ale vše se jim nedařilo, jako bouře byli těžce trestáni po 25 ranách hůlí jim byl vyplacen. Na příklad: Němcech Mikoláš ze Přepych, Lepš z Chrušova, Hastman z Bystřice vězením a ranami, Němcech Jan ran podlehl. Následovaly tu a tam bouře proti šlechtě až vydaným patentem proti nevolnictví čís. Ferdinandem Dobrotivým 28. 3. 1848 jímž robota byla úplně zrušena. A tak po mnoha staletích hnutná poroba lidu navrácena mu svoboda jako vymoženost nových věků. Robota byla vymíněna za odstup 54 miliónů zlatých. Od té doby datuje se hospodářský pokrok. Rolník je svobodným a samostatným na vlastním půdy, pozemky dobře hnojí a obdělává, užívá moderních strojů a hledí vše co nejvíce vytěžit. Lidu vráceno duševní klid a občanská práva, což se stalo položením základu k samosprávě r. 1864. Zrušení roboty byla nejvýznačnější událostí a proto rolnictvo může se hrdostí vzpomínat těch, kteří pro zrušení poddanství položili svoje životy. Od té doby nastal nový pokrok ve všem podnikání a lid žil jako vymožený a věří, že se ty doby více nevrátí. Žámecký hejtman hrabě Vegener napsal právem, že český sedlák právem může býti vzorem dobrých občanů. Prodělal nájezdy, bouřlivé války, nemoru, hlad, drahotu, mor, kontribuce, mučení, vzpoury, prohraná, pronásledování pro víru, zkrátka věci o kterých se jiným národům ani nezdálo. Lidé utkali z gruntů a vsi jsou je ani nechtěli. R. 1262 byla velká drahota a mor.

R. 1393 bylo takové sucho, že se lidé brodili přes Vltavu a voda
byla zelená. 1442 velké sucho. Dobytek hynul žízní a hladem. 1503
1571 sucho, 1618, 1630, 1650 byly roky hladové. Lidé mřeli nemocemi
z hladu. 1771 po letech mokrých nastalo sucho, že nic nevyrostlo.
Sedlákům museli páni obilí a peníze půjčit aby mohli zasít.

Pokroky ve zemědělství.

V zemědělství. Bratři Veverkové ze Dětřichovic vynalezli
mechanický v. 1827 Tento vynález je dnes zdokonalen na moder
ní 6 12 radličný motorový pluh.

Vznik pošty. Za starých časů provozovaly se zprávy různými
znameními - ohněm znamení na horách v cest ve nebo
zvukem. Později zvlastní kurýrové běželi jeden a později
1712 koně byli používáni dálkoběžci v. 1690 používali ho na
poměrně velké vzdálenosti. Pan francouzský telegraf byl postaven
v 1740 koly z věže na věž přenášely se zprávy řadou různých zna
mení které tele grafista vysekal. Pošt zavedení byla používáno
až do v. 1850. Ta se spojila s vývojem železnic. Posty byvaly
jak ve větších městech a odvozovaly se tak zvané dostavníky tažené
koňmi. Pomalí jeli se dlouho cestovalo. Takový první jezdík 2x týdně
z Brna do Rychnova v. Nové Město na tehdejší vývoj byla
moda a listiny je odnášel pěší poslíček z města na venek
jednou týdně, nebo z nedělí stanul u hostela a hodně posílal
do známých na místě setkání. Na Novém Hradku zastával tuto
službu Emanuel Čáry, který každý den pěšky chodil do Nového
Města. Zároveň též odnášel poštu do Nového Města. Později také
jezdil od města k městu postylion a vytrubíval před vesnicí. Jede
jede rostou na náměstí. Pošťák odevzdal poslání, který již zase
vezme a schází s úřady k odeslání. Dámy tomu co jezdili
formani a nosili věci z dalekých končin za hranic. Dnes již ne-
ní postilionů nadostatku. Vyjmu v krátkém čase, tato služba
za ně vykonává železnice, autobusy a letadla. Na Novém Hrádku
je stanoviště autobusu. Na Náchod jezdil veřejný autobus
p. Munk od v. 1928 a do Nového Města p. Rybín od 1. 11. 1922.
Později i na Dobruška a Hradec Králové dostalo se spojení
když autobusové linky v roce 1948 převzal stát. Dnes jezdí z
Nového Hrádku (1957) 5x denně autobus na Náchod, Nové Město
a Dobruška, Rychnov 5 hodní odvíží dělnictvo do práce a

od poledne ve 3 hod. je přivez zpět. Nikdo nemusí chodit pěšky jako dříve do města a cestu která s obstaráním záležitostí trvala dříve celý den, postačí zpět za 3 hod.

Roku 1855 byl vynalezen „Morseův" telegraf jenž se pomocí Morseovy abecedy a elektrického proudu vysílali po drátech zprávy z jedné stanice do druhé. Takova zpráva proběhne kolem světa za 16½ minuty a vyhná tuto cestu 52.000 km denně.

R. 1866 položen i kabel přes moře a tak mužeme telegrafovat i do Ameriky.

Rychleji než telegrafie šířila se radiotelegrafie. Základ k ní položil Jindř. Hertz svými pokusy o šíření se elektromagnetických vln v prostoru. Jeho vynalezeno je dálky inženýr Marconi, kterému se podařilo vysílat radiové dráty na několik km. Roku 1895 a roku 1901 vyslal depeše přes moře do Ameriky na vzdálenost. Pravidelná spojení zpráv nastalo teprve r. 1910. Radiotelegrafie zakládá se na tom, že elektřina na jednom místě vzbuzena, koná touže na jiném místě pomocí elektromagnetu. Vysílají na jedné stanici elektrickou jiskru, posílají elektrické vlny, které se šíří prostorem rychlostí světla na všechny strany až do druhé stanice, kde působí na elektromagnet a dělají práci jako vlny na rybníce přitaženým kotvy přijímače, že se odtud telegrafuje. Tato telegrafie nazývá se bezdrátem „Radio" Toto radio nemá nic společného s radiem, které se vyrábí z rudy „smolince" v Jáchymově a pro svou léčivou je velkému prospěchu. Používá se ho při léčení rakoviny. Radiem možno zachytit zprávy z celého světa, jakož i divadlo a hudbu. Kolébkou toho je Amerika. V r. 1921 přišla jedna továrna na elektrotechnické aparáty vysílací přijímače bezdrátové komunikace. Zájem o to byl malý, ale záhy se aparáty rozšířily skoro do každé rodiny Koncem r. 1937 mame v Čsl. již na 1 milion posluchačů.

Fototelegrafií je možno vysílati obrázky na dálku. Toto se

datuje od r. 1936. Vysokofrekvenční proud vynalezl Jugoslávec
inž. Nikola Tesla, který byl v Praze prohlášen čestným doktorem
učení technického. Nebýt jeho nejevadili bychom tramvají ani nes-
vítili elektrickými lampami a továrny by nebyly hnány elektric-
kou energií.

Letadla. Roku 1909, 25. VII. sestrojil francouzský letec první
stroj s nímž přeletěl ve 27 minutách kanál La Manč. V nás
sestavil první letadlo inž. Kašpar, s nímž vykonal let 12. V.
1911 z Pardubic do Prahy. Od té doby zdokonalením motoru
užívá se letadel pro různou dopravu a ve válce hrály hru-
zostrašnou roli při bombardování. V čase míru slouží jako
prostředek pro rychlou dopravu osob a poštovních zásilek.

Železnice. První železnice byla postavena před rok jak
sto lety a sice z Vídně do Znojma v Halíčí, pro dopravu soli.
Původcem této myšlenky byl Fr. Xaver Riepl, který apeloval
na Rotšilda o finanční pomoc. To bylo za schválení císaře
uskutečněno 4. 3. 1836 a utvořena akciová společnost. Dráha
vedla z Vídně přes Brno r. 1855 Moravskou Ostravou a r. 1874
do Krakova. Rychlost její pohybovala se 8-10 km za hodinu.
R. 1904 byla tato dráha vzata do státní správy. Původně
se také pro dopravu osob. Vozy I. třídy měly střechu a zasklená
okna, II. třída měla jenom střechu a III. byla bez střechy.
Sedadla nebyla. Postupem času se upravily železniční vozy na
Sedadla
dnešní formu i vozy spací a dosahují někdy rychlosti 60 až
100 km v hodině a je v nich postaráno o všechno pohodlí. Do dráze
Chrcně - Maximiště (Halbstadt) se začalo jezdit 1875. Cesta
do Prahy z Čes. Skalice stála r. 1893 - 1 zl 90 kr. 1896 - 2 zl 20 kr.
Vynálezcem lokomotivy je anglican James Vat.

Rozhlas zrodil se u nás v Č. S. R. v 23 roce t. j: 18. května 1923
První vysílací stanice byla v dřevěné boudě na Kbelích. Poz-
ději byla zřízena nová stanice v Liblicích v Praze a
Městském r. 1938.

Noviny. První české noviny vycházely již r. 1575. Vydavatel je Mikuláš Konáč z Hodíškova. Německé vycházely o 12 roků později a Slezské o 25 roků později.

Tisk. První tisk písmen se datuje od r. 1397 v Mohuči v Německu. Dřevěné písmenky byly vyměněny za lité a které se podobá rozeznati. Vynálezce se jmenoval Jan Gutenberg. Psaní perem se datuje od 13. stol. Brzo se vyšlo snadnějšímu předmětem nebo kostičcem na tabulky svrchovaný na konečcem. Když pak Egyptané vynalezli papír, musel se najít i inkoust a rákosové pero později ocelový hrot. Postupem času se pero zkrátilo a bylo už pro rychlé psaní a přenášení snadné stroje. Psací stroj je roce 1900. Brzo nebyly v každém a psalo se úřadech v kancelářích a jiné je jeho užívání.

Říjnat 1918. 20 let trvání Č. S. R.

Nebývalou revoluci, kterou připravovali naši vlastenci doma i za hranicemi bouře t. zv. Mafie, je hrobníka okupace na Říjnu rozpadla se říše Rakousko-Uherska a země ze kterých se skládala se osamostatnily. Tak vznikla i Republika Československa.

Zásluhu o ně měl v prvé řadě T. G. Masaryk který tajně opustil za války říši, aby v zahraničí organizoval odboj proti Rakousku zřízením zahraničních armády. Také byl odboj proti Rakousku potvrzen a Trojdohodou s pres. Wilsonem v čele nám zajistila svobodu a samostatnost. Prvním prezidentem byl zvolen profesor Tomáš Garigue Masaryk, narozen 7. 3. 1850. Přijel slavnostně do Prahy 21. 12. 1918. Byl zvolen prezidentem 14. 11. 1918. po třetí. Celý národ byl mu vděčný za osvobození a každý byl šťasten, kdo ho mohl pozdravit osobně. Podruhé byl zvolen 27. 5. 1920 a po třetí 27. 5. 1927. a počtvrté 24. 5. 1934. 14. prosince 1935 se vzdává úřadu prezidentského. Zemřel v Lánech 14. 9. 1937, převezen na Hradčany, kde se

s nímž národ rozloučil a ohromné účasti občanstva i zahraničních hostů a převezen k pohřbu v Lánech, kde dosud odpočívá. Jeho památku uctívá celý svět, protože byl znám jako člověk který hájil vždy pravdu svobodu a nezávislost národa. On to byl který se zasloužil o naši samostatnost. Celý svět shlíží na přísnou jako nejvěrnějšího strážce, který pracoval pro mír a spravedlnost pro všechny.

Jako druhý president byl zvolen žák Masarykův, kterému se dostalo jména „Osvoboditel" Dr. Edvard Beneš. To bylo 18. prosince 1935. Byl nazýván jako president „Budovatel" a jeho se snažil v mnoha obtížných situacích uchránit a naše pohraničí získal rozpracované „Sudetské území". Vůdcové tohoto hnutí byli Karel Herman Frank a Konrad Henlein.

Tato dvě hnutí se [illegible] ku, která se zvala „Třetí Říše" vůdce a říšský kancléř Adolf Hitler. Jeho programem byla kterou hlásala sjednocení Němců a vyhubení židů jako parasitů na těle národa. Tento program se uplatňoval až 12. března 1938 kdy statním převratem připojil Rakousko k třetí říši. Po tomto kroku se soustředila se pozornost k našim Sudetům.

Konrad Henlein s vůdci opozice pořádají tábory a schůze pro [illegible] a štvou proti Čechům, rozdělující že jsou u nás utlačováni. Způsobují incidenty, a nepokoje které ovšem sami natropili a nastrojili, předstírajíce, že je jim ublíženo. Náš národ se bránil, ale konečně slovo padlo až v Mnichově 29. září 1938, kdy Sudety navždy odtrženy od naší republiky. Dohoda tím myslela, že upokojí nenasytného Hitlera, ale nevědělo se, že chce víc. Nepomohla mobilisace, naši vojáci se zatčenými pěstmi a se vzdorem v srdci opouštěli své posice - nedostavené opevnění - a armáda byla rozpuštěna. President Dr. Edvard Beneš, viděl co se chystá, rozloučil se s národem.

a vzdal se prezidentského křesla a odjel do Lán a Sezimova
Ústí, odtud odletěl do zahraničí, aby tam pracoval pro
nové vzkříšení našich národů. To bylo 5. října 1938.
Odtržením Sudet byla naše republika okleštěna jak se patří.
Také Poláci a Maďaři si přišli pro své. Každý nás okusoval
jako koza šťavnaté lupeně. Naše hranice od Náchoda k
Želinkovu, tedy asi k. j. k tvrzi Kunětice u Pardubic byla
nedotčena. Ale odtud šla do našich na odtržku od nás
Těšínští Poláky s Ostravany asi 3 chalupy, které byly přidě-
leny k obci Dlouhá Loučka, Sedlnice, Desná, Plasná, Sedliny a t. d.
Kdo chtěl mohl se stěhovat z odtrženého do zbylého
kousku Čech a nebo naopak. Mnoho Čechů zanechalo majetky
a postěhovalo se do vlasti, než by sloužili cizí, která nenáviděli.
Mnozí zůstali odhodlaní na místě. Každý byl nucen se
přizpůsobit.

Dne 30 listopadu 1938 zvolen byl náš třetí prezident
Dr. Emil Hácha

První president profesor T. G. Masaryk byl zvolen 14. 11. 1918
podruhé 27. 5. 1920 potřetí 27. 5. 1927. počtvrté 25. 5. 1934
do 14. 12. 1935. kdy se vzdal úřadu.
Druhý president Dr Eduard Beneš byl zvolen 18. 12. 1935
do 5. 10. 1938. Odjel do zahraničí.
13. března 1939 odjel president Dr. Hácha do Berlína a s ním
i Tiso za Slovenský Prase... Háchu byl vzat k audienci
u Hitlera, kde pro jeho ochranu složil osud našich okleš-
těných států naznačil nově Protektorát Böhmen und Mähren.
Slovensko se osamostatnilo a odtrhlo od našeho protektorátu.
Na to 15. března 1939 obsadila branná moc Německa
protektorát a zbytky naší armády nadobro odzbrojeny a
rozpuštěny. Na to přijel Hitler na hrad do Prahy, kde se
nechal vítězně vítat. To bylo největší pokoření pro nás a
největší triumf Němců. Deputace vlády se odebrala k

Hitlerovi a tam jim bylo slíbeno, že národ nás nebude zdržovat
a že se může jíst a chrastit „Německá Říše" klidně dál vyjíst.
Českosl. vojáků povážito nebude. Němci najali se vlády. Jezdili
po vesnicích a hrnuli obyvatelstvo vařečkou kuchyně a fotogra-
fiemi dělali si světa kšmnbug jaký je zde klid. A zatím
němečtí vojáci se nás shromáždili co se dalo schnat k snědku.
Jedli znuzlíny torty salámy, rybičky, čokoládu, různé likéry až
se zřídili tak, že nestačili zvracet a chodit po záchodech. Takové
přínosto si mohli dovolit, protože každý měl peněz jak hadrů a
jejich marky ustálili za našich 10 korun a tak skupovali
všecko a posílali domů. Pomalu se jistě počali vitahovat. Naše
lidi verbovali dobrovolně do říše a lákali je vysokými platy.
Vespolnost šla však dále. Obsazena Litva, Estonsko Albánie,
Maďarsko, Řecko, Jugoslávie Bulharsko a Rumunsko. Když
však před tím chtěl obsadit Polsko Poláci se bránili, vy-
hrožovali německé přísloušky a tak Hitler dne 30 září 1939
vydal rozkaz k útoku na Polsko. Německá letadla přilé-
tla do Katovic a prudkým náporem za 18 dní němci probili
přes polovinu Polska. Potom nová armáda s německem mela
dohodu o neútočení obsadila po dohodě východní část Polska.
Potom postupoval Hitler na ostatní státy ale narazil na Jugoslávii
se mu postavila na odpor. Ale musela kapitulovat, protože
Němci ze všech stran se na ní vrhli. Protože dohoda západních
mocností vůbec nepomýšlela na spojenectví mezi Ruskem Německem, musela vy-
provokovat Německou válku aby se nadvážila osudu národů, které před
válkou Adolf obsadil. A tak mají skrytá zrádná vrhl se Adolf na
Francii a obešel přes Belgii Maginotovu linii (opevnění) a vyh-
nal Angličany z Francie, kterou obsadil s hlavním městem
Paříží. Němci se dnes nahlí přechodu na Východ přes ruské
území ale toto Rusové oddalovali a tak Adolf pozval, že se
nechal napálit, přehrnul ruské hranice, aby podnikl tradiční
výpravu na východ. A tak stál celý svět před skutečností,

že 21. června 1941, Němci vtrhli do Ruska. A pak to začalo. Němci pronikli až ke Moskvě, Petrohradu, Stalingradu a snažili se je však nikdy nedobyli. Zatímco u nás se oslavovala vítězství, zvonilo se a také se psala velké bílé V všude na veřejných místech i knihy a časopisy se staly touto obsesí. (V měla znamenat vítězství.) Všechna okna musela být zatemněna a světla uvnitř se nesměla rozsvěcet aby zvenku byla tma a nepřítel aby neposunul své letadla shazovat letecké bomby. Hasičstvo a občané museli dohlídkovat, u nás for 2 osoby v N. Hrádku 2 hasiči občané a t.d.

Poslouchat cizí rozhlas znamenalo vyhoštění. U koho byly nalezeny zbraně, byl zatčen odveden do koncentráku a nebo kdo by pochyboval o vítězství a nebo se špatně vyjádřil proti říši znamenalo to koncentrák. Také na práci do říše kdo se nevrátil, nebo zběhl, byl bit a zavřen. Špatné zatemnění se pokutovalo a rovněž žárovky a světla v vozidle musely být modře natřeny. Také nespolehlivé lidé byli vždy hlídáni a zavíráni do koncentračních táborů které byly v Terezíně na Šumbrácí Buchenwald, Dachau a nejhorší byl Osvětim. To jsou místa, kde statisíce lidí našlo svoji smrt pod nelidskému zacházení surových okupantů. Nejvíce to odnesli židi, komunisté, sokol a hasiči. Slibovali hromadné ubytování vybrali transporty a řekli, že jedou do koupele, musí věci a šaty odložit a potom je zavřeli do plynové komory a zahnali, jíž je odvezli k spálení. A nebo je s hlídáním kulomety do střelili jako zajíce. Židé byli označeny žlutou, šestičlennou hvězdou na levém klopě kabátu.

V Novém Hrádku byl 10 mučedníků 5. lidí. Tři z nich: ředitel měšť. školy Kolář, vydavatel Světlík a učitel Vondrejc pro odbojnou činnost, kterého v N. Hrádku vedl učitel Pička a ruský major Matolina. Tento se skrýval v obecním domě v Hlavňově ale byl prozrazen Slavíkem před gestapem (něm. policie) skočil z okna a prchl a majora zatkli. Potom na něm vyzvídali až se musel přiznat. Pak už to šlo hrabě. Slavík se

skrýval až do konce války ve Svěženém na Dolech u Bělohrádku ve sklepě. Oběti nacismu se stal pro zběhnutí ze práce Gustav Kříž z N. Hrádku. Také Prouza z Kopeckých z N. Hrádku se navrátili z Říšana Tachova svobodná holka též z N. Hrádku se z Král. Dvora, když šla na návštěvu směnu do prac, spadnutím do kanálu potkala.

Zatčení odsouzeli z Hradce za pár neděl buď popravili za nebo zavezli do koncentrací výše uvedených. Zatčení byli za uvěznění, ale matili se tito občané: Z N. Hrádku: Jos. Hejda 2 měs. Fr. Havlen 2 měs. J. Hrůša, vrchní strážmistr Marii Lepšovi tříd. úřed. Jan Šolín, Jan Dušánkovi Em. dělníci, Jos. Mulinský finanč. Z Obědovic manipulace: Josef Suchánek truhlář, Josef Drašnar tkalc. mistr Josef Pavel dom. Hradce, Ferd. Hromádko rol. tov. Suchánka Josef. Synitar.

Josef Suchánek, zemřel na vlastní kůži hrubost něm. okupantů. Člověk vzdělaný a inteligentní ale toto ho nezlomilo. Hrubě s ním zacházeli hrozně nadávali a vyhrožovali. Potom asi rok byl vězněn s ostatními zatčenými.

V Stalingradě byl obklíčen celou armádou Němců. Ruská armáda obklíčila město a rozhodla se ho dobýt celou posádku a město obsadit. Veškeré pokusy byly odmítnuty a přistoupilo se k útoku celou silou. To byl konec hrůzovlády německé armády odtud nastal ústup až do Berlína kde skončila poslední fáze bitev a nastala kapitulace. V předvečer porážky ze Berlína hlásil rozhlas smrt Hitlera. V Květnu zaplála vzpoura v Praze a za hrdinné obraně přišel pomoc 9. května ruská armáda a osvobodila Prahu. Lid byl osvobozen a zbaven těžkých okovů okupantů.

Pánem protektorátu u nás byl žid. Neurath, vládl u nás asi rok. Ale že byl nemocný a jeho hrůzovláda nemohla snášet se krutovládu a tyranii, byl odvolán a za něho nastoupil kat Heidrych, který chtěl uhásat jak snášen národem zatčí. Za jeho vlády byly muselo potvrzovány rozsudky smrti a každý týden nový červený plakát, přistěhovaný jmény hrůzy, že potrestáni jmenovaní, že byli odsouzeni k smrti zastřelením

a nebo prověšením. Tak to šlo stále za věrným provázením
byl mu K. H. Frank. Za něhož byly také vypáleny a vyprá-
děny Lidice a Ležáky. Heidrych podlehl zraněním příš aten-
tátu když se vracel na hrad. Pachatelé se skrývali v hostele
sv. Mikuláše a trvalo dlouho než byli vypátráni. Do poslední
chvíle bojovali než podlehli. Živé je nedostali. Byl to anglické
parašutiste esa. Za zavraždění svého muže chtěla jít Heidry-
chova nechat každého desátého odstřelit. Ale sešlo z toho.
Po něm nastoupil Dalague. Také to uměl dobře. A dokončil
to K. H. Frank který velel provádce když počala vzpoura. Přeživ-
ším byl přistrojen za obyčejného vojáka, ale byl hlídán, dlouze, od-
souzen a později popraven.
Měsíce života věznů v koncentrácích
Tam se měnili předháněli v mučení. Co hladu, hořanci
dýmu bylo snášeli věznění. Jaké jídlo a málo jim
bylo dáváno a museli pracovat až únavou padli. Krásné
bylo ranní hoši vše jedno jestli vstal a nebo může ne, když
nemohl vstáti, vystřelil z pistole, dokonal tragedii. Německá kul-
tura hleděla pod úrovní zvířete. Bili, dupali po lidech až z
nich střeva vyhřezli. Z kůže lidské dělali kabelky a vázání
knihy. A jak surově odpravovali. Odsouzence postavili do řady
a jeden druhému musel podtrhnout stoličku, když si sám
dal smyčku na krk. Čím dele se kdo trápil, tím větší rozko-
ším to dělalo. Když byl odsouzen pekyně, byl položen na
špalek, hrkavou pod pekyni, ta se mýtala klankem a hustila
byla těžká 10 kg. Hlava odletěla a krev stékala do připra-
veného hanáčku. Mrtvoly hodili do připravené bedny, něk-
dy pochovali, ale většinou spálili. Mučit uměli znamenitě
Uvazali nešťastníka za nohy a kladkou hlavou dolů
táhli nahoru a hlavou narazili na hřeb, který vyčuhoval
ze země až mozek stříkal ven. Nebo dali hladovému k
obědu ohořelou kaši a museli ji sníst, nedali jim pít

vody. A tak ranili vězni, za strašných bolestí. Tak dovedli němci zacházet s lidmi, kteří nešťastnou náhodou se dostali za brány koncentrá-ků. 40 lidí zavřeli na rok do místnosti 2 m dlouhé a 2 m široké s malým otvorem u dveří a ráno byli všichni udušeni. Konec těmto útrapám učinili postupující armády ruská a americká. Dlouho trvalo než se zotavilo zdraví vězňů a mnoho jich tak zemřelo doma. A odplata? Někteří Němci si přišli na své ale většinou se prodalo pohromě. Kdo viděl, jak někdejší Němci v Praze, holiči nosí umělé oči, vydlabali ušť a proň pohlaveních vidí umělé a nebo jinak mrzačku zohavili, ten všecko se zapomíná a duše mnohý z nich se skrývá, aby mohl své řemeslo provozovat zas. Národ nespo. armáda, které takto postupovali by měli v koncentrácích prodělat peklo, které mi svým obětem připravovali.

Ubytování Němců byl janičky, dlouho skrývali se v okolních lesích, ale na konec hlad je donutil, aby se sami přihlásili. Dodnes (1955) spousta jich sedí na ostrově Krajně, které sami si zničili a zpustošili. A že na své pokoření zapomínají nelze věřiti. A pusto pozor na Němce. Ty se spojí třeba s antikristem jen aby získali co ztratili. Ustanovení se nedá říct. Ne nadarmo se říká. Nejlepší Němec je zahrabaný 10 m pod zemí.

V každé vesnici měli Němci svoje lidi, kteří za židovský groš se jim dovedli zavděčit.

Poslední dny před německým ústupem byli u nás ubytováni němečtí uprchlíci 3 rodiny: Pohlova: Albert * 1896 a Helena * 1901 a 4 děti. Seidlova: Bernhard * 187, Alfréd * 1901 a žena Anita * 1903. Winklerova: Jos. 1872, Berta 1874, Helena 1906 a 3 děti. Pocházeli z Kaltenbrunu u Svitavy. Ubytováni byli v sále hostince p. Čtvrtečky v Dlouhé č. 1.

V Novém Hrádku byli v obecné škole, ve Smržovce též, byli v každé vesnici, každá vesnice jich svůj počet obdržela.

Když to prasklo, dělala se některými horkokrevnými nálada a Němců prohlídka. Na Hrádku se podařilo jednomu uprchnout a hlásil to velitelství. Přijeli asi

40 němců vzali na hrbolku za pistoli se vzdali vystřelováním byl
ublížen. Situaci zachránil 1 Hradský Čech, který řekl, že se s
nimi zachází slušně. Němci vojáci odešli a upadli by za-
ši sebou. Na velkém příkopě na Hrádek znovu se vyhlásili na
Hrádku stanné právo. Kdo byl na náměstí byl se zdviženýma
rukama prohledán. Kdo utíkal i hned po nem střílelo. Dva partič-
záci měli sebou v kalhotech vzadu zbraně ale na štěstí na ně
němci nepřišli. Potom chtěli hledat partizány, kteří v počtu 11
se skrývali na Hrabulčině, ale rychle odjeli a více se nevrátili.
Na silnici u Telnicích mlýna č.č. továrna p. Kunerkové ve
Brně č.č. 18 byla za Protektorátu německá hlídka, silniční
kontrola v budě se přáčkou. Převratem obsazena budě našimi
lidmi a vedlejší tu dělal z N. Hrádku pan Rýha. Tato
budě byla v neděli 6. května přepadena od Olešnice ozbrojenými
německými vojáky esesmany. Hlídku zajali, někteří utekli
němci střílelo a při tom zastřelili občana V. Blonského Hugo
Vogela zč. 25 roků * 1878. který zůstal na místě mrtev
s kterou chtěl přebíhnouti ležeti. Strážnice byla zapálena
a zajatou hlídku 6-8 mužů odvedli do Olešnice, kde jim
nějakou dali, strach nahánělo střet, potom je na
přímluvu některých Olešnických občanů němců propustili.
Při ústupu něm. armády za přecházení vozů byli asi
6 lidí zraněno a 2 němci zabiti. Jeden němec nad ovčí
lázkou nad lesem ve zmrhovém prohoste si vzal život sám
ručním granátem si nechal vzbít a utrhnout hlavu. Byl
tr od jízdy poddůstojník. Jsou pochováni na vrchnadeckém
hřbitově. Jeden Němec byl raněn a jeden zabit když s. Duchač
odváděl zajaté Němce. Jeden ze nich vystřelil, Duchače pora-
nil a ten raněný jednoho zranil a jednoho zabil. Raněný byl
pak ošetřen ředán v N. Hrádku do školy, kde byli ustřeleny
němci. Když druhý den dostal dobrý oběd v hostinci Tend
Říbyla, ptal se s obdivem jak je to možné. Byl mu

řekem, že jsme národ kulturní, že to ov dělali němci s našimi lidmi, se nám hnusí, protože člověk takové zvířeckosti není schopen. Celou noc se hlídkovalo, místek se pomalu blížil ku konci a časně ráno v patách za námi přihnala se polní armáda. Právě Vogel z Dlouhého měl pohřeb. Když polní armáda přijela na Hradek. Šťastem byla uvítána, lidé se objímali, každý se snažil s nimi dohovořit. Pepík Hejzlar (říkali mu Hazela) z náměstí č. 25. svobodný ve stáří 40 roků, dostal litr rumu a vypil ho naráz, aby mu to nechutnalo. Usnul a již se nevzbudil. Ale dočkal se vodky na kterou se tolik těšil. Přinesla mu spánek.

Potom ještě, asi 14 dní se zde pohybovali ruští jednotky. Prohledali lesy a zabránili nás němcům navždy. V Prasečkách u Dlouhého měl pohyb jeden oddíl ruských vojínů. Čistili samopaly a nešťastnou náhodou vypálená se jedna rána. Vojínek nečekal na trest ale sám se i hned zastřelil. Oba byli pochováni na Novém Hradku před hřbitovem velikým za stromy na náměstí za účasti rudé armády a zástupců bratří, kteří se přišli rozloučit se zesnulými. Za 2 roky na to byla hřbitov přenesen, ale památník vedle padlých novohradeckých vojínů ze světové války 1914-1918 - tam hlásá poslední místo odpočinku našich ochránců, kteří až od Stalingradu přišli společně britské fronty a zde, když už se mnoho vrátit po válce hrůzy strádání, nelítostná smrt zmařila jejich štěstí a nadšení z vítězství a ze shledání. Jejich ženy hrob navštěvují a byly dojaty nad láskou s jakou se jejich roy ošetřují.

Klenice uschla a byla prokřena. Byl to smutný pohled na velikána který tolik roků stínil a hřál novohradecké náměstí a byl útočištěm ve svém stínu, kde byla lavička mnohým pouťníkům. To jste neměli dělat řekl při kácení starý Drašnar, přinese to neštěstí. Snad věštil dobře. Bylo to r. 1947. Zemřel starý Drašnar a za ním tovaryš Václav Sychovský. Jakoby s odchodem staré klenice stín smutku usadil se na tváře starého Drašnara, počal shrbovatět a nedočkal se ani odhalení

památek desky umučeným bratřím Kolácovi Vondřejovi a Světlíkovi. Tato oslava vedl ještě starosta Sokola Václ Sychrovský. Netušil, že za týden bude následovat jiná, že bude oslava uspořádána. Odpoledne měl pohřeb starý Drašnar a za týden dne 27.9.1947 zemřel tovaryš Václ Sychrovský

Po skončení války za postupující armádou přijel též pan president Beneš a ujal se svého úřadu. Později, rátel se též do vlasti ministr zahraničí Dr. Jan Masaryk, syn osvobozitele pres. Masaryka

V létě 1947 a 48 vyvrcholila stranická politika. Na podzim 1947 dne 7 září byla na počest min. zahraničí Jana Masaryka uspořádána slavnost a pietní vzpomínka umučených obětí za války. Bylo to v naší obci u obecní zříceniny na lukách pod Bartoňovými vilami, kde na rozcestí, vlastimil malá-dem dal místo Masaryk zřídit památník, který byl o slavnosti odhalen. To jsme viděli pana ministra naposledy. Po únorových událostech dne 10.3.1948, byl nalezen ráno pod okny svého bytu mrtev. Celý národ byl nad vědcem za jeho práci a dobrotu se s ním přišel rozloučit.

Také pr. president Beneš pocal chřadnouti a přes všechno úsilí nepodařilo se lékařům nedržeti ho při životě. Zemřel 3. září 1948, když nedlouho před tím 7.6. vzdal se svého úřadu. Celý národ loučil se s ním v nesčíslných davech, neboť každý chtěl vzdáti poslední poctu, muži, který pro naši samostatnost bojoval 6 roků za hranicemi, aby přivedl svůj národ, že jsme národ svědomitý, který dovede pracovat a vládnout sám sobě. Po jeho vzdání se úřadu presidenta byl zvolen Klement Gottwald, předseda strany komunistické, který se z dělníka probojoval na místo nejpřednější. Za jeho vlády nastala změna ve vládě následkem odstoupivších ministrů. Všechny závody byly znárodněny a nebo zrušeny a jest zde snaha aby nestátní průmysl byl ve státních rukou.